

บอกเล่าเรื่องราวของคนตัวเล็กตัวน้อยที่ทำงานในระบบที่ใหญ่และซับซ้อน
เป็นคนที่ปฏิเสธที่จะถูกกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่ง
ของระบบกลไกที่ทำงานไปวันๆ โดยไม่ต้องคิดและไม่ต้องรู้สึก
เป็นคนที่ไม่ยอมจำนนและไม่ยอมให้ระบบงานที่เป็นอยู่
ฉุดพรากความเป็นมนุษย์ที่รู้สึกสัมผัสได้กับความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์
เพื่อนมนุษย์ที่ชะตากรรมอันเลวร้ายได้พัดพามาให้เขาได้ดูแล

จัดพิมพ์โดย

สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ (สวส.)

อาคารคลังพัสดุ ชั้น 3 ซอยสาธิตสุข 6 กระทรวงสาธารณสุข

ถนนติวานนท์ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000

โทรศัพท์ 02-5901352, 02-590-1498 โทรสาร 02-590-1498

Website : www.shi.or.th E-mail Address : info@shi.or.th

มนุษย์เล็กๆ ในระบบที่ซับซ้อน

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์
และคณะ บรรณาธิการ

มนุษย์เล็กๆ ในระบบที่ซับซ้อน

การทวงถามความหมายของความเป็นมนุษย์ในระบบสุขภาพ

หนังสือชุดงานคือความดีที่หล่อเลี้ยงชีวิต เล่ม 3

หนังสือชุดงานคือความดี เล่ม 3

มนุษย์เล็กๆ ในระบบที่ซับซ้อน

กตเวทิตาความเป็นเอกบุรุษในระบบสุขภาพ

ผู้เขียน

สมศรี จังโสพานิช สนธยา ตั๊นปะละวงศ์ จุไรวัลย์ สุนทรวรรณ

สุพร ยุธพันธ์ ชื่นกมล พูลสวัสดิ์

ผู้เรียบเรียง

สมบัติ ถนอมศาสนะ

กองบรรณาธิการ

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ คณิศร เต็งรัง ขาติชาย มุกสง ประชาธิป กะทา
ราตรี ปิ่นแก้ว วรัญญา เพ็ชรคง นงลักษณ์ ตรงศีลสัตย์ มธุรส ศิริสถิตย์กุล
ปารณัฐ สุขสุทธิ วีรวรรณ เสถียรกาล นิคม ขอมสระน้อย วรารณ ศรีเจริญ
ชวัลกร อินอุตร ภาวิณี สวัสดิ์มานนท์

ฝ่ายอำนวยการ

วรารณ ศรีเจริญ ภาวิณี สวัสดิ์มานนท์ หนิง ใจบุญ

ฝ่ายประสานงานการผลิต

วรัญญา เพ็ชรคง สิริลักษณ์ เทียงธรรม

จัดพิมพ์โดย

สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ (สวสส.)

อาคารคลังพัสดุ ชั้น 3 ซอยสาธารณะสุข 6 กระทรวงสาธารณสุข

ถนนติวานนท์ ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000

โทรศัพท์ 02-590-1352, 02-590-1498 โทรสาร 02-590-1498

Website : www.shi.or.th E-mail Address : suksala@gmail.com

สนับสนุนโดย

- สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)
- สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.)
- สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ (สนย.)

ขอบคุณ อภิญา ตันทวีวงศ์ และคณะ

ISBN 978-974-8102-33-7

พิมพ์ครั้งที่ 1 สิงหาคม 2550 จำนวน 1,000 เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ 2 ตุลาคม 2550 จำนวน 2,000 เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ 3 มกราคม 2552 จำนวน 2,000 เล่ม

พิมพ์ที่ อู่การพิมพ์

ราคา 90 บาท

หนังสือชุดงานคือความดี

ลำดับที่ 1 งานคือความดีที่หล่อเลี้ยงชีวิต

ลำดับที่ 2 ความดีที่เยียวยา : เรื่องเล่ากับการแพทย์ที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์

ลำดับที่ 3 มนุษย์เล็กๆ ในระบบที่ซับซ้อน : ทวงถามความเป็นมนุษย์ในระบบสุขภาพ

ลำดับที่ 4 กำลังใจและความหวัง : ความทุกข์ยี่ดื้อของการเจ็บป่วยเรื้อรัง

ลำดับที่ 5 ก่อนโลกจะขานรับ : ความไฝ่ฝันกับคุณค่าและความจริงของชีวิต

ลำดับที่ 6 หุ่นส่วนความดี : ศักยภาพร่วมกับการทำงานสุขภาพ

ลำดับที่ 7 ฟ้าหลังฝน : สร้างคุณค่าใหม่ คืนหัวใจให้สุขภาพชุมชน

คำนำ

หนังสือชุดงานดีต่อความดี

ผู้คนโดยทั่วไปใช้ชีวิตส่วนใหญ่ไปกับการทำงาน หลายคนต้องกลักรลนผื่นทนกับความเบื่อหน่ายและรู้สึกแปลกแยกกับการทำงานที่ตนไม่เห็นคุณค่า งานไม่ได้มีความหมายมากไปกว่าการหารายได้เพื่อความอยู่รอด และเพื่อความมั่นคงของชีวิต หลาย ๆ คนต้องกัดฟันทำงานเพราะกลัวตกงาน ทั้งที่เกลียดและเบื่องานที่ทำอยู่อย่างมาก

งานจึงกลายเป็นเรื่องน่าเหนื่อยหน่ายที่ผู้คนต้องซังกะตายทำไปวัน ๆ

เมื่อเลิกงานจึงต้องหาทางแก้ความเบื่อด้วยการไปกิน ไปเที่ยว หรือไม่กี่หนีไปสปา ไปอาบน้ำแร่แช่น้ำนม เรียกว่าหนีไปจากโลกแห่งความจริง ไปเป็นเจ้าหญิงมีคนมาเตรียมน้ำลอยดอกไม้อให้อาบ มีคนรับใช้มาล้างเท้า ขัดผิว หรือนวดน้ำมันให้ เพื่อจะได้พอมีแรงกลับไปกัดฟันทำงานที่น่าเหนื่อยหน่ายต่อไป

สำหรับผู้คนที่ยังมีศรัทธาในความดีอยู่บ้างก็ต้องหาโอกาสใช้เวลาว่างในวันหยุดจากงานไปทำบุญหรือบำเพ็ญศาสนกุศล เพื่อทำความดีไว้เป็นมงคลของชีวิต

เรียกว่า ต้องว่างเว้นจากการงานจึงมีโอกาสไปทำความดี

งานกับความดีได้กลายเป็นคนละเรื่องกันโดยปริยาย เป็นเส้นขนานที่แทบจะไม่เคยมาบรรจบกันในชีวิตของคนส่วนใหญ่

แต่เรื่องราวที่ท่านจะได้อ่านในหนังสือเล็ก ๆ นี้เป็นตัวอย่างเล็ก ๆ ของคนที่ถือเอาการทำงานเป็นโอกาสของการทำความดี

เป็นเรื่องของคนเล็ก ๆ ที่ไม่มีอำนาจตำแหน่งหรือยศถาบรรดาศักดิ์อะไร แต่เป็นคนเล็ก ๆ ที่มีจิตใจที่ยิ่งใหญ่ ควรแก่การเรียนรู้และเชิดชูไว้เป็นแบบอย่างให้แก่ผู้คนทั้งหลาย ไม่เฉพาะเพียงสำหรับบุคลากรทางการแพทย์เท่านั้น

คนเหล่านี้ทำงานให้บริการดูแลรักษาสุขภาพในระดับครอบครัวและชุมชนหรือที่เรียกว่าบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ ซึ่งถือกันว่าเป็นจุดยุทธศาสตร์ของการพัฒนาระบบสุขภาพ เพราะบทเรียนจากการปฏิรูประบบบริการสุขภาพทั่วโลกมีข้อสรุปตรงกันว่า การสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้านั้น นอกจากจะต้องใช้มาตรการทางการเงินหรือที่เรียกว่าการปฏิรูประบบการเงินการคลังของภาคสาธารณสุขแล้ว ที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันก็คือ ต้องสร้างระบบการดูแลรักษาสุขภาพในระดับปฐมภูมิให้เข้มแข็งด้วย

แต่พอพูดถึงบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิซึ่งเป็นการดูแลรักษาสุขภาพในระดับครอบครัวและชุมชน คนส่วนมาก (รวมทั้งหน่วยงานและผู้บริหารระบบการแพทย์ส่วนใหญ่) มักไม่เห็นคุณค่าและไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร

ส่วนหนึ่งเพราะเห็นว่าเป็นบริการสุขภาพเบื้องต้น เป็นการแพทย์พื้น ๆ ไม่ใช่ “การแพทย์ขั้นสูง” ที่วิเศษวิโส ไม่มีผู้เชี่ยวชาญพิเศษหรือเทคโนโลยีล้ำสมัยที่น่าตื่นตาตื่นใจ หรือทำเรื่องอัศจรรย์ทางการแพทย์ได้

คนทำงานเหล่านี้จึงเป็นเหมือนคนขายของที่ไม่มีความสามารถ ไม่มีปากมีเสียง และไม่มีอำนาจต่อรองอะไร ทั้งงบประมาณที่ใช้ทำงานก็มี

ให้อย่างจำกัด ซ้ำในทางวิชาชีพก็ไม่ได้มีเกียรติหรือศักดิ์ศรี แต่ต้องทำงานที่หนักและเหนื่อยยาก

ในสถานการณ์ที่ชวนให้ท้อแท้ย่นนี้ กลับมีผู้คนตัวเล็ก ๆ จำนวนหนึ่งกำลังทุ่มเทชีวิตจิตใจกับการดูแลรักษาสุขภาพของผู้คน รวมทั้งคนเล็ก คนน้อยและคนด้อยโอกาสในชุมชนอย่างไม่ย่อท้อ

ไม่ใช่เพียงแค่ทำไปตามหน้าที่ที่ถูกมอบหมาย แต่เป็นการทำด้วยหัวใจที่อ่อนโยนต่อความเป็นมนุษย์

เรื่องราวในหนังสือเล่มเล็ก ๆ นี้ เป็นตัวอย่างของคนเหล่านี้ ที่อาจมีอยู่อีกมากมายโดยที่ไม่มีคนรู้จัก

ตรงข้ามกับที่มักเข้าใจกันว่า บริการสุขภาพระดับครอบครัวหรือชุมชนเป็นบริการเบื้องต้น เป็นการดูแลรักษาความเจ็บป่วยต่าง ๆ ที่ไม่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญเหมือนการรักษาโรคที่ยากและซับซ้อนในโรงพยาบาลขนาดใหญ่ แท้จริงแล้วบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิไม่ใช่เรื่องง่ายเพราะต้องใส่ใจกับสุขภาพในหลายมิติ ทั้งทางกายหรืออวัยวะ ทางจิตใจหรืออารมณ์ ความรู้สึก ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ

การดูแลที่ใส่ใจกับหลายมิติให้มีความเหมาะสมลงตัวเป็นศิลปะที่ไม่ใช่จะทำได้แบบง่าย ๆ หรือลวก ๆ

หากดูความเจ็บป่วยแค่มิติเดียว เช่นมิติทางกายภาพหรือมิติของอวัยวะ ผู้ป่วยด้วยโรคเดียวกันก็อาจมีพยาธิสภาพเหมือนกัน และให้การรักษาเหมือน ๆ กันได้

แต่หากพิจารณาจากหลายมิติของสุขภาพผู้ป่วยหรือคนไข้แต่ละคน จะไม่เหมือนกันเลย

การดูแลที่ต้องใส่ใจกับสุขภาพในหลายมิติ จึงไม่มีคำตอบตายตัวหรือสำเร็จรูปที่ใช้ได้กับทุกกรณี

การเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาสุขภาพที่ซับซ้อนหลายมิติ จึงไม่ได้จากการท่องสูตรการรักษา แต่ต้องเรียนรู้จากกรณีศึกษาที่หลากหลาย ไม่ใช่เรียนรู้เพื่อลอกเลียนวิธีการ แต่เป็นการเรียนรู้เพื่อเอาแบบอย่างไปคิดต่อและประยุกต์ใช้ในบริบทของแต่ละกรณี

เพราะการดูแลรักษาความเจ็บป่วยของมนุษย์ไม่ใช่การตัดเลื้อยโหลที่ตัดแบบเดียว ขนาดเดียวให้ทุกคนใส่

ที่สำคัญเรื่องราวเหล่านี้ให้ทั้งแง่คิดและแรงบันดาลใจ เพราะเป็นการนำแนวคิดบริการปฐมภูมิที่ใส่ใจในมิติของความเป็นมนุษย์ และมีความละเอียดอ่อนทางสังคมวัฒนธรรมและจิตวิญญาณไปปฏิบัติอย่างได้ผลและงดงาม

เรียกว่า อ่านเอาแง่คิดก็ได้

อ่านเอาแรงบันดาลใจก็ดี

เพราะทุกกรณีศึกษามีทั้งข้อคิดข้อปฏิบัติให้ทั้งความจริงเกี่ยวกับชีวิตและสุขภาพ มีทั้งความงดงามและละเอียดอ่อน และแฝงไว้ทั้งความดีที่เราชื่นชมได้

พูดอีกอย่าง งานบริการสุขภาพปฐมภูมಿಯ่างนี้เป็นที่บรรจบกันของความดี ความงามและความจริงของชีวิต

งานจึงไม่ได้เป็นแค่ภารกิจที่จำเป็นต้องทำให้ได้ตามตัวชี้วัด

เพราะงานที่ทำด้วยหัวใจที่อ่อนโยนต่อความเป็นมนุษย์นั้นเป็นมากกว่าภารกิจตามหน้าที่

แต่เป็นความดีที่หล่อเลี้ยงชีวิต

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

สารบัญ

คำ นำ

บทนำ

1	กว่าจะได้บัตรทองให้คนไทย	1
2	คนผิดระเบียบ	28
3	หากไม่มีวันนี้	46
4	เส้นทางชีวิต	59
5	บทเรียนจาก “ยายเนตร”	76

ภาคผนวก

บทนำ

อันที่จริงแล้ว คือนัก ของมนุษย์
ของมีเกียรติ สอนคน อย่างสูงส่ง
ให้คนได้ ศึกษาร่างกาย เป้าหมายคือ
ไม่แพ้ใคร รู้ธรรม รู้จักสิ่ง
ตัวที่จริง คือตัวที่ ประพฤติธรรม
พร้อมกันไม่ หลายสิ่ง มีค่าสูง
ที่จะเปรียบ ก็เหมือนคน ที่ฉลาดยิ่ง
นั่นคือสิ่งที่ เก่งมาก หลายๆคนเอง ๔

Wongchai Pongthorn

บทนำ

อิริค ฟรอมม์ นักจิตวิทยาคนสำคัญได้เขียนบทความสำคัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของโลกยุคอุตสาหกรรมที่ระบบงานขนาดใหญ่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นจริงทางสังคมสมัยใหม่ระบบงานขนาดใหญ่และซับซ้อนที่ว่ามีลักษณะสำคัญคือการทำให้นมนุษย์ที่ทำงานในระบบดังกล่าวกลายเป็นกลไกแขนขาส่วนหนึ่งของระบบและไร้อำนาจใดๆที่จะเปลี่ยนแปลงระบบนั้นได้

เรียกว่ามนุษย์ถูกระบบควบคุมหรือเป็นทาสของระบบมากกว่าที่จะเป็นผู้ควบคุมระบบ

ระบบบริการสุขภาพเป็นระบบที่ใหญ่และซับซ้อนระบบหนึ่ง ใหญ่ และซับซ้อนทั้งในแง่ความรู้ทางการแพทย์ที่มีเนื้อหาและศัพท์แสงทางวิชาการ และในแง่ของระบบงานที่มีระเบียบขั้นตอนที่นับวันยิ่งสลับซับซ้อนมากขึ้น

แม้ว่าโดยหลักการแล้ว ระบบบริการสุขภาพรวมทั้งนโยบายการ รางหลักประกันด้านสุขภาพต่างๆ จะมีเป้าหมายเพื่อการดูแลรักษาและ เยียวยาความทุกข์อันเกิดจากการเจ็บป่วยของประชาชน แต่ระบบขนาดใหญ่ ที่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัวก็อาจกลายเป็นสิ่งที่ซ้ำเติมความทุกข์รวมทั้งลดทอน

คุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ป่วย ญาติ บุคลากรทางการแพทย์ รวมทั้งผู้บริหารที่ทำงานเป็นส่วนหนึ่งของระบบดังกล่าวด้วย

ในส่วนของผู้ป่วยนั้น ระเบียบขั้นตอนไม่ว่าจะเป็นการออกบัตร การให้สิทธิ การเข้ารับการรักษา การนัดตรวจซ้ำ หรือการส่งต่อ ตลอดจนความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันและการแพทย์ที่กลายเป็นการค้าก็อาจจะเมิดความเป็นมนุษย์ของผู้ป่วยที่ดันดันมาหาความช่วยเหลือได้อย่างน่าสลดหดหู่ใจ

นโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้านั้นมีรากฐานมาจากความคิดที่เคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยถือว่ามนุษย์ทุกคนพึงมีสิทธิและศักดิ์ศรีเสมอกันที่จะได้รับการดูแลรักษาสุขภาพและเยียวยาความเจ็บป่วย ไม่ว่าจะเป็นยากดีมีจน แต่ในความเป็นจริง สำหรับบางคนแล้ว คุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ไม่ได้อยู่ที่การเป็นคนที่มีเลือดเนื้อชีวิตและมีลมหายใจให้เห็นให้สัมผัสได้อยู่ตรงหน้า แต่อยู่ที่การมีบัตรทองหรือบัตรประชาชนที่มีเลขประจำตัว 13 หลัก

ความเป็นคนที่ยืนให้เห็นต่อหน้าไม่สำคัญเท่ากับว่ามีบัตรทองมายืนยัน ถ้ามีบัตรก็นับได้ว่าเป็นมนุษย์ มีศักดิ์และสิทธิ์ที่จะได้รับการดูแลในระดับหนึ่ง แต่ถ้าไม่มีบัตรทอง และยิ่งไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน ซึ่งก็เท่ากับไม่มีสถานะความเป็นคนไทยและไร้สิทธิความเป็นพลเมือง ก็แทบจะไม่ถือว่าเป็นมนุษย์ และการดิ้นรนให้ได้มาซึ่งบัตรประจำตัวประชาชนนั้นก็เป็นเรื่องยากเย็นเข็ญใจ

เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ที่รับผิดชอบด้านการให้บริการคงไม่ได้ใส่ใจที่จะหาทางให้คนไข้ได้รับบัตรได้มาซึ่งสิทธิที่เขาพึงได้รับ ทั้งๆ ที่ในฐานะของคนที่ทำงานสุขภาพในชุมชน บางครั้งก็รู้อยู่แกล้วว่าคนเหล่านั้นมีตัวมีตน มีชีวิตอยู่ในชุมชน รวมทั้งมีความทุกข์ยากที่อาจสามารถเยียวยาได้หากได้รับการดูแลรักษาที่ดี

แต่อย่างมากที่พวกเราทำกันก็แค่บอกให้เขาไปติดต่อที่ทำการอำเภอเพื่อทำเรื่องขอมีบัตร

เรื่องเล่าในหนังสือเล่มนี้ทำให้เราเห็นว่ากฎเกณฑ์และขั้นตอนต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นเป็นระบบงานและแบบแผนการปฏิบัติที่ตายตัวนั้นสามารถสร้างความทุกข์และคุกคามคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ได้มากมายขนาดไหน

ที่สำคัญ เรื่องเล่าเหล่านี้ได้เตือนให้เราเห็นว่ามนุษย์ได้กลายเป็นทาสของระบบระเบียบที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งบ่อยครั้งเราก็ปฏิบัติตามๆ กันไปโดยไม่ได้อคิดและไม่ใช้ความรู้สึกไปรับรู้ความทุกข์ที่ระบบงานของเราได้สร้างขึ้นซ้ำเติมให้กับความทุกข์จากการป่วยไข้ ซึ่งหลายกรณี เพียงแค่ความเจ็บป่วยจากโรคภัยไข้เจ็บที่ต้องเผชิญก็เป็นเรื่องที่หนักหนาสาหัสอยู่แล้ว

ระบบงานที่กลายเป็นเครื่องจักรกลไกที่วุ่นนี้ไม่เพียงแต่ลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้ป่วยที่มารับบริการสุขภาพเท่านั้น แต่ยังลดทอนความเป็นมนุษย์ของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดยทำให้มนุษย์ที่ทำงานในระบบดังกล่าวกลายเป็นเครื่องยนต์กลไกที่ไร้ความรู้สึก วันๆ ทำงานไปตามหน้าที่ เฉพาะทางเทคนิคที่ตนได้รับมอบหมายโดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับคนในฐานะมนุษย์ที่มีความรู้สึกนึกคิด มีความหวังความใฝ่ฝัน และมีความสุขความทุกข์ได้เหมือนเรา เหมือนพ่อเหมือนแม่หรือลูกของเรา เพราะระบบจักรกลที่ว่านี้จะให้บทเรียนที่เจ็บปวดกับเราเมื่อเราเริ่มทำงานด้วยความคิดและความรู้สึกที่อยากทุ่มเทแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่แตกต่างไปจากแบบแผนที่เป็นจักรกลอย่างที่ทำๆ กันอยู่เป็นปกติ

จนในที่สุดเราก็เลือกที่จะเก็บความกระตือรือร้น ความหวังดี และความทุ่มเทมุ่งมั่นของเราไว้และปล่อยให้มันค่อยๆ เหี่ยวเฉาและแห้งตายไปในที่สุด

บางทีการทำตัวให้เป็นมนุษย์จักรกล หรือ automatron อย่างที่ อีริค ฟรอมม์เขียนถึงนั้น อาจเป็นวิธีการที่สะดวกและปลอดภัยสำหรับคน ตัวเล็กๆ ในระบบงานที่สอนให้คนรู้หลบเป็นปีก รู้หลีกเป็นหาง และปลุกฝัง วัฒนธรรมองค์กรที่คนที่รู้จักกลัวตาเมื่อเข้าเมืองตาหลิ่ว หรือ รู้จักการเอาหู ไปนา เอาตาไปไร่ จะเป็นคนที่อยู่ในระบบได้อย่างสงบสุขและไม่ต้องเดือดร้อน

ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่จะอยู่ในระบบได้อย่างมั่นคงและปลอดภัย นี้เอง ที่ทำให้คนในระบบใหญ่ๆ สูญเสียจิตวิญญาณและความเป็นมนุษย์ ของตนไปทีละน้อย จนกว่าจะรู้ตัวก็กลายเป็นหุ่นยนต์สมบูรณ์แบบที่ทำได้ แต่งานตามหน้าที่ที่ถูกโปรแกรมให้ทำ โดยไม่ต้องคิดและไม่ต้องรู้สึก

แต่เราเป็นมนุษย์ และการเป็นมนุษย์อาจหมายถึงการมีความใฝ่ฝัน และมีศักยภาพในการเลือก เลือกที่จะอยู่ เลือกที่จะเป็น เลือกที่จะทำตาม เสียงของความเป็นมนุษย์ในหัวใจเรา เลือกที่จะทำงานตามความฝันที่เรามี หรือเลือกที่จะถูกกลืนและใช้ชีวิตสิ้นเปลืองไปกับบับทละครที่เราไม่ได้มีส่วน เขียนขึ้นก็ได้

หนังสือเล่มนี้ได้บอกเล่าเรื่องราวของคนตัวเล็กตัวน้อยที่ทำงานในระบบที่ใหญ่และซับซ้อน เป็นคนทำงานที่ปฏิเสธที่จะถูกกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบกลไกที่ทำงานไปวัน ๆ โดยไม่ต้องคิดและไม่ต้องรู้สึก เป็นคนทำงานที่ไม่ยอมจำนนและไม่ยอมให้ระบบงานที่เป็นอยู่จุดพรากความเป็นมนุษย์ ที่รู้สึกรู้สึมได้กับความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์ เพื่อนมนุษย์ที่ชะตากรรมอันเลวร้ายได้พัดพามาให้เขาได้ดูแล

คุณสมบัติของการไม่ยอมให้ความเป็นมนุษย์ของตนถูกกลืนหายไป ในระบบนี้เองที่ทำให้ชีวิตของคนเล็กคนน้อยเหล่านี้มีความหมายและคุณค่า ต่างไปจากผู้คนในระบบงานขนาดใหญ่ที่ทำหน้าที่เพียงเป็นกลไกแขนขาของระบบ เสมือนหนึ่งว่าชีวิตถูกระบบทำให้กลายเป็นมนุษย์จักรกล ทั้งไม่รู้สึกรู้หาถึงความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์และไม่รู้สึกรู้ว่าตนเองเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจ

มีความใฝ่ฝันได้ และมีศักยภาพในการเลือกที่จะทำหรือไม่ทำบางสิ่งบางอย่าง ได้จากแรงบันดาลใจและความรู้สึกผิดชอบชั่วดีที่มีอยู่แล้วในส่วนลึกของจิตใจเรา

เรื่องเล่าในเล่มนี้เป็นตัวอย่างของคนเหล่านี้ที่ไม่เพียงบอกเล่าปัญหาของระบบงานสุขภาพที่ลดทอนคุณค่าความเป็นคนของผู้ป่วย แต่ยังบอกเล่าถึงความคิดอัดขัดข้องใจและความพยายามของคนตัวเล็ก ๆ ที่ระดับประคองหล่อเลี้ยงรักษาหัวใจของความเป็นมนุษย์ไว้ได้และแผ่แผ่จิตใจที่อ่อนโยนไป เอาใจใส่ต่อความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์

เรื่องเล่าทำนองนี้คงมีอยู่อีกมากมาย ซุกซ่อนอยู่ในชอกมุมของระบบบริการสุขภาพที่ใหญ่และซับซ้อน สำหรับระบบราชการและการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่เน้นเฉพาะมิติเชิงปริมาณ เรื่องเล่าเหล่านี้ไม่มีความหมาย และไม่มีที่ทางที่จะถูกบอกเล่า เพราะเรื่องราวเหล่านี้ละเอียดอ่อนเกินกว่าที่ระบบการจัดการที่เน้นเฉพาะเป้าประสงค์และตัวชี้วัดจะเห็นความสำคัญ

เราจึงไม่ค่อยเห็นและไม่ค่อยได้ยินเรื่องราวที่สะท้อนคุณค่าความเป็นมนุษย์เหล่านี้ถูกบอกเล่ากันในระบบรายงานหรือในการตรวจเยี่ยมติดตามงานของผู้บริหาร

บางคนบอกว่าเพราะเรื่องเล่าเหล่านี้เยิ่นเย้อ และใช้เวลามากเกินไปในการทำความเข้าใจ ต่างจากตัวชี้วัดและข้อมูลที่เป็นตัวเลขข้อเท็จจริงที่ทำให้เราตัดสินใจได้ในทันที เพราะเราทุกคนต่างมีภารกิจมากมายและต้องใช้เวลาที่มืออย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ จะว่าไปแล้ว การอ้างเหตุผลเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการผลิตซ้ำระบบที่ขาดมิติของความเป็นมนุษย์

เพราะเราเองต่างหากที่จะเลือกและตัดสินใจว่าเรามีเวลาให้กับเรื่องราวของความเป็นมนุษย์หรือไม่

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

พฤษภาคม 2550

กว่าจะได้บัตรทองให้คนไทย

สมศรี จังโสมพันธ์
สภานโยบายสำนักงานกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

สม ผัสที่ปลายนิ้วบ่งบอกว่ามันคือบัตรพลาสติกแข็งใบหนึ่ง ภายในบัตรเขียนไว้ด้วยตัวอักษรและตัวเลขเพียงไม่กี่ตัว แต่ใครเลยจะรู้ว่าทุก ๆ ตัวเลขและตัวอักษรที่บรรจุไว้ในบัตรใบนี้ ก่อปรี่ขึ้นจากเรื่องราวอันมากมาย และเป็นเรื่องราวที่สะเทือนใจฉันครั้งหนึ่งในชีวิต

เรื่องราวทั้งหมดเริ่มต้นขึ้นกลางดึกคืนหนึ่งของเดือนกันยายน 2546 มันเป็นคืนที่เงียบสงบ แม้แต่แมกไม้ก็นิ่งสนิทราวจะหลับไหล มีเพียงแมลงกลางคืนที่ส่งเสียงร้องระงม

“หมอ...หมอ...หมอกับครับ” น้ำเสียงห้าวดังขึ้นอย่างไม่เกรงอกเกรงใจใครในยามวิกาลปลุกฉันให้หลุดจากห้วงนิทรา เสียงเรียกนั้นใกล้เข้ามาทุกที จนฉันพอจะฟังออกว่าเป็นเสียงใคร แต่ก็ยังย้อนถามไปว่า

“ใครจ๊ะ”

“ลุงเอง...หมอไปดูเมียผมหน่อย ไม่รู้เป็นอะไร อยู่ๆ ก็หอบ หายใจไม่ออก เร็วๆ นะหมอ” ชายชราผมขาวผู้มาเยือนในยามวิกาลคือ ลุงสิงห์ ชาวบ้านคนหนึ่งที่คุณเคย แกและภรรยาอาศัยอยู่ในบ้านเล็กๆ ข้างสถานีอนามัยและเป็นคนที่เคยยื่นส่งปิ่นโตฝีมือภรรยาอยู่ทุกเช้าเพื่อให้ฉันไว้กินเสมอ

“ได้สิลุง ลูกกลับไปเตรียมตัวก่อนนะ อาการแบบนี้หนูว่าจะต้องเอาส่งโรงพยาบาลบางแพ ลุงเตรียมของสำหรับนอนโรงพยาบาลไปเลย อ้อ...อย่าลืมเบอร์โทรศัพท์ของพี่แหมนะ” ฉันทื่นชื่อลูกเลี้ยงของลุงสิงห์

แกวิ่งออกไปตั้งแต่ฉันทยังพูดไม่จบ แม้จะเคยเกิดเหตุการณ์แบบนี้มาแล้วหลายครั้ง แต่แกก็ยังคงตื่นตื่นเหมือนครั้งแรก เสียง “พี่บ” ที่ดังขึ้นในความมืดทำให้ฉันทนึกภาพแกระโดดป็นรั้วบ้านพักของสถานีนามัยอย่างชำนาญ

เพียงชั่วครู่ รถยนต์ส่วนตัวที่เพิ่งถอยออกมาได้ไม่นานก็ได้เริ่มงานบริการประชาชนเป็นครั้งแรก มันเป็นเวลาดีสองกับอีกสิบห้า นาที ในตอนนั้นฉันทไม่รู้หรอกว่าเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการเดินทางอันยืดยาวยาวนาน

ป้าสว่างนอนไม่ได้สติอยู่บนแคร่ในบ้าน มีลุงสิงห์ยืนรออยู่ด้วยความร้อนใจ เม็ดเหงื่ออาบทั่วใบหน้า ข้างกายป้าสว่างเป็นถุงพลาสติกที่บรรจุของใช้จำเป็นประเภทผ้าขนหนู ผ้าเช็ดตัว

ฉันทถอยรถเข้าอย่างทุลักทุเลเพราะประตูบ้านลุงสิงห์แคบมาก พร้อมทั้งช่วยกันหามร่างขราอันอ้วนท้วมของป้าสว่างขึ้นรถอย่างยากลำบาก ร่างของป้าหนักจนฉันทกับลุงสิงห์แทบแบกไม่ไหว กว่าจะส่งร่างของป้าสว่างเข้าสู่เบาะหลังได้ เหงื่ออาบกายทั้งสอง ฉันทเพิ่งรู้สึกว่ น่าจะซื้อรถปิคอัพอย่างที่หลายๆ คนบอก เวลาฉุกเฉินจะได้ไม่ต้องลำบากลำบากขนาดนี้

รถยนต์ของฉันทแล่นฝ่าความมืดในยามดึกเพื่อไปยังโรงพยาบาลบางแพระหว่างนั้น ป้าสว่างคราง “พ่อ...พ่อ” อยู่ตลอดเวลา ลุงสิงห์ได้แต่บีบมือแกเอาไว้ พลางพูดปลอบว่า

“เออ...ใจเย็นๆ...พ่ออยู่นี่ พ่ออยู่นี่ หมอเขาเร่งแล้ว เดียวก็จะได้ถึงโรงพยาบาลแล้ว ไม่ต้องกลัวอะไรทั้งนั้น น้องเป็นไม่หนักหรอก ไม่ต้องห่วงอะไร มีพี่อยู่ข้างๆ” แกใช้สรรพนามแทนตัวเองว่าพ่อบ้าง พี่บ้าง ขณะที่ฉันท

ใช้โทรศัพท์มือถือติดต่อไปยังโรงพยาบาลบางแพเพื่อไม่ให้เป็นการเสียเวลา

“ฮัลโหล ฮัลโหล ได้ยินมั๊ย หวานเธอ ...นี่กับแหมนะ ...กับจากอนามัยบ้านดอนใหญ่ไ้ ตอนนี้กำลังนำคนไข้ไปส่ง...อะไรนะ...อ้อ...เป็นคนไข้เก่า คิดว่าจะถึงในห้านาทีนี้ละ อิม...ชื่อนางสว่าง ธาตุพนง อาการคือหายใจไม่สะดวก ตัวบวม น้ำ หา...ความดันเธอ...ไม่ได้วัดหรอก วัดไม่ทันรีบมาก แค่นี้ก่อนนะ”

ป้าสว่างเข้าไปในห้องฉุกเฉินได้สักพักหนึ่งแล้ว ลุงสิงห์พยายามสะกิดให้ฉันทเข้าไปช่วยดูอาการป้าในห้องฉุกเฉินหลายครั้ง

“หนูเข้าไปไม่ได้หรอกจ๊ะ เดี่ยวจะรบกวนการทำงานของหมอ แต่ลุงไม่ต้องเป็นห่วงนะ ข้างในมีหมออยู่ พยาบาลก็มีหลายคน ลุงใจเย็นๆ นะ” ฉันทได้แต่ปลอบใจ ทั้งๆ ที่ตัวเองก็ไม่มั่นใจในอาการของป้าเช่นกัน

สักครู่หนึ่ง พยาบาลห้องฉุกเฉินจึงออกมาแจ้งกับฉันทว่า

“น้องต้องส่งป้าไปโรงพยาบาลใหญ่นะ ได้บัตรทองหรือยัง เดียวก็เสียตังค์อีกหรอก ทำไมไม่ทำให้ป้าเขาเสียที”

ฉันทขยับปากจะอธิบาย แต่เมื่อคิดว่ มันคงจะกินเวลานานมาก ความคิดที่จะโต้ตอบจึงหยุดลง จึงเลือกที่จะตอบสั้นๆ แบบคลุมเครือว่า

“กำลังดำเนินการอยู่นะพี่ เกือบได้แล้วละ ตอนนี้อยู่ในชั้นตอนที่อำเภอกำลังจะจัดการให้”

ป้าสว่างถูกส่งไปยังโรงพยาบาลที่ตั้งอยู่อีกอำเภอหนึ่งในคืนนั้นเอง ฉันทนั่งรอเป็นเพื่อนลุงสิงห์จนฟ้าเกือบสว่าง เมื่อพยาบาลเดินมาแจ้งว่ ป้าสว่างพ้นขีดอันตรายแล้วจึงได้ขอตัวลากลับ พร้อมรับปากว่ จะช่วยโทรบอกแหมลูกเลี้ยงของแกให้

ยามฟ้าคำของอีกวัน ฉันทได้ไปเยี่ยมป้าสว่างพร้อมของเยี่ยมเพื่อให้

ลุงสิงห์ไว้ทานช่วงเฝ้าไข้ รวมถึงให้แถมเงินจำนวนหนึ่งสำรองค่ายาไปก่อน จนกว่าแถมจะมา

ป้าสว่างมีอาการไตวายเรื้อรัง และมักจะนอนโรงพยาบาลแบบนี้บ่อยๆ ค่าใช้จ่ายแต่ละครั้งประมาณ 3,500-4,000 บาท ไม่นับรวมค่ายาครั้งละ 300-400 บาท ต่อเดือน เฉพาะปีที่แล้ว ป้านอนโรงพยาบาลถึง 3 ครั้ง ซึ่งนับว่าเป็นรายจ่ายที่หนักหนาสาหัสสำหรับลุงสิงห์

ที่สำคัญ แกไม่สามารถใช้บัตรทองรักษาฟรีได้ เพราะไม่มีบัตรประชาชน

สาเหตุที่แกล้มไม่มีบัตรประชาชนทั้งที่เป็นคนไทยนั้น ป้าสว่างเคยเล่าให้ฉันฟังว่า เป็นเพราะสามีเก่าซึ่งเป็นปลัดอำเภอย้ายชื่อแกจากบ้านเดิมที่บ้านแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยบอกว่าจะนำมาเข้าทะเบียนบ้านที่สมุทรปราการ แต่สุดท้ายเขาก็ไม่นำชื่อของป้ามาใส่ไว้ในทะเบียนบ้าน จึงดูเหมือนจะเป็นวิธีผูกมัดแกทางอ้อมไม่ให้เลิกราไปเสียมากกว่า เพราะปลัดเองก็มีภรรยาหลงอยู่แล้วคนหนึ่ง

หลังจากนั้น ปลัดก็เริ่มเปลี่ยนงานเป็นพนักงานขายตรง และต้องออกต่างจังหวัดบ่อยๆ ป้าสว่างจึงต้องทำข้าวแกงขายเพื่อเลี้ยงดูลูกทั้งหมด 4 คน โดยเป็นลูกของแกล้ม 2 คน และลูกเลี้ยงอีก 2 คน และเนื่องจากแกล้มไม่มีชื่อในทะเบียนบ้าน ลูกๆ ของป้าจึงต้องไปเข้าชื่อเป็นลูกของภรรยาหลงของปลัด ภายหลังป้าได้เลิกรากับปลัดอำเภอ และได้มาพบรักกับลุงสิงห์ จึงช่วยกันทำข้าวแกงขายที่กรุงเทพฯ ป้าสว่างไม่มีลูกกับลุงสิงห์ ส่วนลูกทั้งสองคนที่เกิดจากป้าสว่างและปลัดนั้น เสียชีวิตไปหนึ่งคน เหลือเพียงลูกชายคนเล็กที่ชื่อ แหม ซึ่งเป็นความหวังของชีวิต

แม้ในยามป่วย ป้าสว่างก็จะยิ้มมีความสุขเมื่อพูดถึงแหม

“หมอกับ แหมเค้าเรียนเก่งนะ เค้าเคยเป็นครูสอนโรงเรียนพณิชย

อยู่แถวประตูน้ำด้วย ตอนนี้อยู่เรียนต่างประเทศ เค้าเรียนเก่ง สอบชิงทุนได้นี้ยังฝากเงินมาให้แม่ใช้เลย แหมเป็นคนไปรับเงินมาให้ป้าใช้ทุกเดือนเลยนะ เดี่ยวแหมจะมาทุกอย่างคงดีขึ้น แต่ไม่รู้จะทำไม้มันไม่โทรมาหาแม่เลย แม่จะตายขนาดนี้นั้นยังไม่กลับมาดูดำดูดีเลย ใจดำจริง” ยิ้มอย่างมีความสุขเมื่อตอนแรกค่อยๆ กลายเป็นรอยยิ้มเจื่อนๆ ฉันรีบปลอบแกลว่าแหมคงมีธุระยุ่งไม่สามารถมาได้

นอกจากเรื่องของแหมแล้ว อีกเรื่องหนึ่งที่เป็นปัญหาสำหรับครอบครัวนี้คือเรื่องรายได้ การที่ลุงสิงห์ต้องมาเฝ้าไข้ทำให้ไม่สามารถออกไปทำงานได้แต่อาศัยเงินของแหม และเงินก้อนสุดท้ายที่แหมฝากแหมไว้ให้ แหมได้แบ่งเงินให้ใช้เดือนละ 3,000 บาท และช่วยจ่ายค่าเช่าบ้านให้เป็นรายปี อยากรู้ก็ตี ถ้าไม่จำเป็นจริงๆ ป้าสว่างและลุงสิงห์ก็ไม่อยากจะรบกวนแหมมากนัก เพราะรู้ว่าแหมเองก็ไม่มีรายได้อะไรนอกจากอาศัยเงินของสามี ยิ่งตอนนี้ดูเหมือนว่าสามีของเธอจะไม่มีภรรยาน้อยอีกด้วย ทำให้เธอเครียดมากขึ้น

“ทุกวันนี้ที่ทนอยู่ได้ก็เพื่อลูกเท่านั้น”

ฟังแล้วทุกคนก็ได้แต่ถอนหายใจ

อันที่จริงแล้ว ไม่ใช่ว่าฉันจะละเลยเรื่องการหาบัตรทองให้กับป้าสว่างแต่อย่างใด เมื่อปี 2544 ในช่วงที่ฉันกำลังสำรวจข้อมูลประชากรเพื่อจัดทำบัตรประกันสุขภาพ ฉันเคยขอเพิ่มชื่อให้ป้าสว่างกับปลัดทะเบียนราษฎรอำเภอบางแพ แต่ปลัดให้ข้อมูลมาว่า ต้องกลับไปทำบัตรที่จังหวัดบ้านเกิด ฉันจึงรีบโทรศัพท์ทางไกลเพื่อประสานงานกับที่ว่าการอำเภอดอยสะเก็ดทันที พร้อมทั้งเล่าข้อจำกัดของป้าสว่าง ที่เดินได้ทีละ 10 ก้าวก็ต้องนั่งพัก และยังมีอาการหอบอีกด้วย

“ทำได้ค่ะ” ฉันใจขึ้นขึ้น แต่ความหวังที่ต้องเผลอขึ้นมาก็ต้องตกublงไปทันทีเมื่อได้ยินประโยคถัดมา “แต่ต้องให้ผู้ขอเพิ่มชื่อมาเอง เพราะต้อง

มาทำสอบปากคำ และต้องถ่ายรูปทำบัตรประชาชนด้วย” ฉันพยายามอธิบายถึงข้อจำกัดของป้าสว่าง แต่ทางโน้นยังคงยืนยันตามเดิม ฉันจึงได้แต่ห่อเหี่ยวใจ สภาพสามวันดีสี่วันไข้ของป้าสว่างคงไม่สามารถเดินทางไกลขนาดนั้นได้แน่ ยังไม่นับเรื่อง “สอบปากคำ” อีก กฎระเบียบมันเป็น “ของตาย” แต่คนเป็นๆ ซึ่งคอยควบคุมกฎระเบียบนี้กลับทำตัวแข็งทื่อราวกับ “คนตาย” ไปด้วย มันน่าจะมีช่องทางช่วยเหลือในเหตุสุดวิสัยที่ดีกว่าการตดบทแบบนี้

มาปีนี้ เมื่อฉันเห็นป้าสว่างมีอาการป่วยบ่อย จึงตัดสินใจโทรศัพท์ไปอีกครั้ง ผู้ที่รับสายเป็นปลัดฯ คนใหม่ ฉันจึงเล่าเรื่องของป้าสว่างให้ฟังอีกรอบ โดยตั้งใจไว้ว่าจะไม่เผอเรอเล่าเรื่องที่ป้าสว่างเดินทางไม่สะดวก เพราะกลัวจะเป็นข้ออ้างให้อีกฝ่ายบ่ายเบี่ยงกลับมา คำตอบที่ได้ทำให้หัวใจพองตัวขึ้น คือ หากเจ้าตัวเดินทางได้ มีเอกสารครบ และมีญาติมายืนยัน ก็น่าจะออกบัตรประชาชนให้ได้เลย

เอาละ เริ่มมีความหวังแล้ว ถึงแม้ยังคงจะต้องพาตัวป้าสว่างเดินทางไกลก็ตาม

แต่ตอนนี้โจทย์สำคัญอีกข้อก็คือ “ญาติ” ที่จะต้องมายืนยันตัวตนของป้าสว่าง

ฉันจะหาตัวญาติที่จะมายืนยันได้อย่างไร?

เคราะห์ดีที่ฉันมีเพื่อนสมัยที่เป็นนักเรียนทุนของกระทรวงสาธารณสุข อาจจะเรียกว่ามีเพื่อนอยู่แทบทุกจังหวัด จังหวัดละคนสองคนก็ได้ อย่างไรก็ตาม ก็ดูเหมือนว่าการงานครั้งนี้ถูกลิขิตไว้ตั้งแต่ต้นว่าจะไม่มีวันสำเร็จได้โดยง่าย เพื่อนของฉันที่อยู่เชียงใหม่ถึงสองคนนั้น คนหนึ่งเสียชีวิตไปแล้ว ขณะที่อีกคนหนึ่งแต่งงานและย้ายตามสามีไปจังหวัดตาก

ฉันทำอะไรไม่ได้ดีไปกว่าลองโทรไปหาเพื่อนที่อยู่ใกล้เคียงใหม่ที่สุดคือ ลำพูน และโชคดีที่เธอบอกฉันว่าเพื่อนชื่อнім ที่เคยอยู่ที่แม่ฮ่องสอน ได้

ย้ายมาอยู่ที่ดอยสะเก็ดตามสามีที่เป็นตำรวจ แต่มีปัญหาคือ เธอไม่มีเบอร์โทรศัพท์ním ให้ฉันต้องสืบหาเอาเอง ฉันพยายามโทรเช็คที่สำนักงานสาธารณสุขอำเภอดอยสะเก็ด แต่เมื่อทางโน้นถามถึงรายละเอียด ฉันกลับจำนามสกุลของнімไม่ได้ เป็นอันว่ากว่าตามตัวและให้वानให้นิมช่วยเหลือในเรื่องนี้ได้ ต้องหมดค่าโทรศัพท์ทางไกลไปโข

แต่ภารกิจ “นักสืบจำเป็น” ของнімก็ต้องคว้าน้ำเหลวกลับมา เธอพยายามตามหาคนนามสกุล ธาตุพนงน ไปทั่ว แต่ก็ไม่พบ สิ่งสุดท้ายที่เธอกล่าวหลังจากแจ้งความล้มเหลวในการสืบหาคือ

“ก๊ิบ แกคิดยังงี้ถึงมาสืบหาคนที่ไม่เคยกลับบ้านเกิดเลยเป็นยี่สิบปีเพื่อทำบัตรทองให้เขา แกจะรู้ได้ยังไงว่าเขามีญาติจริง ฉันไปถามทั่วหมู่บ้านก็ไม่เห็นมีใครรู้จักเลย ป้าสว่างอะไรนั้นโกหกแกหรือเปล่า แกไปเที่ยวช่วยคนสู่มั่วสุมทำอย่างนี้ ถ้าเขาเป็นพม่า แกจะเหนื่อยเปล่านะ”

แม้จะเริ่มเกิดความรู้สึกท้อขึ้นมาบ้าง แต่การสืบหาญาติของป้าสว่างยังไม่หมดไปจากความคิด ฉันมั่นใจว่าป้าสว่างต้องเป็นคนไทยแน่นอน และเชื่อตามที่ป้าบอกว่าเป็นคนบ้านแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ดด้วย ป้าไม่มีความจำเป็นอะไรที่จะต้องโกหกฉัน

อาจจะดูไร้เหตุผลในสายตาของคนทั่วไป ที่ฉันจะต้องมาทุ่มเททั้งแรงกายและกำลังทรัพย์ให้แก่คนที่ไม่ใช่ญาติพี่น้องของตนแบบนี้ ฉันยอมรับว่าตัวเองไม่ถึงกับเป็นคนที่สูงส่งอะไรนักแต่เป็นคนที่ได้สัมผัสชีวิตของป้าสว่างและนำสิ่งหามาโดยตลอด ฉันเป็นคนที่อยู่ด้วยตอนที่ป้าเข้าโรงพยาบาลทุกครั้งเป็นคนที่ยืนอยู่ข้างๆ ในวันที่ป้าสว่างถูกญาติของแบมดูเมื่อครั้งที่มาจ่ายค่ารักษาแทนแบม และเป็นคนที่ถูกตั้งคำถามพร้อมป้าอยู่เสมอว่าทำไมไม่ทำบัตรทองให้ป้าเสียที

มันอาจจะไม่ใช่สิ่งยิ่งใหญ่อะไรนัก แต่เป็นสิ่งที่ฉันตั้งใจจะทำให้ป้าให้ได้

ไม่กี่วันถัดมา ฉันโทรศัพท์หานิมที่สถานีนามัยสันปูเลยอีกครั้ง วันนั้นนิมมีคนไข้มารักษาหลายคนทำให้ไม่สามารถปลื้มตัวมารับโทรศัพท์ได้ หัวหน้าสถานีนามัยจึงมารับสายแทน แล้วบอกให้ลองโทรกลับหานิมใหม่ ตอนพักเที่ยง ฉันเกือบจะวางหูโทรศัพท์ไปแล้ว แต่ฉุกคิดขึ้นมาได้ว่า สมควร จะทำความรู้จักกับหัวหน้าสถานีนามัยเอาไว้ เพราะในกระบวนการตามหา ญาติป้ารุ่ง อาจจะได้ไปขอพักอาศัยที่บ้านพักสถานี หรือขอให้ช่วยเหลือในฐานะคนที่อยู่ในพื้นที่มานาน จึงเล่าเรื่องของป้าสว่างให้ฟัง เหมือนวันนี้โชคชะตาเป็นใจให้แก่ฉัน เมื่อหัวหน้าเล่าว่าเขาเป็นคนบ้านแม่โป่งโดยกำเนิด และรู้จักกับลุงฟ้า ธาตุพนม ญาติของป้าสว่างเสียด้วย เขาจึงรับเป็นธุระในการ คุยกับลุงฟ้า

ทว่า ในอีกสองวันถัดมา ฉันได้โทรศัพท์ไปหาหัวหน้าสถานีนามัย อีกครั้ง พร้อมทั้งรับทราบว่าเขาได้แจ้งให้ลุงฟ้ารู้เรื่องแล้ว แต่ลุงกลับมีท่าทาง ไม่ได้ยินดียินร้ายอะไร

“ยังงั้นลองเอาเบอร์แกไว้คุยกันต่อแล้วกันนะ แล้วมีอะไรจะให้ ช่วยอีกก็โทรมาได้” เขาพูดพลางบอกเบอร์โทรศัพท์ของลุงฟ้าให้

“เอาเถอะ” ฉันคิดในใจ ยังคาดเดาไม่ออกว่าอะไรคือสาเหตุแห่งการ หมายมั่นโอกาสที่จะได้พบญาติผู้จากกันไปร่วม 20 ปี “อย่างน้อยก็ได้ร่องรอยแล้วหนึ่งละ”

ต่อมาฉันค่อยๆ โทรศัพท์สืบหาจนได้เบอร์โทรศัพท์ของลูกชาย เจ้าของโรงสี ที่พ่อของป้าสว่างเคยทำงานในสมัยนั้น จึงได้ทราบข่าวใหม่ว่า ป้าพิศ อาสะโง้ผู้เคยเลี้ยงดูป้าสว่างมาตั้งแต่เด็กยังมีชีวิตอยู่ และสามารถ เป็นหนึ่งในพยานของการสอบปากคำได้ ฉันจึงรีบไปบอกป้าสว่างที่โรงพยาบาล พร้อมกับโทรศัพท์ติดต่อไปยังป้าพิศทันที

“สวัสดีค่ะ หนูเป็นหมอนามัย อยู่ที่จังหวัดราชบุรี เป็นหมอที่ช่วย

ดูแลนางสว่าง ธาตุพนม ซึ่งตอนนี้ป่วยหนักเป็นอัมพฤกษ์ ป้าจำป้าสว่าง หรือที่ป้าเรียกว่าตา ลุงลุงรินทร์ ยายเอิบ ได้มัย” ป้าพิศนั่งเงียบไป ฉันวิตกว่าคนเมืองมีอายุขนาดแก่จะฟังภาษากลางออกหรือไม่ ขณะที่จะถามใหม่ เป็นคำเมืองอีกครั้ง ป้าพิศก็ตอบมาว่า

“อ้อ ตามันตายไปเมินแล้ว บ่ใจกา” ฉันจึงลองถามเมื่อรู้ว่าป้าสามารถ เข้าใจคำถามของของฉัน แต่เพื่อความสะดวก จึงอู้อ้อเมืองอย่างที่เพื่อนคน เหนือสอนให้ “บ่ใจเจ้า เป็นยังบ่ตาย ตอนนี้เป็นอยู่ตรงนี้เจ้า เดียวจะท้อเป็น คุยโดยเนื้อเจ้า” ฉันส่งโทรศัพท์ให้ป้าสว่าง พร้อมนั่งมองอาหลานที่จากกัน ยี่สิบกว่าปีได้มีโอกาสคุยกันอีกครั้ง ป้าสว่างต้องเสียน้ำตาเมื่อทราบว่า อาหงา สามิป้าพิศ และเป็นอีกคนที่เลี้ยงดูป้ามาแต่เล็กได้เสียชีวิตลงแล้ว นอกจากนี้ ป้าพิศยังอนุญาตให้พวกเราไปพักที่บ้านหากจะขึ้นไปทำบัตรประชาชน และ พร้อมเป็นพยานในการสอบปากคำด้วย

ตอนนี้ทุกอย่างก็พร้อมในระดับหนึ่งแล้ว เหลือแต่รอเวลาให้ป้ามี อาการดีขึ้น

ในวันที่รับป้าสว่างออกจากโรงพยาบาล ฉันพยายามถามย้ำอาการ ของป้ากับแพทย์เจ้าของไข้ ว่าสภาพร่างกายของป้าขณะนี้สามารถเดินทาง ไกลถึงเชียงใหม่ได้หรือไม่

“ได้ค่ะพี่ ตอนนี้ป้าอาการดีขึ้นมาก แต่อย่าให้ป้าเหนื่อยมากนัก”

แพทย์หญิงเจ้าของไข้ตอบด้วยสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ฉันจึงเริ่ม วางแผนการเดินทางทันที

ขั้นแรก ฉันต้องจองตั๋วรถทัวร์กรุงเทพฯ - เชียงใหม่ พร้อมทั้งลากิจ สองวันคือพฤษภาคมและศุกร์ โดยบอกหัวหน้าว่าจะไปทำธุระส่วนตัว ฉันไม่สามารถบอกความจริงให้หัวหน้าหรือคนอื่นๆ ฟังได้ เพราะก่อนหน้านี้ฉันสังเกตเห็น เคยบอกไว้ว่ามีผู้ใหญ่บ้านของแกมาติดต่อจะเอาค่านายหน้าเพื่อทำให้ป้าสว่าง

มีบัตรประชาชน และบอกให้พี่แหมไปคุยที่บ้านเพราะคิดว่าพี่แหมมีเงิน แต่พี่แหมไม่ยอม นำสิ่งหักโหมไปคุยเอง เลยถูกผู้ใหญ่โยนประเด็นว่า ป้าสว่างไม่ใช่คนไทย ด้วยสาเหตุนี้เอง ฉันจึงไม่อยากให้ใครรู้เรื่องการเดินทางครั้งนี้ เพราะถ้ามีเรื่องขัดแย้งกับผู้ใหญ่บ้านคนดังกล่าว อาจส่งผลให้ทำงานในพื้นที่ได้ลำบากขึ้น

หลังจากนั้น จึงโทรศัพท์ติดต่อให้พี่แหมมารับป้าไปพักที่กรุงเทพฯ ก่อนในตอนเช้าวันพุธ เพื่อที่จะได้มีเวลาพักผ่อนก่อนเดินทางไกล ส่วนฉันจะเดินทางจากราษฎรไปยังกรุงเทพฯ ในช่วงเย็น และนัดเจอกันที่บ้านพี่แหม ตามกำหนดการของฉัน เราควรจะไปถึงสถานีหมอชิตในเวลาประมาณทุ่มเศษ เพื่อนั่งพักก่อนที่จะถึงเวลารถโดยสารออกตอนสองทุ่มครึ่ง

แต่เมื่อถึงเวลาที่ต้องเดินทางจริง ทุกอย่างไม่ได้เป็นไปตามที่ฉันกะเกณฑ์ไว้ วันนั้นการจราจรที่หมอชิตคับคั่งมาก เข็มนาฬิกาที่ขึ้นบอกเวลาสองทุ่มตรงแล้ว

“นี่เราจะตกรถหรือนี่” ฉันคิดในใจ และจะไม่ยอมให้เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นเด็ดขาด จึงตัดสินใจวิ่งลงจากรถพี่แหมไปพยายามที่กำลังเป่านกหวีดไล่รถแท็กซี่คันแล้วคันเล่าที่พยายามจอดเทียบขานชาลามิได้ขาด

“พี่แหมคะ ช่วยหนูหน่อยได้มั๊ย ป้าหนูขาไม่ดี ต้องเอารถเข้าเทียบขานชาลา รถทัวร์ที่หนูจองไว้ก็จะออกตอนสองทุ่มครึ่งนี้แล้ว พี่ช่วยหนูหน่อยนะ”

เคราะห์ดีที่ยามยินดีที่จะช่วยฉัน รถพี่แหมจึงสามารถฝ่าดงแท็กซี่เข้าเทียบขานชาลาผู้โดยสารได้ แต่วิบากกรรมยังมีได้หมดแค่นั้น เพราะแม้ป้าสว่างจะมีกำลังใจที่ดีเพียงไร แต่ร่างกายป้าเดินได้เพียงสิบกว่าก้าวก็เริ่มจะรู้สึกเหนื่อยอีกแล้ว แม้จะเป็นยามค่ำ แต่ในพื้นที่ที่ตลาดล้าไปด้วยผู้คนนี้ ทั้งร้อนและอึดอัดยิ่งกว่ายามเที่ยงในที่โล่งแจ้งเสียอีก ขนาดคนดี ๆ อย่างฉัน

และลุงสิ่งที่ยังแทบจะฝ่าไปไม่ได้ แล้วป้ารุ่งละ เดชะบุญที่สายตาเลื้อยไปเห็นรถแท็กซี่สำหรับบริการผู้ป่วยของสถานีขนส่งจอดพิงกำแพงไว้ 1 คัน เหมือนลมเย็นวูบหนึ่งพัดผ่านร่างที่เหงื่อโชกกาย การพาน้ำนั่งรถแท็กซี่ทำให้เราไปถึงรถโดยสารได้ทันเวลา

รถโดยสารแล่นฝ่าความมืดไปยังจุดหมายปลายทางของเรา กว่าจะถึงเชียงใหม่ก็คงเป็นเวลาเช้ามืด ฉันเองก็หวังไว้ในใจว่า สิ่งที่จะพบเจอที่เชียงใหม่ จะเปรียบเสมือนแสงอรุณหลังความมืดในชีวิตของป้าสว่างเช่นกัน

สีหน้าและแววตาของป้าสว่างดีขึ้นมากนับตั้งแต่ขึ้นรถโดยสารได้ อาจเป็นเพราะความดีใจที่กำลังจะได้กลับเยือนแผ่นดินเกิด ได้กลับไปพบปะญาติพี่น้องที่ดูแลกันมา ทำให้แกไม่รู้สึกละอายกับการเดินทางครั้งนี้ และนั่งคุยกับฉันด้วยน้ำเสียงที่แจ่มใส ลุงสิ่งเสียอีก ที่เริ่มมารดตั้งแต่เพิ่งเข้าเขตบางปะอิน กระเป๋ายาที่เตรียมมาใช้กับป้าสว่าง จึงถูกนำมาใช้กับลุงสิ่งแทนรถเพิ่งเลยอยุธยาได้ไม่เท่าไร ลุงสิ่งก็กลับเสียแล้ว

ยามวิกาลยังคงปกคลุมแผ่นดินฟ้าและผืนดินเอาไว้ ผู้โดยสารในรถนอนหลับเกือบทั้งสิ้น มีเพียงเสียงเครื่องยนต์และแตรรถบีบเป็นพัก ๆ และเสียงพูดคุยของป้าสว่างที่ดูเหมือนจะไม่มีความรู้สึกง่วงอยู่เลย ฉันเองก็ยินดีที่จะนั่งเป็นเพื่อนพูดคุย อย่างน้อย ถึงพวกเราจะคว้าน้ำเหลวกลับไป แต่กำลังใจจากการได้ไปยังถิ่นเกิดและพบปะญาติพี่น้อง น่าจะกลายเป็นยารักษาที่มีค่าสำหรับจิตใจของป้าสว่างต่อไป

เช้าตรู่ของวันพฤหัสบดีที่ 14 สิงหาคม 2547...

แ้งเงินแสงทองเริ่มจับขอบฟ้า จากทุ่งนาโล่งสุดลูกหูลูกตาของภาคกลางกลายเป็นทิวเขาที่มองเห็นอยู่ลิบ ๆ จากฝั่งที่พวกเรานั่งอยู่ อีกไม่นานก็จะถึงตัวเมืองเชียงใหม่แล้ว ลุงสิ่งท้อการดีขึ้น ขณะที่ป้าสว่างเองยังคงมีสีหน้าแจ่มใสแม้ว่าจะได้นอนเพียงไม่กี่ชั่วโมงก็ตาม สองตาของป้าจับอยู่

แต่ทว่าทัศนคติหน้าตาต่าง ไม่รู้ว่าฉันตาฝ้าเพราะความง่วงในยามเช้าหรือไม่ แต่เหมือนเห็นหยดน้ำเกาะอยู่ในดวงตาของป้าขณะจ้องมองไปยังขุนเขาที่อยู่ไกลตานั่น

เราเช่ารถรับจ้างจากสถานีขนส่งอาเขต ให้ไปส่งที่บ้านเดิมของ ป้าสว่างในอำเภอดอยสะเก็ด ปัญหาเริ่มเกิดขึ้นอีกเมื่อป้าสว่างจำทางเข้า หมู่บ้านไม่ได้เพราะจากมานาน ฉันพยายามโทรติดต่อลูกชายเจ้าของโรงสี แต่ไม่มีคนรับสาย จึงต้องแก้ปัญหาด้วยการเพิ่มเงินให้คนขับรถ เพื่อตระเวน สอบถามว่าโรงสีที่อยู่หมู่ 5 มีทั้งหมดกี่โรง อยู่ที่ใดบ้าง และแทบจะหมดหวัง เมื่อทุกคนต่างปฏิเสธว่าหมู่ 5 ไม่มีโรงสี

“แต่ที่หมู่ 3 มีอยู่โรงหนึ่ง พี่ลองไปดูสิ” เป็นคำตอบจากเด็กหนุ่มคนหนึ่ง ฉันบอกให้คนขับรถแวะไปดู ขณะที่รถเข้าสู่เส้นทางที่มุ่งไปยังโรงสีนั้น รอยยิ้มแห่งความยินดีฉายลงใบหน้าของป้าสว่าง พร้อมกับพึมพำว่า “ที่นี่แหละ...ที่นี่แหละ...ฉันจำได้”

ฉันรู้ความนัยที่หลังว่า บ้านหมู่ 5 เมื่อยี่สิบกว่าปีก่อนนั้น ปัจจุบัน กลายเป็นบ้านหมู่ 3 ไปแล้ว

ฉันไม่มีวันลืมสีหน้าของป้าพิศและป้าสว่างยามพบหน้ากันได้ หากฉันเป็นจิตรกร คงจะต้องนำรอยยิ้มและน้ำตาของทั้งสองไปใส่ในภาพวาดของตัวเองอย่างแน่นอน แม้จะรู้ว่าไม่สามารถถ่ายทอดความรู้สึกเหล่านั้นออกมาได้ทั้งหมดก็ตาม

นอกจากน้ำตาแห่งความปลื้มปิติแล้ว ยังมีน้ำตาแห่งความเศร้าโศกของป้าสว่าง เพราะอาหงา สามียของป้าพิศผู้เคยเลี้ยงดูตัวป้ามาจนถึงแก่กรรม โดยที่ป้าไม่มีโอกาสรับรู้ แม้แต่เมื่อพ่อของป้าตาย ป้าก็ไม่มีโอกาสกลับมาเผาฉันเองก็ตกอยู่ในอารมณ์หดหู่ไปด้วย ใจก็อยากรับฟังการพูดคุยของป้าทั้งสองคนในยามพบหน้า แต่รู้ดีว่าเวลาจะไม่คอยทำฉันอย่างแน่นอน จึงให้

ป้าสว่างและลุงสิงห์อยู่กับญาติพี่น้อง ส่วนตัวฉันเช่ารถเข้าไปยังที่ว่าการอำเภอ ดอยสะเก็ดเพื่อพบกับปลัดทะเบียนราษฎร์

“ท่านไม่อยู่ค่ะ” เป็นคำตอบจากเจ้าหน้าที่ปกครอง ฉันพยายามขอ เบอร์โทรศัพท์มือถือของปลัดฯ แต่เธอพยายามบ่ายเบี่ยง

“ขอความกรุณาเถอะค่ะ หนูมาไกลจากราชนบุรี กว่าจะมาที่นี่ก็ไม่ใช่ ง่ายๆ เหมือนคนอื่น แล้วก็รู้ว่าจะมาได้อีกเมื่อไหร่” ฉันขอร้องพลางเล่า เรื่องของป้าสว่างให้ฟังจนอีกฝ่ายใจอ่อน ยอมให้เบอร์โทรศัพท์มือถือของ ปลัดทะเบียนราษฎร์มา

จากการคุยกับปลัดฯ คนเดิม ก็ได้ความว่าฉันจะต้องไปเตรียมญาติ สายตรงมาด้วยอย่างน้อย 1 คน ฉันถามถึงกรณีป้าพิศ ก็ได้รับคำตอบว่าไม่ได้ เพราะป้าพิศเป็นเพียงแค่อาสาสมัคร มิใช่ญาติสายตรง “เอาละสิ” ฉันคิด ถ้าเช่นนั้นก็เหลือเพียงลุงฟ้าเท่านั้น ความจริง ก่อนที่จะมาเชียงใหม่ฉันก็ เคยพยายามติดต่อกับลุงฟ้าแล้ว แต่ดูเหมือนปัญหาสำคัญจะอยู่ที่ป้าคำ ภรรยาของลุงฟ้าที่ไม่ยอมให้เอาทะเบียนบ้านมาใช้ยืนยันเป็นอันขาด ฉันเคย ขอร้องให้พี่หัวหน้าสถานีอนามัยส่งปุณเฑียรไปพูดอีกครั้งเขาก็ยังไม่ยอม

แต่มาถึงขนาดนี้แล้ว ยังไงก็ต้องไปคุยกับพวกเขาให้ได้

รถเช่าจากตัวอำเภอพาฉัน ลุงสิงห์ และป้าสว่าง มายังบ้านของลุงฟ้า และทำให้ฉันได้รู้ถึงสาเหตุที่ป้าคำไม่ยอมให้ใช้ทะเบียนบ้านมายืนยันความ ญาติกับป้าสว่าง

เมื่อพบหน้าป้าสว่าง ป้าคำเอาแต่จะอธิบายว่าสามีผู้เป็นพี่ชายต่าง บิดาของป้าสว่างไม่ได้ทำอะไรไว้ให้ ที่ดินก็เอาไปจำนองหมดแล้ว เหลือไว้ผืน เดียวจะเก็บไว้ให้ลูกชาย

ฉันพยายามระงับความหงุดหงิดของตัวเอง ค่อยๆ ประคองป้าสว่าง เข้าไปเพื่อที่จะช่วยพูดว่า

“ฉันไม่ได้ทำไปเพื่อจะมาเรียกร้องทรัพย์สินส่วนตัวของพ่อหรือที่ดินที่ฉันก็ไม่รู้จะเอาไปทำอะไร ทุกวันนี้บ้านฉันก็มีอยู่ ที่มานี้ก็ขอเพียงจะเอาไปทำบัตรทองเพื่อรักษาตัวเท่านั้น”

ฉันต้องอธิบายเพิ่มเติมพร้อมทั้งจ่ายอีก 200 บาท ลุงฟ้าและป้าคำ จึงไปร่วมสอบปากคำแต่โดยดี

ฉันใช้เวลารวบรวมญาติได้ 4 คน เมื่อรวมกับผู้ใหญ่บ้าน จึงครบ 5 คนตามที่กำหนดไว้พอดี จึงรีบพากันไปที่ว่าการอำเภอคอยสะกดทันที เมื่อเดินผ่านป้าย “อำเภออัม” ในใจฉันก็นึกยิ้มตอบ เพราะวันที่รอคอยได้มาถึงแล้ว

ด้านในตัวอาคารมีผู้มาขอทำบัตรประชาชนมากมาย ฉันกวาดตามองชั่วคราว จึงได้พบกับปลัดหญิงฝ่ายทะเบียนราษฎรเป็นครั้งแรก ก่อนหน้านี้ฉันได้ยินเพียงน้ำเสียงที่เป็นมิตรผ่านทางโทรศัพท์

“สวัสดีค่ะปลัดฯ หนูมาจากราชบุรี ที่เคยโทรคุยกับปลัดฯ เรื่องขอเพิ่มชื่อป้าสว่าง ธาตุทรงน่ะค่ะ” พลงหันไปบอกป้าสว่าง “นี่ป้า ปลัดฯ ที่หนูโทรคุยด้วยตลอด” ป้าสว่างพร้อมลุงสิงห์ยกมือไหว้

ปลัดฯ หญิงรับไหว้ พร้อมกับบอกให้พวกเรานั่งคอยสักครู่ ก่อนที่จะกลับมาพร้อมกระดาดะปึกใหญ่

“น้องดูตัวอย่างแบบสอบปากคำนี้ละ อันนี้มีชาวเขามาขอทำไว้ตั้งแต่ปี 46 แต่ยังไม่สำเร็จ น้องพยายามเขียนตามนี้นะ โดยสอบปากคำบรรดาญาติๆ รวมถึงผู้ใหญ่บ้านด้วย อ้อ...ทำทุกคนนะ วันนี้มากัน 6 คน ก็เขียนทั้งหมด 6 ชุด เสร็จแล้วเดี๋ยวนำมาให้เจ้าหน้าที่ปกครองท่านนี้นะ” ปลัดฯ ชี้ไปยังเจ้าหน้าที่ปกครองที่ฉันพบเมื่อเช้า “แล้วพี่จะเสนอท่านนายอำเภอให้ แต่ทั้งนี้ก็ต้องแล้วแต่นายอำเภอจะว่าท่านจะอนุมัติหรือไม่” เธอชี้ไปที่โต๊ะใกล้ๆ “ไปนั่งทำตรงโน้นนะ”

ฉันรู้สึกเหมือนถูกลอยแพ ตอนที่คุยโทรศัพท์เหมือนว่าจะเป็นเรื่องง่ายๆ แค่ญาติพร้อม, เอกสารพร้อมก็ทำบัตรได้เลย แม้จะนึกเอะใจกับคำพูดที่ว่า “มีชาวเขามาขอทำไว้ตั้งแต่ปี 46 แต่ยังไม่สำเร็จ”...แต่ก็ไม่ใช่... ยิ่งไปถึงที่นี่แล้ว แล้วป้าสว่างเป็นคนไทยแท้ๆ มีญาติมายืนยัน ไม่ใช่ชาวเขาสักหน่อย จึงรีบทำแบบสอบถามเหล่านั้นทันที

ขณะที่ฉันจะเดินไปหาปลัดฯ หญิงคนเดิมเพื่อจะซักถามข้อข้องใจบางประการในเอกสารนั้น ก็เป็นจังหวะที่เธอลุกขึ้นเดินไปหาชายคนหนึ่งพอดี เป็นชายร่างอ้วนเตี้ย บุคลิกน่าเกรงขาม ฉันเดาว่าคงเป็นปลัดฯ เช่นกัน

“สวัสดีเจ้า ป้อใหญ่” เธอกล่าวกับชายร่างอ้วนเตี้ยด้วยท่าทางนอบน้อม พลงฉายมือมาทางพวกเรา “เป็นกลุ่มนี้มาจากราชบุรี จะมาขอเพิ่มชื่อเจ้า”

“ไหน คนไหนจะขอเพิ่มชื่อ” เสียงกังวานมีพลังทำฉันเกือบสะดุ้ง แต่ก็รีบฉายมือไปยังป้าสว่างทันที “นี่ค่ะท่าน ป้าแกขาไม่ค่อยดีค่ะ มาพร้อมกับสามีและญาติ”

“อายุเท่าไรแล้ว” น้ำเสียงดุตันกล่าวกับป้าสว่าง ซึ่งเริ่มหน้าซีด ลุงสิงห์จึงรีบกล่าวตอบแทนภรรยา

“ห้าสิบกว่าๆ แล้วครับ ...แกเกิดปี...ปีกุนครับ” น้ำเสียงไม่แน่ใจนัก มีขาดช่วงเล็กน้อยเหมือนจะคำนวณปีอยู่ในใจ

“แล้วบ้านอยู่ไหน พ่อแม่ชื่ออะไร” ปลัดฯ ยังคงถามด้วยน้ำเสียงเช่นเดิม

น้ำสิงห์ยับปากจะตอบ แต่เสียงที่กำลังจะเปล่งออกมาก็ต้องชะงักไป เมื่อมีเสียงที่ทรงอำนาจกว่าดังขึ้นสวนทันควัน

“สามีไม่ต้องตอบ ไม่รู้เรื่อง ตอนนี้ถามเจ้าตัว ให้เจ้าตัวตอบคนเดียว”

ด้วยน้ำเสียงนี้ แม้แต่ลุงฟ้า ป้าคำ ป้าพิศ หรือผู้ใหญ่บ้านก็ยังหน้าเสียไปด้วย ส่วนฉันได้แต่นึกในใจว่า “เจ้าประคุณเอ๋ย ข้าราชการไทย ทำไมถึงได้ดูขนาดนี้”

“แล้วตัวป้ามัวทำอะไรอยู่ อายุจนป้านี้แล้วถึงเพิ่งจะอยากจะมาขอเพิ่มชื่อ”

น้ำเสียงยังคงดุดันเช่นเคย แต่ครั้งนี้ป้าสว่างเก็บอารมณ์ได้ดีเกินคาด

“ก็มัวแต่มีลูกอ่อน ต้องเลี้ยง และทำมาหากินเพราะสามีเก่าไม่ค่อยเลี้ยงดู เดิมเคยมีชื่ออยู่ที่บ้านแม่โป่งนี้แหละ แต่พอได้สามีที่เป็นปลัดเขามา ย้ายชื่อฉันออกตั้งเกือบสามสิบปีแล้ว แล้วไม่เอาชื่อไปเข้าที่ไหนเลย...”

ยังไม่ทันที่ป้าจะเล่าเรื่องตัวเองจบ ปลัดฯ ก็รีบตัดบทว่า “นั่นนะซี ในเมื่อแฟนเป็นถึงปลัดยังไม่ทำอย่างนั้นแน่นอนเพราะมันผิดระเบียบ เป็นไปไม่ได้เลย” ทุกคนนิ่งเงียบ สายตาทั้ง 6 คู่มองมายังฉันเหมือนเป็นที่พึ่งสุดท้าย “ท่านปลัดฯ” จึงมองตามสายตาทุกคนมาที่ฉัน

“แล้วคุณเป็นใคร ทำไมต้องมาทำเรื่องให้เขา”

หลังจากนั่งฟังปลัดฯ “ปู่” ป้าสว่างและลุงสิงห์อยู่นาน ทำให้ฉันตอบกลับไปด้วยน้ำเสียงที่เจือความโกรธพอสมควร สายตาจึงไปยังหน้าของ “ท่านปลัดฯ” ประหนึ่งจะบอกว่า “ฉันไม่กลัวคุณ”

“ดิฉันเป็นนักวิชาการสาธารณสุข สถานีนอนามัยบ้านดอนใหญ่ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี เป็นหมอนอนามัยที่รับผิดชอบดูแลป้าสว่าง และ ทนเห็นป้าสว่างซึ่งป่วย ไม่มีแม้แต่การรักษา ต้องตายไปต่อหน้าต่อตาไม่ไหว ก็เลยต้องเดินทางมาจากราชบุรีจนถึงที่นี่แหละค่ะ” ฉันกระซิบเสียงในตอันท้าย ไม่ทราบว่าจะเป็นเพราะเหตุผล หรือน้ำเสียงก็ตาม สีน้าของปลัดอาวูโส ดูเป็นมิตรขึ้น

“อ้อ...ฉันเอายังงี้ ก็ทำหลักฐานไปตามระเบียบแล้วกัน แล้วก็ต้องสอบสวนให้ได้ว่าทำไมถึงตกชื่อไป แต่ก็ต้องขึ้นอยู่กับนายอำเภอด้วยนะครับ”

น้ำเสียงของปลัดฯ นุ่มนวลขึ้น ทุกคนรู้สึกโล่งใจไปด้วย ภูเขาที่ทับอยู่บนอก ได้ถูกทลายไปแล้ว

ฉันนั่งกรอกเอกสารต่อไป เจ้าหน้าที่ปกครองหญิงคงเห็นฉันนั่งเขียนอยู่นาน จึงเดินเข้ามาหาด้วยความสงสาร พร้อมทั้งพูดให้ทำใจล่วงหน้าว่า

“มันไม่ยากเลยนะน้อง ไม่นานไอ้ปึกที่เอามาให้ดูเป็นตัวอย่างมันตั้งแต่ปี 46 ก็คงจะสำเร็จไปแล้ว”

แม้จะฟังแล้วหดหู แต่ก็พยายามปลุกกำลังใจของตัวเองว่า...ไม่ได้นะกว่าเราจะมาถึงวันนี้ กว่าเราจะสืบสาวหาญาติของป้า กว่าเราจะพาป้าเดินทางไกลมาร่วม 700 กิโลเมตร...เราต้องทุ่มเทไปตั้งเท่าไร เราจะทอดถอนใจไม่ได้

แม้ปลัดทะเบียนราษฎร จะบอกให้กลับไปรอที่ราชบุรี แต่ด้วยความที่กลัวว่าเอกสารที่เราตั้งใจเขียนสอบปากคำด้วยตนเองจะถูกนำไปอยู่กองเดียวกับชาวเขาที่เอามาใช้เป็นตัวอย่าง ฉันเลยตั้งใจว่าพรุ่งนี้จะต้องมาอีกครั้ง จะได้พบและอธิบายเรื่องราวประกอบเอกสารให้แก่นายอำเภอ

วันศุกร์ที่ 15 สิงหาคม 2547

พวกเรามาถึงที่ว่าการอำเภอตั้งแต่เช้า ฉันให้ทุกคนนั่งรอที่ศาลาหน้าโรงพัก ส่วนตนเดินเข้าไปติดต่อข้างใน เดินเจอใครก็ยกมือไหว้ถามไถ่ไปหมด ว่าไชนายอำเภอคอยสะกดหรือไม่ จนกระทั่งมาพบกับปลัดทะเบียนราษฎร ซึ่งมีสีหน้าจืดจางเล็กน้อยเพราะคิดว่าพวกเรากลับราชบุรีไปแล้ว ฉันจึงบอกจุดประสงค์ที่มา ไม่ว่าจะด้วยความเห็นอกเห็นใจหรือความรำคาญก็ตาม เธอได้พาฉันไปพบกับหน้าห้องของนายอำเภอ ซึ่งบอกให้ฉันนั่งรอก่อน เพราะนายอำเภอกำลังมีแขก ระหว่างรอฉันก็เล่าเรื่องของป้าสว่างให้หน้าห้องฟัง โดยหวังว่าจะสร้างความคุ้นเคยและเรียกความสงสารได้ พวกเรานั่งคุยกันอยู่สักครู่ใหญ่ นายอำเภอจึงเดินออกมา ฉันไม่รอให้หน้าห้องรายงาน เพียงหวังว่าคำบอกเล่าของฉันจะเรียก้องความสนใจได้มากกว่าคำรายงานของหน้าห้อง

แม้ทราบดีว่าเป็นการเสียมารยาท แต่ตัวฉันในตอนนั้นไม่สนอะไรอีกแล้ว เพราะพรุ่งนี้ต้องกลับ งานประจำก็ยังคงค้างไว้อยู่ วันจันทร์ก็มีประชุม วันลาทั้งหมดแล้ว

อาจเป็นเพราะท่าทีแปลกๆ ของฉัน ทำให้นายอำเภอรับฟัง และยินดียุด้วย พร้อมรับปากว่าจะดูเรื่องนี้ให้ ความรู้สึกของฉันดีขึ้นกว่าเมื่อวานอีกมาก รู้สึกว่าเรื่องนี้น่าจะสำเร็จเสียที

กลุ่มญาติรวมถึงผู้ใหญ่บ้านที่ศาลาต่างมองกันเป็นตาเดียวเมื่อเห็นฉันเดินลงมาจากจากที่ว่าการ พอฉันเดินเข้ามาใกล้ เหมือนทุกคนจะเริ่มเอ่ยปากถามพร้อมกัน แต่ยังซักว่าลุงสิงห์

“เป็นยังงัยบ้างหมอ พบนายอำเภอมั้ย ท่านว่ายังงัยบ้าง”

“พบแล้วลุง มีหวังแล้วละ นายอำเภอว่าจะดูเรื่องให้ ถ้าท่านช่วยแบบนี้หนูว่าน่าจะสำเร็จนะลุง ท่านให้พวกเรากลับไปรอที่บ้านก่อน เดียวอีก 1 เดือน จะแจ้งให้พวกเราทราบ”

ฉันมั่นใจว่าภารกิจครั้งนี้จะต้องสำเร็จ ป่าสว่างจะได้หมดทุกข์หมดโศกเสียที ฉันเงยหน้าขึ้น ผินฟ้าสว่างสดใส ไม่มีเมฆแม้สักก้อน เหมือนความผ่องแผ้วในจิตใจของฉันขณะนี้

วันที่ 23 กันยายน 2547

เลยกำหนดนัดหนึ่งเดือนมาได้ 8 วันแล้ว ยังไม่มีข่าวใดๆ มาจากเชียงใหม่ ฉันโทรศัพท์หาผู้ใหญ่บ้านคนที่มาร่วมสอบปากคำด้วย แต่ก็ไม่ได้รับข่าวคืบหน้าอันใด จึงตัดสินใจติดต่อกับปลัดทะเบียนราษฎร ในใจหวังจะได้รับคำยืนยันว่าเรื่องทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว แต่เสียงที่บอกฉันนั้นกลับเป็นคำตอบที่ว่า

“อ้าวหมอ พ่อหลวงยังไม่ได้บอกเหอว่าทำไม่ได้ พี่บอกพ่อหลวงไปตั้งนานแล้ว เพราะตามระเบียบ เจ้าตัวอยู่ที่ไหนก็ต้องให้จังหวัดที่เจ้าตัวอยู่ปัจจุบัน เป็นผู้ทำให้ ตามกฎหมายแล้วต้องให้ทางจังหวัดราชบุรีทำให้”

ฉันวางหูโทรศัพท์ลงอย่างไม่รู้ตัว ความรู้สึกท้อแท้แล่นเข้าปกคลุมจิตใจ ความผิดหวังเมื่อปี 2544 ได้กลับมาอีกครั้ง ฉันเคยถามทางราชบุรีเมื่อปี 44 ก็บอกว่าทำไม่ได้ พอปีนี้ไปถึงเชียงใหม่ ก็ทำไม่ได้อีก แล้วฉันควรจะทำอย่างไรดี

วันอังคารที่ 7 ตุลาคม 2547

วันนี้ฉันต้องไปอยู่เวรเจาะกรุ๊ปเลือดและบริการให้คำปรึกษาปัญหาสุขภาพแก่ประชาชนที่มาขอทำบัตรประชาชนบนที่ว่าการอำเภอบางแพตามปกติ แม้ฉันเห็นชาวบ้านมาทำบัตรแล้วจะอดนึกถึงป่าสว่างไม่ได้ก็ตาม แต่วันนี้รอบๆ ภายดูเหมือนจะมีบรรยากาศที่ดีไปหมด จนตัวฉันเองรู้สึกอารมณ์แจ่มใสอย่างบอกไม่ถูก

นายอำเภอเองก็ดูสดชื่น เดินอย่างอารมณ์ดีมานั่งข้างหน้าโต๊ะวัดความดัน

“สวัสดีคะนาย บริการวัดความดันฟรีนะคะ ไม่คิดสตางค์”

นายอำเภอยิ้มกว้าง และตอบด้วยความเป็นกันเอง

“ถึงเชิงคิดถูกก็ไม่มีให้ วันนี้ลืมไว้ที่บ้าน”

ฉันหัวเราะกับคำตอบ สายตาเหลือบไปเห็นซองบุหรี่ในกระเป๋าเสื้อสีขาวซึ่งบางพอที่จะมองเห็นเยื่อ

“เนะ นายสูบบุหรี่อีกแล้ว ยาพ่น 2 หลอดที่ให้นายไปนะ เอาไม่อยู่หรอก ถ้านายไม่เลิกสูบบุหรี่”

นายอำเภอเอามือตบกระเป๋าเสื้อข้างนั้น กล่าวด้วยสีหน้ายิ้มแย้มว่า

“เออ...มึงก็นึกซะว่าปลงเถอะ กูเองก็ไม่ว่าจะอยู่ได้อีกกี่วัน ให้กูสูบเถอะ”

หลังจากได้ทักทายกับนายอำเภอพอสมควร ทำให้ฉันนึกบางอย่างขึ้นมาได้

“นาย...นายรู้จักนายอำเภอต๋อยสะเกิดไหมคะ หนูเคยไปทำเอกสารขอเพิ่มชื่อไว้ให้คนแก่ที่ดอนใหญ่ แต่ทำไม่ได้ นายช่วยพูดให้หน่อยสิ”

นายอำเภอนิ่งนิ่ง

“ไ้รู้รึนี้ ถูกต้องดูรุ่นว่าอบรมนายอำเภอรุ่นไหน แต่ถึงรู้จักกันก็เข้าใจเรื่องแบบนี้มันจะพูดกันได้ง่ายๆ แล้วป้าที่มึงว่านะ อยู่ที่ไหน” เมื่อได้ยินดังนี้ฉันจึงไม่ปล่อยให้อีกาสผ่านพ้น รีบตอบอย่างรวดเร็ว

“อยู่ข้างอนามัยหนูเองคะนาย หนูสงสารแก ลูกเดาก็ไม่มี ป่วยต้องเข้าโรงพยาบาลบ่อย บัตรประชาชนก็ไม่มี จะทำบัตรทองให้ก็ไม่ได้ เข้าโรงพยาบาลครั้งหนึ่งก็จ่าย 3 - 4 พันบาท”

นายอำเภอนิ่งฟัง ไปหน้าครุ่นคิด สักครู่ท่านก็พูดออกมาเชิงติเตียน “แล้วมึงมัวนั่งทำงานตรงนี้ทำไม ไปคุยกับสาธิตมันสิ เฮ้ยปลัดฯ สาธิตมานี่หน่อย อีหนูนี้มันอยากจะเพิ่มชื่อคนที่ดอนใหญ่ ช่วยดูเรื่องให้มันหน่อย แล้วเดี๋ยวผมจะดูให้”

ปลัดฯ สาธิต ซึ่งเพิ่งย้ายมาประจำที่นี่เมื่อปีก่อน รับคำว่าจะดำเนินการสอบสวนให้ ฉันฟังด้วยหัวใจพองโต วันนั้นหลังเลิกงานก็รีบกลับสถานอนามัยทันที เมื่อจอดรถได้ ก็รีบขึ้นจักรยานยนต์เพื่อจะไปยังบ้านป้าสว่าง แต่...จริงสิ...ก่อนหน้านั้นฉันต้องแวะหาผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเพื่อคุยธุระบางอย่างก่อน

“อูระ” ของฉันเสร็จสิ้นด้วยดี จึงรีบย้อนกลับมาที่บ้านป้าสว่างอีกครั้ง ใจเต้นตุบๆ ขณะจะบอกข่าวดีนี้แก่ลุงสิงห์

“ลุงสิงห์ ลุงสิงห์ หนูมีข่าวดีมาบอกนะ” ลุงสิงห์ละจากงานที่ทำอยู่เงยหน้ามองฉันด้วยความประหลาดใจ “นายอำเภอบางแพเขาจะเซ็นเพิ่มชื่อ

ให้ป้าแล้ว ที่อำเภอเรานี้แหละ ปลัดเขาบอกให้เราเตรียมหลักฐานแบบเดิมแล้วโทรนัดท่าน นี หนูมีเบอร์มือถือปลัดด้วย”

แต่ลุงสิงห์กลับมีสีหน้าเรียบเฉย เหมือนรับฟังเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับตัวเอง

“หมอก็รู้ว่าผมเคยไปคุยเรื่องนี้กับผู้ใหญ่บ้าน แต่เขาไม่เคยให้ความร่วมมือเลย เขาบอกว่าเมียผมไม่ใช่คนไทย ถ้าจะทำบัตรก็ต้องให้แบมไปหาเขาที่บ้าน”

“อ้อ...เรื่องนี้หนูถามพี่ปลัดฯ แล้ว เขาบอกว่าถ้าผู้ใหญ่บ้านไม่สะดวกก็เอาผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านก็ได้ เมื่อคืนนี้หนูก็เพิ่งแวะคุยมา เขาตอบตกลงแล้ว ให้นัดวันมา” ฉันเล่าถึงเหตุการณ์ก่อนที่จะมาบ้านลุงสิงห์ ซึ่งฉันยืนยันกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเองว่าไม่ต้องเป็นห่วง ฉันไปพบกับญาติพี่น้องป้าสว่างมาแล้ว ป้าเป็นคนไทยแน่นอน

“นั่นเป็นวันจันทร์หน้าจะลุง ไว้หนูจะเอารถมารับ ส่วนเอกสารเราเอาเอกสารเดิมที่เคยไปทำไว้ที่เชียงใหม่ได้เลย เดี่ยวปลัดที่นี้จะเขียนสอบสวนเอง หนูไม่ต้องเอามาเขียนแล้ว”

ในที่สุด วันที่ฉันรอคอยมานานร่วม 3 ปี ก็มาถึง น้ำตาลคลอนิดหน่อย ก่อนที่ฉันจะออกจากบ้าน ไม่ใช่ น้ำตาแห่งความดีใจ แต่เป็นน้ำตาที่เกิดจากการนึกตำหนิความไม่รอบคอบของตนเอง “...เราลืมไปได้อย่างไรนะ ว่าปลัดทะเบียนราษฎรของที่นี่ในปี 44 กับปีนี้เป็นคนละคนกันแล้ว ทำไมเราไม่ลองถามปลัดฯ สาธิตก่อนที่จะขึ้นไปเชียงใหม่ นายอำเภอเองก็เป็นคนคุ้นเคยที่มารับปรึกษาปัญหาสุขภาพกับฉันตลอด ทำไมเราไม่นึกถึงคนเหล่านี้ กลับหอบหัวป้าไปลำบากลำบากถึงเชียงใหม่ เคราะห์ดีที่ไม่มีอะไรร้ายๆ เกิดขึ้น...”

สิ่งเดียวที่ลอบใจฉันสำหรับการตัดสินใจพาป้าไปเชียงใหม่ได้คือภาพที่ป้าสว่างและป้าพิศโฉมเข้ากอดกัน เมื่อนึกถึงภาพนี้ ทำให้ฉันเห็นว่าอย่าง

น้อยการไปที่นั่นก็ยังมีผลรับอยู่บ้าง

ฉันน้ำตาซึมอีกครั้งด้วยความสงสารป้าสว่างเมื่อช่วยลุงสิงห์พุงร่วงของแคนละข้าง เพื่อพาขึ้นเนินหน้าว่าการอำเภอบางแพ ที่นั่น เราพบนายอำเภอเดินผ่านมาพอดี ฉันจึงรีบยกมือไหว้

“สวัสดีคะนาย นี่ไง คนที่หนูจะขอเพิ่มชื่อ ป้าสว่าง สวัสดิ์นายสิจ๊ะ”

นายอำเภอยกมือรับไหว้

“เออ หัวดี อีหนูให้ป้าแกนั่งก่อน ดูแกหน้าซีดๆ ะ พาไปนั่งที่ร่มๆ โน่น” ขณะเดินไปพร้อมกัน นายอำเภอกล่าวกับฉันว่า “ทำไปเถอะ... อีหนู ผลบุญก็ตกกับเอ็งนั่นแหละ ช่วยคนไม่มีหนทางนะดีกว่าไปสร้างโบสถ์สร้างเจดีย์ ช่วยคนแบบนั้นมันเห็นผลเร็วดี เขาได้บัตรเขาได้บัตร เขาก็ดีขึ้นเงินทองยังมีน้อยๆ จะได้เก็บเอาไว้กิน มึงทำไปเถอะลูก” น้ำเอ่อคลอมนัยน์ตาฉันอีกเมื่อได้ยินคำพูดของนายอำเภอ

อาจเป็นเพราะน้ำตาฉันเอ่ออยู่ตลอดเวลา และเป็นเพราะความปลาบปลื้มที่สิ่งซึ่งหวังไว้ได้สัมฤทธิ์ผลเสียที ทำให้ฉันจดจำขั้นตอนในวันนั้นแทบไม่ได้เลย ฉันจำได้แต่รอยยิ้มของป้าสว่าง สีหน้าสุขใจของลุงสิงห์ จำได้ว่าผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมากล่าวอำลาหลังทุกอย่างเสร็จสิ้น และจำได้ว่าได้ยินป้าสุขพี่สาวของลุงสิงห์ที่เป็นเจ้าบ้านให้ป้าสว่างเข้าชื่อรำพึงว่า

“เฮ้อ เสร็จเรื่องกันซะทีนะหมอ หมดทุกข์หมดโศกกันละคราวนี้ ฉันสงสารน้องชาย”

ฉันเองก็อยากจะให้ทุกอย่าง “หมดทุกข์หมดโศก” อย่างที่ป้าสุขพูดไว้ แต่ดูเหมือนหลายสิ่งหลายอย่างจะไม่เป็นใจ เพราะหลังจากนั้นเพียง 5 วัน ป้าสว่างต้องเข้าโรงพยาบาลอีกครั้ง คราวนี้ถึงกับต้องใส่ท่อช่วยหายใจ แล้วนำส่งโรงพยาบาลศูนย์ราชบุรี

“ก๊ีบ ครั่งนี้หนักนะ แล้วบัตรทองจะได้รียัง เดี่ยวก็โดนจ่ายตังค์อีกหรอก”

พยาบาลที่ฉันรู้จักคุ้นเคยถามขึ้น ฉันเองก็ไม่ว่าจะตอบอย่างไร เรื่องก็เพิ่งจะผ่านได้แค่ 5 วัน ปลัดฯ สาธิตเองก็ต้องจัดเตรียมงานวิ่ง และเตรียมงานของอำเภอไปด้วย แต่เขาก็รับปากว่าต้องทันได้ใช้แน่

หลังจากที่อาการของป้าสว่างดีขึ้น ทางโรงพยาบาลก็ให้กลับมาพักฟื้นที่บ้านตามความต้องการของป้า ผู้คนรอบข้างดูเหมือนจะยินดีที่ป้าออกจากโรงพยาบาลอีกครั้ง มีเพียงลุงสิงห์ที่รู้ว่าทุกอย่างไม่ได้ไปด้วยดีอย่างที่คิด ก่อนที่ป้าจะออกจากโรงพยาบาล ลุงสิงห์ได้รับคำชี้แจงจากแพทย์ให้กลับไปปรึกษาญาติ เพราะป้ารุ่มต้องล้างไต ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูงมาก ลุงสิงห์เองก็เหมือนมีคำตอบอยู่ในใจอยู่แล้ว

“หมอ...ลุงโปล้งข้างบ้านเรา ขนาดเขามีลูกทำงานกินเงินเดือนตั้ง 3 คน เขายังสู้ค่าล้างไตไม่ไหวเลย ผมถอดใจแล้วละ” เสียงลุงสิงห์อาจจะฟังดูราบเรียบ แต่ฉันเข้าใจดีว่า ประโยค “ผมถอดใจแล้วละ” มันแฝงไว้ด้วยความโศกเศร้าและท้อแท้มากมายเพียงใด

อย่างไรก็ดี หลังจากนั้นไม่นาน เพื่อนบ้านก็เริ่มสังเกตเห็นเช่นกันว่าออกจากโรงพยาบาลเทียวนี่ ป้าสว่างไม่ได้มีอาการ “ดีขึ้น” อย่างที่คิด ตรงกันข้าม ป้าดูไม่สดชื่นเหมือนทุกครั้ง ได้แต่นอนอย่างเดียว กินอะไรก็ไม่ได้ แม้แต่นมหรือน้ำก็จะอาเจียนออกหมด

วันที่ 2 พฤศจิกายน 2547

“หมอ ป้าสว่างเป็นคนไทยจริงๆ หรือเปล่า พอตีผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านป้ามาบอกกับท่านนายอำเภอบ้างป้าไม่ใช่คนไทย”

คำถามของปลัดฯ สาธิตทำให้ฉันเลือดขึ้นหน้า ถึงกับลืมหันมือออกมาด้วยเสียงค่อนข้างดังแม้ว่าจะอยู่ในห้องประชุมก็ตาม

“แล้วผู้ใหญ่เขารู้ได้ยังไงล่ะว่าป้าไม่ใช่คนไทย หมอไปพบญาติป้าที่ เชียงใหม่มาแล้ว หมอนี่แหละจะยืนยันได้ว่าป้าเป็นคนไทยแน่นอน ปลัดฯ ไม่ต้องเป็นห่วง ถ้าติดคุกหมอจะติดคุกด้วย” ทุกคนในที่ประชุมหันมามองฉัน เป็นตาเดียวกัน

“ตกลงครับ แล้วป้ามาถ่ายรูปไหวไหม ถ้าไม่ไหวก็ไม่ใช่ไร หมอเอา เลขประชาชนไปก่อน ผมออกเลขให้แล้ว ให้ป้าหายดีแล้วค่อยมาถ่ายรูป ทำบัตรประชาชนต่อไป” คำยืนยันจากฉันทำให้ปลัดฯ สาคิดมั่นใจที่จะเดิน หน้าต่อไป

วันรุ่งขึ้น ศูนย์บัตรทองของโรงพยาบาลบางแพให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีหลังจากที่พี่ๆ เจ้าหน้าที่ได้รับรู้เรื่องราวของป้า ในที่สุด บัตรทองที่ฉันพยายามแสวงหาให้ป้าสว่างมานานก็ได้มาอยู่ในมือของฉัน ซึ่งรีบวิ่งไปยัง ห้องของป้าทันที

วันนี้ป้าสว่างต้องเข้าโรงพยาบาลอีกครั้งด้วยอาการไม่กินอาหาร และน้ำมานานถึง 14 วัน จนแพทย์ต้องตัดสินใจเปิดเส้นเลือดเพื่อให้น้ำเกลือ แม้จะทราบดีว่าป้าป่วยเป็นโรคไตวายเรื้อรังอยู่ลู่สิงห์พยายามปลุกป้าเมื่อเห็น ฉันเดินเข้ามาพร้อมบัตรทอง

“น้องๆ หมอกับมาเยี่ยม จำได้มั๊ย หมอเอาบัตรทองมาให้ วันนี้เรา ไม่ต้องจ่ายค่ารักษาแพงแล้ว เราได้บัตรทองแล้วนี่ไง เราจะได้เก็บเงินที่ลูกเมฆ ผากแบบไว้ใช้ไง”

ป้าสว่างมองฉัน มุมปากแห้งที่มีคราบเลือดเกาะเกรอะกรังเผยอขึ้น เหมือนพยายามจะยิ้ม ขณะที่ตัวฉันแทบร้องไห้เมื่อเห็นสภาพของป้า

กระทั่งวันรุ่งขึ้น อาการของป้าก็ยังไม่ดีขึ้น จนฉันต้องรีบโทรศัพท์ บอกแมมที่กรุงเทพฯ

“พี่แมม อาการของป้าไม่ดีขึ้นเลย พี่น่าจะมาดูแลได้แล้วนะ”

ปลายสายอีกฝั่งนิ่งไปชั่วครู่ด้วยความนัยที่ฉันสื่อ

“หมอ แมมคงต้องบอกแม่แล้วละ แมมไม่อยากให้แม่ต้องรอน้อง เมฆอีก”

เธอทิ้งท้ายไว้แค่นั้น

หลังจากแมมลงมาเยี่ยมป้าสว่างและกลับกรุงเทพฯ ได้เพียงหนึ่งวัน ฉันก็ได้ยินเสียงลำโพงจากทางวัดประกาศเชิญชวนให้เพื่อนบ้านไปช่วยกัน บัดกวดศาลา เพื่อเตรียมรื้อศพ นางสาว ธาดุรทรง จันธิ์โรศัพทไป โรงพยาบาลเพื่อถามถึงอาการของลู่สิงห์ทันที กลัวแะจะเป็นอะไรไปเพราะ รู้ว่าแะรักป้าสว่างมาก แต่กลับผิดคาด ลู่สิงห์รีบโทรศัพท์ด้วยน้ำเสียงที่ยัง คงมีสติสัมปชัญญะที่ดี แม้จะมีเจ็บไปด้วยความเศร้าก็ตาม

“หมอ... ป้าเขาไปสบายแล้ว ผมก็มาไม่ทันดูใจเหมือนกัน แะเสียตอน 10 โมง

ฉันนั่งอึ้ง พุดอะไรไม่ออก

“แต่ไม่เป็นไรหรอก เมื่อตอนเช้าก่อนที่ผมจะออกไปซื้อผ้าขาว ผม ยังได้คุยกับแะ บอกแะไว้หมดแล้ว ตอนนี่แะคงไปสบายแล้ว” เสียงลู่สิงห์ สะอื้นเล็กน้อยมาตามสาย ฉันยังไม่เข้าใจเรื่องผ้าขาว แต่ก็ไม่ได้ซักอะไร กล่าวให้กำลังใจอีกเล็กน้อยแล้วจึงวางหู

ภายหลัง เมื่อมีโอกาสพบกันในงานศพ ลู่สิงห์จึงเล่าให้ฉันฟังถึง บทสนทนาสุดท้ายที่แะกล่าวกับป้าสว่าง

‘น้องเอ๋ยฟังพี่ให้ดิ้นะพี่เห็นน้องทรมาณเหลือเกิน พี่รู้ว่าน้องรอกูเมฆ อยากให้เมฆมาดูใจ น้องไม่ต้องรอนะ ลูกเมฆไปรอน้องอยู่ข้างหน้าแล้ว น้อง ถอดร่างไปได้เลย ไม่ต้องห่วงพี่ พี่ต้องขอโทษที่ปิดบังเรื่องลูกเมฆ เพราะพี่ไม่ อยากให้น้องเสียใจ ถ้ารู้ว่าลูกเมฆตายไปอีกคน น้องคงจะสิ้นใจไปก่อนหน้า

นี้แน่นอน แต่วันนี้พี่ยอมแพ้เพราะพี่ไม่อยากให้น้องฝันสักรอลูกเมมด้วยความทรمان พี่และเพื่อนบ้านทุกคนขอโทษที่ปิดบังน้องมาตลอด ส่วนตัวพี่ไม่ต้องห่วงนี่ก็ใกล้จะถึงวันพ่อแล้ว พี่ตั้งใจจะบวชพระตามที่ได้สัญญากับน้องไว้

เงินที่เมมเขาทิ้งเอาไว้ให้น้องยังเหลืออีกก้อนหนึ่งเค้าฝากแบมไว้ตอนที่เค้าใกล้ตายว่าเอาไว้ให้พ่อกับแม่ใช้ในยามจำเป็น และเงินก้อนนี้พี่ก็คงจะไม่ต้องใช้แล้วเพราะน้องก็ได้บัตรทองแล้ว แม้กว่าเราจะได้มาต้องลำบาก แ นขี้ญู่เท่าไรก็ตาม แต่เราก็ได้ใช้มันจนได้ เพราะน้องก็เป็นคนไทยคนหนึ่ง ถึงจะได้ใช้เพียงแค่ครั้งเดียวแต่มันก็มีความหมาย อย่างน้อยเราได้มีเงินเหลือเป็นกันนุญให้พี่ใช้จ่ายงานศพให้น้องได้เป็นอย่างดี และพี่ขออนุญาตแบ่งร่วมทำบุญกับอนามัยบ้านเรานะที่ช่วยให้เราได้บัตรทองจนได้ทันใช้ อีกส่วนหนึ่งพี่จะชำระค่ารักษาที่เราค้างชำระไว้ที่โรงพยาบาลบางแพ

เอาละตอนนี้พี่จะไปซื้อชุดขาวมาให้น้องใส่ เหมือนสมัยที่น้องบวช พี่จะรีบไป รีบมาถ้าพี่กลับมาไม่ทัน น้องจะถอดร่างไปก่อน พี่ก็ไม่ว่าอะไรพี่ขอให้น้องไปข้างหน้าพบแต่สิ่งที่ดี ไม่ต้องห่วงอะไรทางนี้ทั้งนั้น พี่รักน้องนะ'

วันนี้ พี่แก้อัดดินมะม่วงหน้าบ้าน ไม่มีหญิงชราตัวอ้วนซีโรคมานั่งคอยใส่บาตรยามเช้าเหมือนเคย วันนี้ ไม่มีชายชราผมหงอก สวมเสื้อกล้ามเก่าๆ มายื่นส่งปิ่นโตพร้อมกับข้าวเมืองเหนือให้ฉันอีกแล้ว หากจะมีปิ่นโต ก็มีเพียงปิ่นโตเถาเหลืองของวัดที่วางไว้ใกล้รั้วบ้านพักสถานีนอนามัยรอยญาติโยมมาแยกชั้นใส่กับข้าว และพระชรารูปใหม่เดินมารับบาตรจากเพื่อนบ้านด้วยทิศาปาโมกข์ สงบสำรวม ผ่านรั้วบ้านพักสถานีนอนามัย

ฉันยกมือไหว้ช้าๆ พลายยืนมองจนชายผ้าเหลืองลับสายตา

บัตรทองใบนี้อาจจะไม่มีเจ้าของอีกต่อไปแล้ว แต่ฉันก็จะเก็บมันไว้เป็นที่ระลึก เป็นสิ่งเตือนใจถึงการเดินทางอันยาวนาน เตือนใจถึงชีวิตอีกหลายชีวิตที่มีส่วนช่วยเหลือจนทำให้มันมาปรากฏ ณ ตรงนี้ได้ วันนี้แม้

ป่าสว่างได้จากพวกเราไป แต่ป่าก็จากไปอย่างสมศักดิ์ศรีที่ได้เกิดเป็นคนไทยคนหนึ่งเช่นกัน ป้าอาจจะเคยถูกกล่าวหาว่าไม่ใช่คนไทยก็ตาม แต่ในที่สุดด้วยความช่วยเหลือจากทุกคนในฐานะที่เป็นคนไทยด้วยกัน ป้าจึงได้กลับคืนสถานภาพและได้รับการดูแลจากภาครัฐตามสิทธิที่คนไทยพึงได้รับ

ฉันลบบัตรทองใบนี้อีกครั้ง

สัมผัสที่ปลายนิ้วบ่งบอกว่ามันเป็นบัตรพลาสติกแข็งใบหนึ่ง ภายในบัตรเขียนไว้ด้วยตัวอักษรและตัวเลขเพียงไม่กี่ตัว แต่ใครเลยจะรู้ได้ ว่าทุกๆ ตัวเลขและตัวอักษรที่บรรจุไว้ในบัตรใบนี้ ก่อปรี่ขึ้นจากเรื่องราวอันมากมาย และเป็นเรื่องราวที่สะเทือนใจฉันครั้งหนึ่งในชีวิต

2

คนผิดระเบียบ

สนธยา ตันประจักษ์
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ จังหวัดลำปาง

น ญิงขราร่างเล็กตัดผมทรงดอกกระพุ่มแบบโบราณนอนคุดคู้จนตัวงออยู่ในมุ้ง สาเหตุที่ทำให้แกต้องนอนอยู่ในที่นั่นไม่ใช่เพราะอากาศที่หนาวเย็น แต่เป็นเพราะข้อศอกที่งอพับติดอยู่กับหมอนอก เขาทั้งสองข้างคู้ขึ้นโดยไม่สามารถเหยียดออกไปได้ ร่างกายของแกสวมเพียงเสื้อกันหนาวเก่าๆ และผ้าถุงสีซีดที่ขึ้นไปด้วยบัสสาวะ บนใบหน้ามีขี้ตาเกรอะ ริมฝีปากแห้งแตกจนเลือดซึมเยิ้มของน้ำตีม

ฉันมองสภาพนั้นด้วยความหดหู่ ลมที่พัดลอดหน้าต่างบ้านปากลิ้นของสิ่งปฏิญณ์ที่หมักหมมได้ร่างของแกเข้าสัมผัสจมูกจนฉันแทบจะต้องกลืนหายใจ อาการของแกรุนแรงเกินกว่าที่ฉันคิดไว้...มันมากกว่าที่ปอง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) บอกกับฉันเมื่อเช้าเสียอีก

ฉันหยิบขวดน้ำรินใส่แก้วพร้อมเคลื่อนตัวเข้าไปใกล้ร่างนั้น บ้านของแกมีเพียงห้องโถงๆ ห้องเดียว นอกจากฟูกที่แกนอนแล้ว ภายในบ้านไม่มีเครื่องเรือนชิ้นอื่นแม้แต่ถาดรองจานนอกจากหลอดไฟบนเพดานไว้ให้แสงสว่างในยามค่ำคืนเท่านั้น

หลังจากที่ฉันค่อยๆ ป้อนน้ำผ่านริมฝีปากที่แห้งแตกลงสู่ลำคอที่แห้ง

ผากตามคำขอของแกเรียบร้อยแล้ว ก็เอ่ยถามต่อว่าแกกินข้าวแล้วหรือยัง เมื่อเห็นอีกฝ่ายส่ายหน้า ฉันจึงหันมองรอบๆ แล้วจึงหยิบปิ่นโตที่วางอยู่ใกล้ๆ มาเปิดเพื่อป้อนข้าวให้แก

ขณะนั้นเอง หูของฉันก็ได้ยินเสียงพูดคุยของชายหญิงประมาณ 4-5 คนที่หน้าเรือน ก่อนจะกลายเป็นเสียงฝีเท้าเดินขึ้นบันไดมา เมื่อหันไปมองก็พบชาวบ้านละแวกนั้นกลุ่มหนึ่งยืนอยู่ที่หน้าประตู

“เห็นไอ้ป่องมันบอกว่าหมอมจะมาเยี่ยมยายแก้ว ก็เลยขึ้นมาดู” ชายหนุ่มที่ชื่อมิ่งกล่าว

“เดี๋ยวหนูป้อนเองจะหมอ” ผึ้ง หญิงสาวรุ่นน้องเอ่ยขึ้นพร้อมรับปิ่นโตไปจากฉัน ขณะที่คนอื่นๆ พวกกันนั่งลง พร้อมเล่าให้ฟังว่าลูกชายของยายจะนำปิ่นโตมาทิ้งไว้ให้ก่อนที่จะไปทำงาน โดยมีเพื่อนบ้าน 3-4 คนคือแจ่ม ก้อย ปอง และผึ้ง ผลัดเปลี่ยนกันมาช่วยป้อนข้าวและอาบน้ำให้ยาย สำหรับวันนี้เป็นคราวของผึ้งทำหน้าที่

“หลอดไฟนี้พวกผมก็เป็นคนมาเปลี่ยนให้” มิ่งพูดขึ้นพร้อมมองไปยังหลอดไฟที่ยังมีสภาพใหม่อยู่ “เห็นแล้วก็สงสารแก อันเดิมมันขาด กลางคืนบ้านมืดทั้งคืนเลย”

ฉันมองร่างที่ป่วยไข้ของหญิงชราที่กำลังกินข้าวจากช้อนของผึ้งด้วยความสะเทือนใจ ที่จริงแล้ว หญิงชราผู้นี้ไม่มีชื่ออยู่ในฐานข้อมูลผู้ป่วยของสถานีอนามัยที่ฉันประจำอยู่เสียด้วยซ้ำ และเนื่องจากแกไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรนี้เอง จึงไม่สามารถทำบัตรทองเพื่อให้แก่รักษาพยาบาลได้ แต่เท่าที่ผ่านมา ทางสถานีอนามัยก็ให้การดูแลแกในยามที่เจ็บไข้ได้ป่วยโดยอนุโลมตามความจำเป็นเป็นครั้งๆ ไป

สิ่งที่ยังหล่อเลี้ยงชีวิตของแกต่อไปนั้นเห็นจะมีเพียง “น้ำใจ” จากคนในละแวกเดียวกันและการให้บริการนอกกรอบจากพวกเราที่สถานีอนามัย

เป็นหลัก

หญิงชราผู้นี้มีชื่อว่าแก้ว เดิมเป็นคนบ้านหัววัง หลังจากแต่งงานจึงค่อยพากันมาลงหลักปักฐานที่หมู่บ้านบนเนินเขาแห่งนี้ สามียองแกนั้นมีพื้นเพเป็นคนเขมรซึ่งเข้ามาอยู่ประเทศไทยในสถานะของคนไร้สัญชาติ เขาเป็นหนึ่งในแรงงานอพยพมาจากทางชายแดนที่มารับจ้างทำงานในไร่สับปะรดโดยไม่มีบัตรคนต่างด้าว

ยายแก้วและสามียี่ลูกด้วยกัน 3 คน เป็นผู้ชาย 2 คน ผู้หญิง 1 คน หลังคลอดลูกคนสุดท้ายไม่นาน สามียองแกก็เริ่มมีอาการป่วย เมื่อแรกนั้นเป็นเพียงอาการไข้ธรรมดาที่ดูไม่ร้ายแรงอะไรนัก แต่เพราะความจนทำให้ต้องดิ้นรนทำมาหากินโดยไม่มีเวลาพักผ่อน และเพราะความจนอีกเช่นกัน ที่ทำให้ไม่มีเงินไปหาหมอเพื่อรักษาไข้ ทำให้อาการของเขากำเริบหนักขึ้นเรื่อยๆ จนเสียชีวิตไปอย่างน่าเศร้า นับจากวันนั้น ยายแก้วจึงต้องรับภาระเลี้ยงดูครอบครัวเพียงลำพัง

ปัจจุบันลูกคนโตและคนรองต่างแยกย้ายออกไปตามวิถีชีวิตของตน บุญซึ่งเป็นลูกชายคนโตทำงานเป็นคนเฝ้าสวนในหมู่บ้าน แม้จะเป็นห่วงแม่ แต่ก็ไม่มีเวลาดูแลได้เต็มที่เพราะต้องไปนอนค้างคืนที่สวนเป็นประจำ ลูกสาวคนถัดมาที่ชื่อน้อยก็แต่งงานและย้ายตามสามีไปตั้งรกรากที่ต่างอำเภอ นานๆ ครั้งจึงจะแวะมาเยี่ยมแม่สักที มีเพียงลูกชายคนสุดท้ายที่ชื่อน้อยเท่านั้นที่ยังอยู่กับแม่ แต่เขาก็ไม่อาจเป็นที่พึ่งให้ยายแก้วได้เนื่องจากเพราะสติที่ไม่สมบูรณ์ มีอาการน้ำลายยืดตลอดเวลา พูดไม่ค่อยเป็นคำ มือเกร็ง และตัวเอียงไปมาในยามเดิน

น้อยได้เงินสงเคราะห์จากผู้พิการจากองค์การบริหารส่วนตำบลแต่นานๆ ทีเงินจึงจะถึงมือสักครั้ง เมื่อได้เงินแล้วเขานำเงินไปซื้อขนมกิน พอหมดก็ขอจากยายแก้วซึ่งตอนนั้นร่างกายยังไม่ป่วยไข้เช่นนี้ หากไม่ได้ก็จะลงมือทุบตี จนเพื่อนบ้านในละแวกนั้นสงสารต้องช่วยกันแบ่งปันอาหารและหยิบยื่น

เงินทองให้ครอบครัวยายแก้วตามอัธยาศัย

อย่างไรก็ตาม แม้ยายแก้วจะต้องห่างเหินจากลูกๆ และเลี้ยงดูน้อยตามลำพัง แต่แกก็ยังใช้ชีวิตอย่างปกติสุขตามสมควร

...จนกระทั่งเมื่อ 3 เดือนก่อน

วันนั้นยายแก้วนั่งซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ของเพื่อนบ้านเพื่อไปร่วมงานบุญที่วัด โชคร้ายที่รถเกิดเสียหลักจนพลัดตกลงมา ต้องนอนชมลุกไม่ได้อยู่หลายวัน เมื่อเพื่อนบ้านเห็นว่าอาการยังไม่ดีขึ้นก็ช่วยกันนำส่งโรงพยาบาลประจำจังหวัด โดยมีผู้ใหญ่บ้านรับรองการเป็นบุคคลสูญหายจากทะเบียนราษฎรเพื่อให้สามารถเข้ารักษาตัวได้

แต่แกได้นอนรักษาตัวที่โรงพยาบาลเพียงวันเดียวเท่านั้น แพทย์ก็ให้กลับบ้าน โดยทางโรงพยาบาลเรียกเก็บเงินค่ารักษาพยาบาล 6,000 บาท เพื่อนบ้านที่พาไปต่างก็ไม่มีเงินจ่าย จึงไปขอลดหย่อนค่ารักษาพยาบาลกับกรมประชาสัมพันธ์แล้วพาแกกลับบ้าน

เพื่อนบ้านคนหนึ่งที่เคยไปรับยายแก้วกลับในครั้งนั้นเคยบ่นให้ฉันฟังว่า

“พยาบาลเขาบอกว่ายายแก้วทำผ้าปูที่นอนของโรงพยาบาลสกปรกเลอะเทอะ ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ เลยให้กลับมาดูแลกันต่ที่บ้านเอง”

ฉันไม่แน่ใจว่าสิ่งที่ได้ฟังนี้ตรงตามข้อเท็จจริงมากน้อยเพียงใด แต่ผลจากการที่แกไม่ได้รับการรักษาอย่างถูกต้องและต่อเนื่องได้ทำให้กระดูกข้อต่อยึดติดกัน เหยียดแขนและเข่าไม่ได้ แกจึงต้องนอนอยู่ในลักษณะเข่าคู้ ข้อศอกพับเข้าติดกับหน้าอกตลอดเวลา แทบจะไม่สามารถขยับเปลี่ยนท่าได้เลย

สิ่งนี้เองทำให้ทำให้แกต้องนอนแช่อุจจาระและปัสสาวะของตัวเองครึ่งละนานๆ บางครั้งกว่าจะมีคนมาทำความสะอาดให้ก็ถึงกับมีหนองใต้ขี้เย็บอยู่ข้างใต้เสียแล้ว ในที่สุดก็เกิดแผลกดทับที่ก้นทั้งสองข้างซึ่งกำลัง

ขยายวงกว้างขึ้นเรื่อย ๆ ดังที่ฉันได้เห็นในการมาเยี่ยมบ้านครั้งนี้

เมื่อกลับบ้านของยายแก้ว ฉันจึงนำสิ่งที่พบเห็นมาหารือกับหัวหน้าสถานีนามัยเพื่อจะให้การช่วยเหลือเบื้องต้น ในขั้นแรกนั้น พวกเราเห็นว่าน่าจะลองขอคำปรึกษาจากทีมเยี่ยมบ้านของโรงพยาบาลประจำจังหวัดถึงวิธีการดูแลผู้ป่วยที่มีอาการอย่างยายแก้ว

ทันทีที่ทีมเยี่ยมบ้านได้ฟังเรื่องราวที่ฉันเล่า ก็แสดงท่าทีเต็มใจที่จะให้ความช่วยเหลือโดยบอกว่าจะโทรศัพท์มาแจ้งวันเวลาในการไปเยี่ยมให้ทางสถานีนามัยทราบอีกครั้ง แต่จนกระทั่งผ่านไปอีกหนึ่งสัปดาห์ก็ยังไม่มีการติดต่อกลับมาสักทีจนฉันต้องเป็นฝ่ายโทรศัพท์ตามเสียเอง เพราะอีกเพียงสองวันก็จะเป็นวันหยุดสิ้นปี หากไม่รีบทำอะไรเสียตั้งแต่ตอนนี้ก็คงต้องวิ่งไปอีกหลายวัน

ดูเหมือนว่าเหตุการณ์จะดำเนินต่อไปด้วยดีเมื่อทีมเยี่ยมบ้านบอกว่าทางเราสามารถพยายายแก้วมารักษาที่โรงพยาบาลได้เลยโดยไม่จำเป็นต้องรอให้พวกเขาไปประเมินอาการ เมื่อได้ฟังดังนั้น ฉันจึงรีบติดต่อไปที่โรงพยาบาลทันทีเพื่อขอรถฉุกเฉินมารับยายแก้วที่บ้านในวันพรุ่งนี้ เพราะที่ผ่านมา ฉันก็เคยเห็นรถพยาบาลรับส่งผู้ป่วยในหมู่บ้านอยู่หลายครั้ง

แต่คำตอบที่ฉันได้รับคือ...

“ไม่ได้ค่ะ มันผิดระเบียบ ในกรณีของผู้ป่วยที่ไม่เข้าข่ายฉุกเฉิน เราให้รถไปไม่ได้หรอกค่ะ” เสียงเจ้าหน้าที่ทางปลายสายตอบปฏิเสธคำขอของฉันด้วยน้ำเสียงที่ราบเรียบ

ฉันวางหูโทรศัพท์ลง การพยายายแก้วไปที่โรงพยาบาลคงเกินความสามารถของฉันเพียงคนเดียวแน่ หลังจากนั้นฉันก็อดอยุ่สัปดาห์ จึงรีบเดินทางไปหาปอองพร้อมเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ฟังเพื่อขอความช่วยเหลือ

“ไม่มีปัญหาหรอกหมอ ขอให้เขารักษายายจริงๆ เอะ ฆ่ฆ่กับคน

อื่นๆ จะจัดการเรื่องรถให้เอง”

เมื่อปัญหาเรื่องรถคลี่คลายลง ฉันได้โทรศัพท์ประสานงานกับทางทีมเยี่ยมบ้านอีกครั้งเพื่อแจ้งว่าจะส่งยายแก้วไปที่โรงพยาบาลในวันรุ่งขึ้น ทางฝ่ายนั้นรับปากว่าจะจัดการเรื่องการประสานงานกับทางแผนกต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมให้คำแนะนำว่าฉันควรจะมากับคนไข้ด้วย

“หากเกิดปัญหาอะไรที่จะได้ช่วยกันแก้ไขนะคะ” เสียงจากอีกฝ่ายให้เหตุผล ซึ่งฉันก็รับคำโดยไม่ลังเลเพราะคาดว่าอาจจะมีเรื่องซุกซนลักบางเรื่องที่เกิดขึ้นความสามารถของปอองและเพื่อนบ้านเป็นแน่

เมื่อกำหนดแผนได้คร่าว ๆ แล้ว ฉันจึงโทรศัพท์ไปนัดแนะกับปอองให้พยายายแก้วมาพบฉันที่หน้าตึกผู้ป่วยนอกของโรงพยาบาลในเช้าวันพรุ่งนี้

“แล้วเสื้อผ้าของยายละหมอ” ปอองถามถึงเสื้อผ้าที่จะเปลี่ยนให้ยายแก้วก่อนพาไปโรงพยาบาล

“เดี๋ยวหมोजัดการเอง จะไปเอาจากที่บ้านมาให้ ปอองไปรอที่บ้านยายแก้วแล้วกัน บอกก้อยด้วยนะ” ก้อยเป็น อสม. ของหมู่บ้านนี้อีกคนหนึ่งที่จะทำหน้าที่เปลี่ยนเสื้อผ้าให้ยายแก้วในเช้าวันพรุ่งนี้

เย็นวันนั้น เมื่อดวงตะวันเลื่อนลงเข้าหาขอบคอดย ฉันก็โทรศัพท์บอกสามีว่าวันนี้ต้องไปช่วยดูแลผู้ป่วยรายหนึ่ง จะพาลูกไปฝากไว้ที่บ้านแม่ ก่อนที่จะบึ่งรถไปอย่างรวดเร็วทันที

เมื่อแม่ของฉันทราบเรื่องของยายแก้ว ก็ฝากเสื้อผ้าใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยใช้ไปให้แกด้วย หลังจากนั้นฉันก็ซื้อผ้าถุงผืนใหม่อีกผืนหนึ่งที่ร้านค้าในหมู่บ้าน แล้วนำไปให้พี่เดือนซึ่งเป็นช่างตัดเสื้อประจำหมู่บ้านช่วยเย็บให้ พอรู้เรื่องยายแก้วจากปากฉัน พี่เดือนก็อาสาที่จะเย็บผ้าถุงให้โดยไม่คิดเงินด้วยความสงสาร

เมื่อได้ผ้าถุงผืนใหม่สนใจแล้ว ระหว่างทางก่อนเข้าหมู่บ้านของยาย แก้ว ฉันก็แวะซื้อผ้าอ้อมผู้ใหญ่อีกหนึ่งชิ้น

แสงแดดยามพลบค่อยๆ จางหายไป ยามค่ำคืนของฤดูหนาวมักจะมาอย่างรวดเร็วเสมอ ไฟฟ้านบนเรือนของยายแก้วเปิดสว่าง ฉันได้ยินเสียงคนคุยกันดังลวดดมา เมื่อขึ้นไปก็พบปอง ก้อย และเพื่อนบ้านอีก 4-5 คนนั่งอยู่ก่อนแล้ว หนูนั่งสงบนิ่งอยู่ที่มุมห้อง มองมาที่ฉันอย่างตื่นๆ ฉันนำของที่เตรียมมาฝากไว้ที่ก้อยเพื่อเปลี่ยนชุดให้แกในตอนเช้าก่อนไปโรงพยาบาล นัดหมายกับปองและเพื่อนบ้านอีกครั้งเพื่อความแน่นอน หลังจากนั้นจึงหันไปลายายแก้วที่นอนอยู่

“หมอไปก่อนนะ พรุ่งนี้เจอกันที่โรงพยาบาล ไปเที่ยวในเมืองกันนะ ยาย”

ใบหน้าขรึมที่อดรอยด้วยพิษไข้มีรอยยิ้มปรากฏขึ้น มีอันเหี่ยวแห้งที่ไม่สามารถเหยียดได้ตามปกติพยายามยกขึ้นเพื่อไหว้ขอบคุณ ฉันจับมือของแกไว้เพื่อห้ามมิให้ไหว้ แต่ก็รู้สึกดีใจที่อย่างน้อยก็ยังรู้สึกตัวอยู่

แต่ขณะที่กำลังจะลุกขึ้นยืนนั้น สายตาของฉันก็ไปปะกับมดฝูงหนึ่ง กำลังไต่ยั่วเยี้ยตามแขนขาของแกที่ไต่ลงพื้นผ้าห่มออกมาพอดี ด้วยความอะใจจึงทรุดตัวลงนั่งพร้อมกับเอื้อมมือไปเลิกผ้าห่มขึ้นดู

...ภาพที่เห็นทำให้ทุกร่างที่นิ่งรายล้อมหญิงชราถึงกับผงะไปตามกัน

ได้ผ้าห่มเป็นร่างของยายแก้วที่นอนแช่ปัสสาวะและอุจจาระของตนเองกองใหญ่ เริ่มส่งกลิ่นเหม็นคลุ้งไปทั่ว

ฉันหันมาพยักหน้าเป็นเชิงขอความร่วมมือกับชาวบ้าน ทุกคนช่วยกันเปลี่ยนเสื้อผ้าแกหญิงชราอย่างทุลักทุเล ศอกที่พับติดกับหน้าอกทำให้การถอดเสื้อเป็นไปอย่างยากลำบากจนต้องตัดสินใจใช้กรรไกรตัดเพื่อความรวดเร็ว ก่อนที่จะทำความสะอาดร่างกายแกโดยมีฉันกับก้อยเป็นตัวหลักที่ช่วยกันพลิก

ช่วยกันเช็ด ขาวบ้านบางคนทนกลิ่นเหม็นไม่ไหว ต้องแอบลงจากเรือนไปสูดอากาศข้างนอกสักพัก จึงค่อยกลับเข้ามาอีกครั้ง

กว่าจะทำความสะอาดพร้อมเปลี่ยนเสื้อผ้าชุดใหม่ รวมถึงเปลี่ยนผ้าปูที่นอนเสร็จเรียบร้อยก็ปาเข้าไปสองทุ่มกว่า ...ดวงจันทร์ข้างขึ้นลอยกระจ่างฟ้าขณะที่ฉันกำลังเดินลงจากบ้านด้วยเหงื่อที่โชกกาย

เช้าวันรุ่งขึ้น ลมหนาวพัดตองร่างจนฉันต้องขยับเสื้อกันหนาวตัวโตให้กระชับขึ้น ในเมืองดุดึกดักเป็นพิเศษ เด็กๆ หลายคนยิ้มแยมแจ่มใสในชุดเสื้อหนาวหลากสีวิ่งไล่กันผ่านหน้า พรุ่งนี้ก็เป็นวันหยุดสิ้นปีแล้วสินะ สีแยกบางแห่งได้ประดับป้าย “สวัสดิ์ปีใหม่” ตั้งแต่เมื่อสัปดาห์ก่อน เด็กบางคนก็ถือของขวัญเพื่อนำไปจับสลากกับเพื่อนๆ ที่โรงเรียน ...ทุกแห่งหนดูจะเต็มไปด้วยบรรยากาศอันรื่นเริงของงานเทศกาล

โรคภัยของยายแก้วจะทุเลาลงเพื่อเป็นของขวัญปีใหม่สำหรับแกได้หรือเปล่านั้น ...ฉันนั่งคิดขณะเดินมาถึงหน้าอาคารผู้ป่วยนอกของโรงพยาบาลประจำจังหวัด ขณะนั้นเอง เสียงที่คุ้นหูก็ทักขึ้นจากด้านหลัง เมื่อหันไปก็พบกับแพทย์หญิงพิมลพรรณผู้เป็นหัวหน้ากลุ่มงานเวชกรรมสังคม ฉันกับเธอรู้จักคุ้นเคยกันพอสมควรด้วยสายงานทำให้พวกเราต้องประสานงานกันอยู่เสมอ

เธอถามถึงสาเหตุที่ฉันมาในวันนี้ เพราะโดยปกติแล้ว ฉันจะมาที่โรงพยาบาลก็เพื่อติดต่อราชการหรือประชุมทางวิชาการเท่านั้น ฉันจึงใช้จังหวะนี้เล่าเรื่องของยายแก้วให้ฟัง ศีรษะของเธอผกตลอดเวลาที่รับรู้เรื่องราวจากฉัน

“นกไม่ต้องกังวลเรื่องค่ารักษาพยาบาลนะ” เธอกล่าวอย่างอาทร “ขอให้คุณไขปลอดภัยไว้ก่อนเป็นพอ”

หลังพูดจบเธอก็ยกนาฬิกาข้อมือขึ้นดู ก่อนที่จะขอตัวออกไปประชุม

คำพูดของเธอทำให้ฉันสบายใจขึ้นมาก อย่างน้อยก็ยังมิบุคคลากรของโรงพยาบาลที่เข้าใจปัญหาของหญิงชราผู้นี้

แพทย์หญิงพิมลพรรณเพิ่งคล้อยหลังไปไม่นานนัก รถกระบะคันหนึ่งก็เลี้ยวมาจอดที่หน้าตึกผู้ป่วยนอก เมื่อเห็นปองนั่งอยู่บนที่นั่งข้างคนขับ ฉันก็รีบวิ่งเข้าไปทันที

ยายแก้วนอนอยู่ที่กระบะหลังรถ มีผ้าคลุมผืนใหญ่คลุมกายที่หนาวสั่นไว้ ชาวบ้านอีกสามคนที่นั่งอยู่บนกระบะต่างก็ช่วยกันประคองร่างของหญิงชราลงมาพร้อมกับที่เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลรีบเดินเตี้ยมาใกล้ๆ ปองส่งยิ้มอย่างโล่งใจเมื่อเห็นฉันวิ่งเข้ามา

“กลัวกันอยู่ว่าหมอจะไม่มา เดียวถ้าพยาบาลถามอะไรจะตอบกันไม่รู้เรื่อง”

ขณะที่เจ้าหน้าที่รีบเดินเปลพายายแก้วไปที่ห้องเวชระเบียนเพื่อค้นประวัติการรักษา ฉันก็ติดต่อเจ้าหน้าที่ห้องบัตร พร้อมทั้งเล่ารายละเอียดเกี่ยวกับชีวิตของยายแก้วให้ฟังโดยละเอียด

“แล้วบัตรทองของยายล่ะคะ”

ฉันงุนงงกับคำถามนี้มากเพราะคิดว่าทีมเยี่ยมบ้านได้ประสานงานกับฝ่ายที่เกี่ยวข้องหมดแล้ว แต่เจ้าหน้าที่ยังคงทวงถามบัตรสิทธิการรักษาของยายแก้วอยู่ เมื่อไม่มีทางเลือกฉันจึงอ้างคำพูดของแพทย์หญิงพิมลพรรณที่พบกันเมื่อเช้าว่า ให้ยึดตัวคนไข้เป็นสำคัญก่อน เรื่องอื่นค่อยว่ากันทีหลัง พร้อมยื่นใบรับรองการเป็นบุคคลสาบสูญที่ลงนามโดยผู้ใหญ่บ้านให้เจ้าหน้าที่ห้องบัตรดู

เคราะห์ดีที่ทางเจ้าหน้าที่อีกคนค้นเจอประวัติการรักษาของยายแก้วเมื่อครั้งที่ประสบอุบัติเหตุพลัดตกจากรถจักรยานยนต์เมื่อ 3 เดือนก่อนพอดี พวกเราจึงสามารถผ่าน “ด่าน” แรกของโรงพยาบาลไปได้อย่างทุลักทุเล

พ้นจากห้องบัตร เจ้าหน้าที่ได้เป็นยายแก้วไปที่ห้องตรวจโรค ฉันคิดว่าไม่น่าจะประสบปัญหาอะไรอีกแล้ว แต่สิ่งแรกที่พยาบาลหน้าห้องตรวจโรคถามก็คือบัตรสิทธิการรักษาหรือ “บัตรทอง” อีกเช่นเคย ฉันต้องเริ่มต้นเล่าเรื่องของยายแก้วอย่างละเอียดอีกครั้ง พร้อมอ้างชื่อเจ้าหน้าที่ทีมเยี่ยมบ้านผู้นั้นและแพทย์หญิงพิมลพรรณเสริมไปด้วย แม้ท่าทางของพยาบาลผู้นั้นจะไม่เชื่อคำกล่าวของฉันสักเท่าใดนัก แต่สุดท้ายเธอก็ยอมปล่อยให้ยายแก้วได้เข้าตรวจรักษา

เฮ้อ... ผ่านไปได้อีกด่านหนึ่งแล้วสินะ

หลังตรวจโรคเสร็จ แพทย์ระบุว่ายายแก้วต้องนอนรักษาตัวที่โรงพยาบาล พร้อมกับทำหนังสือส่งตัวยายไปตรวจคลื่นหัวใจ ร่างของแกถูกพาขึ้นเตียงก่อนที่เจ้าหน้าที่จะเข็นขึ้นไปบนหอผู้ป่วยในซึ่งตั้งอยู่ชั้น 5 ของตึกศัลยกรรม โดยมีฉันและชาวบ้านตามขึ้นไปส่ง

หลังจากอ่านเอกสารส่งตัวเรียบร้อยแล้ว พยาบาลประจำตึกก็ถามหาบัตรสิทธิการรักษาอีกครั้ง แม้คราวนี้ความอดทนของฉันใกล้จะถึงจุดสิ้นสุด แต่ก็ยังพยายามสะกดใจไว้ แล้วค่อยๆ เล่าประวัติของยายแก้วอีกรอบหนึ่งโดยขม่น้ำเสียงให้เป็นปกติที่สุด

หากวันนี้มิได้เป็นวันที่เย็นเยือกของปลายเดือนธันวาคม แต่เป็นช่วงอบอ้าวของกลางฤดูร้อนล่ะก็ ...ฉันเองก็คาดไม่ถูกเหมือนกันว่าตัวเองจะสามารถอดกลั้นความหงุดหงิดได้ขนาดนี้หรือไม่

เมื่ออธิบายให้พยาบาลบนตึกเข้าใจเสร็จสิ้น ฉันถึงกับหลุดตัวลงกับเก้าอี้ด้วยความเหนื่อยล้า

“ถ้าหมอไม่มาด้วยละก็แย่เลย ถ้ามีแค่พวกเราคงจนมุมตั้งแต่ห้องตรวจบัตรแล้ว” ปองกล่าวขึ้นอย่างอ่อนใจ ขณะที่ก้อยเสริมว่า “ขนาดหมอโทรมาติดต่อไว้แล้วนะ ยังยุ่งยากขนาดนี้”

“มันเป็นเรื่องธรรมดาแหละ เพราะโรงพยาบาลมีหลายฝ่าย บางที่ การประสานงานก็อาจมีติดขัดบ้าง” ฉันให้เหตุผลกับพวกเขา บางทีอาจจะ เป็นการปลอบใจตัวเองไปพร้อมๆ กันด้วย ทั้งๆ ที่ในใจก็คิดว่า ...ทำไม ระบบการส่งตัวถึงไม่เอื้อความสะดวกให้กับผู้ใช้บริการสักเท่าไรเลยนะ

ฉันมองไปที่ปอง ก้อย และคนอื่นๆ ที่ช่วยพยายายแก้วมาที่โรงพยาบาล พวกเขาอาจนึกกังวลถึงอนาคตที่ตนจะต้องป่วยไข้และต้องเผชิญกับ “ระบบ” ของโรงพยาบาลบ้าง และอาจเป็นเพราะ “ระบบ” เช่นนี้เอง ที่ทำให้เหมือน มีมานานบางๆ มากันพวกเขาออกจากการบริการทางสุขภาพ ...เมื่อไรนะ บุคลากรทางการแพทย์จะเห็นแก่เลือดเนื้อและความทุกข์ทนของคนไข้มากกว่ากฎระเบียบที่เป็นเพียงตัวอักษรเสียที ถ้าหากยังคงเป็นเช่นนี้ เราจะคาดหวังถึงเป้าหมาย “บรรลุสุขภาพดีถ้วนหน้า” ได้อย่างไร

เมื่อนึกถึงยายแก้ว ฉันก็ต้องถอนหายใจอีกครั้ง ถ้าหากได้รับการดูแลจากหน่วยงานท้องถิ่นตั้งแต่วันที่ประสบอุบัติเหตุ แก่อาจจะไม่ต้อง ประสบกับปัญหาหนักเช่นนี้ คุณภาพชีวิตของแกน่าจะดีขึ้นหากแต่ละหน่วยงานในท้องถิ่นมีการประสานงานที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ แต่เพราะไม่ได้รับการรักษาและดูแลอย่างเหมาะสม ร่างกายที่เคยดี ๆ จึงต้องพิการอย่างที่ไม่สามารถเรียกกลับคืนมาได้อีกแล้ว

กว่ายายแก้วจะได้เข้าพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลอย่างเรียบร้อยก็ ล่วงเข้าสู่ช่วงเที่ยงวัน อากาศเริ่มร้อนขึ้นจนฉันต้องถอดเสื้อหนาวออกมาถือไว้ เมื่อสอบถามทุกอย่างกับพยาบาลประจำตึกอีกครั้งจนแน่ใจว่าไม่มีปัญหา อะไรแล้ว ฉันจึงขอตัวกลับเนื่องจากตอนบ่ายมีประชุมที่สำนักงานสาธารณสุข อำเภอ โดยทิ้งเบอร์โทรศัพท์ไว้กับพยาบาลประจำตึกเผื่อต้องการสอบถาม ข้อมูลเพิ่มเติมหรือมีการฉุดฉุดเงิน

“สบายใจได้แล้วนะยาย อยู่กับหมอใหญ่จะได้หายไวๆ พอหายแล้ว ยายจะได้มีแรงไปทำบุญที่วัดได้”

ฉันกล่าวล่ำลาพร้อมจับแขนแก้วไว้ แกว่พยายามยกมืออันงอผิดรูป นั้นขึ้นไหวขอบคุณ แต่ฉันเลื่อนมือลงไปแตะกับมือแกเป็นเชิงบอกว่าไม่ต้อง ไหว้ ดวงตาที่คลอด้วยน้ำตาของแกจ้องหน้าฉันนิ่ง กล่าวแต่คำขอบคุณอย่าง ไม่ขาดปาก

หลังจากวันนั้น ฉันก็ไม่มีโอกาสเข้าตัวจังหวัดเพื่อไปเยี่ยมดูอาการ ของยายแก้วอีกทั้งที่ในใจยังนึกหวังว่าแกจะได้กลับบ้านแล้วหรือยัง จะมี เพื่อนบ้านไปเยี่ยมเยียนบ้างหรือไม่ แต่ก็ทำได้เพียงสอบถามอาการของแก จากคนหมู่บ้านเดียวกันเมื่อมารักษาที่สถานือนามัยเท่านั้น

ช่วงนี้เอง ที่ฉันเริ่มได้ข้อมูลจากชาวบ้านว่าแท้จริงแล้วยายแก้วยังมี ญาติพี่น้องอีกหลายคนที่บ้านหัววังอันเป็นบ้านเดิมของแกซึ่งอยู่ห่างสถานี นามัยออกไปไม่กี่สิบกิโลเมตร และยังได้ทราบอีกว่า ญาติของแกแต่ละคน ค่อนข้างจะมีฐานะดีแทบทั้งสิ้น

“ก็บอกกันไปแล้วว่ายายเข้าโรงพยาบาล แต่ก็ไม่เห็นมีใครสนใจมา เยี่ยม” เพื่อนบ้านคนหนึ่งของยายแก้วกล่าวกับฉัน

“แล้วตอนที่ยายลำบากทางญาติได้เคยช่วยเหลือเป็นเงินทองบ้าง มั้ย” ฉันถามข้อมูลเพิ่มเติม

“ก็ให้บ้างนานๆ ครั้งนะหมอ ครั้งละประมาณสี่ห้าสิบบาท แต่ก็ไม่ได้ช่วยเหลืออะไรจริงจิงหรอก บางคนเป็นพยาบาลอยู่โรงพยาบาลที่ยาย รักษาเสียด้วยซ้ำ”

ฉันได้แต่รับฟังด้วยความหดหู่ที่ญาติพี่น้องของยายเองกลับไม่เคย เหลียวแลยายเลย แต่ก็ยังขอดชื่อพยาบาลที่เป็นญาติของยายแก้วผู้นั้นไว้ ด้วยความหวังว่าจะมีประโยชน์ในอนาคต

ขณะที่ยายแก้วยังคงนอนรักษาตัวที่โรงพยาบาล ฉันได้พยายามหา ทางช่วยเหลือแกอีกทางด้วยการปรึกษากับผู้ใหญ่บ้านเรื่องการทำบัตร

ประจำตัวประชาชน เพราะได้รู้ข่าวจากโรงพยาบาลว่า แม่แกจะได้กลับมาพักที่บ้านในอนาคต แต่ก็จะต้องไปทำกายภาพบำบัดต่อที่นั่นอีกระยะหนึ่ง หากแกยังคงไม่มีบัตรประชาชน การเข้าไปรับบริการที่โรงพยาบาลแต่ละครั้งก็คงหนีไม่พ้นต้องเจอปัญหายุ่งยากเหมือนที่ผ่านมาอย่างไม่จบสิ้น

เมื่อเห็นผู้ใหญ่น้ำหนักแบบแฉะๆ โดยไม่แสดงท่าทีสนใจมากนัก ฉันจึงอ้างว่าได้ส่งเรื่องของยายแก้วไปที่กระทรวงสาธารณสุขแล้ว อีกไม่นานจะมีเจ้าหน้าที่ของกระทรวงมาเยี่ยม ซึ่งแน่นอนว่าจะต้องถามหาบัตรประจำตัวประชาชนของแก และเมื่อถึงตอนนั้น ตัวผู้ใหญ่น้ำหนักก็อาจจะถูกตั้งคำถามด้วย เมื่อได้ยินดังนี้ ท่าทีของเขาจึงดูกระตือรือร้นขึ้นพร้อมให้คำมั่นว่าจะรีบดำเนินการให้

แม้ฉันจะไม่แน่ใจว่าเขาจะรักษาคำพูดได้แค่ไหน แต่ก็ยังมองไม่เห็นหนทางอื่นที่จะช่วยให้ยายแก้วได้รับบัตรประชาชนเร็วขึ้น

ไม่กี่วันหลังจากนั้น ปองได้เดินทางมาหาฉันที่สถานีอนามัย พร้อมเล่าให้ฟังว่า ทีมเยี่ยมบ้านของโรงพยาบาลประจำจังหวัดเพิ่งออกมาดูสภาพบ้านของยายแก้ว เพื่อประเมินสภาพความเป็นอยู่ก่อนที่แกจะกลับมาพักที่บ้าน

“หมอไม่รู้เรื่องเลยเธอครับ” เขาถามเมื่อเห็นฉันมีสีหน้าประหลาดใจ ฉันได้แต่ส่ายศีรษะพร้อมบอกว่าทีมเยี่ยมบ้านไม่ได้ประสานงานกับสถานีอนามัยก่อน

“พอเขาเห็นสภาพบ้านกับกันเพิ่มเลย ว่าถ้ายายออกจากโรงพยาบาลแล้วจะอยู่ยังไง ใครจะช่วยดูแล” ปองกล่าวพร้อมส่ายหน้าอย่างระอา เขาทราบดีเช่นกันว่าก่อนหน้านี้ทางสถานีอนามัยเคยติดต่อให้ทีมเยี่ยมบ้านมาดูสภาพของยายแก้ว แต่ก็ไม่มีใครมา

กว่าตัวจะสุก งาก็ไหม้เสียแล้ว

ต้องรอนจนใกล้จะสิ้นสุดเดือนมกราคม ฉันจึงมีโอกาสไปเยี่ยมยายแก้วที่โรงพยาบาล

หญิงชรา ยังคงนอนอยู่บนเตียงเดิมในวันที่ฉันและชาวบ้านมาส่งแก แต่คราวนี้มีอุปกรณ์ทางการแพทย์รายล้อมอยู่รอบตัว โดยเฉพาะเครื่องช่วยหายใจที่แกต้องอาศัยมันตลอดเวลา

ขณะนั้นมีนักศึกษาพยาบาลสองคนกำลังช่วยกันเช็ดตัวและสระผมให้ยายอยู่พอดี ฉันจึงรอนพวกเขาเสร็จธุระจึงค่อยเดินเข้าไปหา ตอนนั้นเนื้อตัวของยายดูสะอาดขึ้น จมูกของฉันทันทีได้กลิ่นหอมจางๆ ของสบู่ที่ชวนชื่นใจ ผมทรงดอกกระพุ่มที่หงอกขาวสะอาดเป็นวามัน มีเพียงดวงตาทั้งสองข้างของแกเท่านั้นที่ดูขุ่นมัวลงกว่าเดิม นักศึกษาพยาบาลคนหนึ่งเล่าให้ฉันฟังว่ายายกินข้าวได้มาก อาหารที่ป้อนให้ไม่เคยเหลือติดกันถาด ช้อนแชนและช้อนเขาก็เคลื่อนไหวได้ดีขึ้นเพราะทำกายภาพบำบัดเป็นประจำ แต่อาการบางอย่างก็ทรุดลงกว่าเดิม โดยข้อกระดูกบางข้อยังยึดติดกันอยู่ และยังมีการติดเชื้อในกระแสเลือดเนื่องจากการมีแผลกดทับมานาน

ฉันกล่าวขอใจเธอ พร้อมขอร้องฝากฝังให้ช่วยดูแลยายแก้วต่อไปก่อนจะหันไปหาแกที่นอนมองมายังฉัน ดวงตาขุ่นๆ คุ่นั้นแฝงความดีใจจนฉันรู้สึกปลื้มไปด้วย

“เป็นยังไงบ้างจะยาย มีใครมาเยี่ยมบ้างหรือเปล่า” ฉันพูดพลางลูบแขนของแกเป็นการทักทาย

“ไม่มีเลยหมอ” แกกล่าวด้วยน้ำเสียงแหบพร่า

“อยากให้ญาติที่บ้านหวั่งมาเยี่ยมบ้างมั๊ย”

ดวงตาแกทอประกายเมื่อได้ยินคำว่า “บ้านหวั่ง” พलगรีบกล่าวด้วยน้ำเสียงลั่นเครือว่า

“อยากสิหมอ ถ้าหมอบอกเขาได้ ก็บอกให้มาเยี่ยมกันบ้างนะ ตาม

ประสาพี่น้อง”

ฉันรับคำว่าจะหาทางติดต่อญาติของแกให้ ริมฝีปากแห้งผากปรากฏรอยยิ้มขึ้นอีกครั้งพร้อมพยายามยกมือไหว้ขอบคุณ แต่ฉันก็ต้องจับมือห้ามเอาไว้อีกครั้ง

ฉันนึกถึงชื่อพยาบาลที่เคยขอจดจากเพื่อนบ้านของแกไว้ จึงลองสอบถามที่พยาบาลประจำตึกดู แม่เธอจะไม่รู้จัก แต่ก็รับปากว่าจะลองหาทางติดต่อให้

ขณะที่เดินออกจากหอผู้ป่วยนั้น ความรู้สึกของฉันระคนกันทั้งความสะเทือนใจและความดีใจ สะเทือนใจในสภาพของยายแก้วที่ไม่มีแม่ญาติสักคนมาดูแลดูดี แต่ก็ดีใจที่แกยังคงมีความหวังในชีวิต แกยังหวังว่าญาติพี่น้องของแกจะมาเยี่ยมในสักวันหนึ่ง

ฉันเองก็หวังไว้นั่น

วันมาฆบูชาผ่านพ้นไป ถ้าหากยายแก้วยังมีร่างกายที่แข็งแรงดีอยู่ แกก็คงออกมาช่วยงานบุญที่วัดประจำหมู่บ้านเช่นเคยเหมือนปีที่ผ่านมา แต่ปีนี้ฉันได้แต่ทำบุญพร้อมอธิษฐานให้แกเท่านั้น

แต่ดูเหมือนคำอธิษฐานจะไม่สัมฤทธิ์ผลเสียแล้ว...

ก่อนงานบุญสงกรานต์ไม่กี่วัน แม่ของฉันได้โทรศัพท์มาที่สถานีอนามัยด้วยความร้อนใจ

“พยาบาลที่หอผู้ป่วยโทรมาบอกว่ายายแก้วเขาทรุดหนัก คาดว่าจะอยู่ได้อีกไม่นาน”

หลังสอบถามรายละเอียดกันสักพักแม่ก็วางสาย แต่ฉันก็ยังถือหูโทรศัพท์นั่งจ้องอยู่ แม้จะเคยทำใจไว้บ้างแต่ก็ไม่แน่ว่ามันจะเกิดขึ้นจริง ยิ่งตอนฉันไปเยี่ยมครั้งสุดท้ายเมื่อปลายเดือนมกราคมนั้น อาการของยายยังดีขึ้น

อย่างผิดหูผิดตา

แล้วญาติๆ ของแกได้มาเยี่ยมหรือไม่? น้องพยาบาลคนนั้นติดต่อกับพยาบาลที่เป็นญาติของยายแก้วได้หรือเปล่า?

ฉันรีบสละคำถามเหล่านี้ทิ้งไป ...นี่ยังไม่ใช้เวลาคิดเรื่องพวกนี้... มือรีบกดโทรศัพท์เพื่อขอให้พี่โทรบอกให้พี่โทรบอกได้เลยนะ ไม่ต้องเกรงใจ”

“แต่ถ้ามีปัญหาอะไรพี่โทรบอกได้เลยนะ ไม่ต้องเกรงใจ”

ฉันทิ้งท้ายไว้ด้วยสังหรณ์ใจบางอย่าง

วันรุ่งขึ้น สิ่งที่ฉันสังหรณ์ก็กลายเป็นความจริง เมื่อน้องคนงานที่สถานีอนามัยตรงเข้ามาบอกทันทีที่เห็นหน้าฉันว่ายายแก้วเสียชีวิตตั้งแต่เมื่อช่วงบ่ายของเมื่อวานนี้ มีเพียงเพื่อนบ้านไม่กี่คนและบุญ ลูกชายคนโตเท่านั้นที่ไปทันเห็นหน้าก่อนที่แกจะสิ้นใจ ขณะที่น้องกับหุ่นยนต์ไม่ได้ไปดูใจแม่

“แปลกเหมือนกันนะหมอ...พอชาวบ้านบอกให้หนูยืนยันว่าแม่ตายแล้ว มันร้องไห้โฮออกมาเลยนะ หลายคนก็ยังแปลกใจว่ามันเข้าใจได้อย่างไร ฉันว่าคงเป็นเพราะความผูกพันทางสายเลือดนะ” เธอกล่าวด้วยน้ำเสียงเศร้าหมอง

ศพของยายแก้วถูกมอบให้มูลนิธิการกุศลจัดการ ส่วนค่าใช้จ่ายในงานศพนั้น ชาวบ้านได้มีมติให้เรียกเก็บจากสมาชิกฌาปนกิจศพประจำหมู่บ้านซึ่งยายแก้วเคยเป็นสมาชิกอยู่ แม้ว่าแกจะไม่มีชื่อในทะเบียนราษฎรของทางราชการก็ตาม แต่ชาวบ้านก็ถือว่าแกเป็นสมาชิกคนหนึ่งของคนชุมชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมานาน

เมื่อญาติทางบ้านหวังทราบข่าวการเสียชีวิตก็จะขอรับศพนำไปบำเพ็ญกุศล แต่ติดขัดว่าทางมูลนิธิได้จัดการเรื่องศพไปก่อนแล้วจึงไม่

สามารถเปลี่ยนแปลงได้

ฉันฟังแล้วก็ได้แต่นึกแปลกใจว่าทำไมตอนยายแ้วนอนป่วยตั้งหลายเดือนกลับไม่เห็นมีใครมาแย่งกันดูแลเลย ...หรือจะเริ่มรู้จักว่าเป็น “ญาติ” ก็ต่อเมื่อสิ้นชีวิตกันไปแล้ว

โดยปกติแล้ว พิธีศพของทางภาคเหนือมักจะจัดกันอย่างอบอุ่นคึกคัก ศพจะถูกตั้งไว้เพื่อทำพิธีที่บ้านโดยมีเพื่อนบ้านทั้งในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้าน มาร่วมงานมากมาย ญาติพี่น้องที่ไม่ว่าจะอยู่ห่างเหินตำบลใดก็จะสละเวลา มาช่วยงานเพื่อเป็นการอำลาครั้งสุดท้าย มีการประดับประดาโลงศพด้วยไม้จำปาอย่างดี มีปราสาทที่ประดิษฐานอย่างสวยงามประดับไว้ แสงที่สะท้อนจากกระดาษเงินกระดาษทองดูระยิบระยับราวกับอยู่ในเมืองสวรรค์ มีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดอย่างน้อย 3 คืน และในค่ำคืนสุดท้ายจะมีการขับดนตรีกันอย่างเอิกเกริกเพื่อเป็นการให้เกียรติแก่คนตาย

ในช่วงวันงานก็จะมีการจัดข้าวปลาอาหารเลี้ยงดูแขกที่มาร่วมงาน ไม่เว้นแม้แต่วันสุดท้ายก่อนที่จะเคลื่อนศพ ในวันนั้น บรรดาลูกหลานของคนตายที่เป็นผู้ชายจะพากันบวชเณรหรือบวชพระเพื่ออุทิศบุญไปป๋าข้า เพราะเชื่อว่าคนตายจะได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสู่สุรวงสวรรค์ พอเคลื่อนศพถึงป๋าข้าก็จะมีกรกล่าวถึงคุณงามความดีของผู้ตายพร้อมกล่าวไว้อาลัย จากนั้นเมื่อพระสงฆ์สวดเสร็จก็จะทำพิธีเผา เสียงดนตรีประโคมโหมโฆษณาไฟกำลังลุกไหม้เพื่อส่งวิญญาณสู่สุคติ

แต่สำหรับงานศพของยายแ้วนั้น ห่างไกลอย่างลิบลับกับสิ่งเหล่านี้

ในงานมีเพียงลูกชายคนโตและเพื่อนบ้านอีกไม่กี่คนเท่านั้นที่ไปร่วม ไม่มีญาติพี่น้องจากบ้านหัววังแม้แต่คนเดียว พิธีกรรมดำเนินไปอย่างง่าย ๆ หลังพระสงฆ์สวดเสร็จก็เผาทันทีที่เมรุ บรรยากาศในงานช่างแสนจะเงียบเหงา ไม่มียอดปราสาท ไม่มีเสียงดนตรี ไม่มีการบวชเณรหรือพระเพื่ออุทิศ

ไม่มีการกล่าวไว้อาลัยเป็นครั้งสุดท้าย มีเพียงน้ำตาไม่กี่หยดและเสียงสะอื้นให้จากคนไม่กี่คนที่เคยเห็นหน้าค่าตากันในยามมีชีวิตเท่านั้นที่เป็นเสียงเพลงกล่อมวิญญาณของผู้ตาย

ฉันฟังปองเล่าถึงบรรยากาศงานศพพร้อมกับลอบปาดน้ำตา ภาพรอยยิ้มของยายแ้วในวันที่ฉันไปเยี่ยมครั้งสุดท้ายผุดขึ้นในหัวความคิด จนถึงบัดนี้ฉันก็ยังสงสัยอยู่ว่าจะมีญาติคนใดไปเยี่ยมเยียนบ้างหรือไม่

...แต่คำถามนี้คงไม่สำคัญแล้ว

และถ้าหากแก่ได้รับการรักษาและดูแลอย่างดีตั้งแต่วันแรกที่ประสบอุบัติเหตุ ถ้าทุกหน่วยงานมีการประสานงานกันดีกว่าที่เป็นอยู่ ถ้าทางโรงพยาบาลคอยอำนวยความสะดวกโดยไม่เกี่ยงเรื่องบัตรสิทธิการรักษา ชีวิตของแ้วจะยังคงจบลงเช่นนี้หรือเปล่า

...คำถามนี้ยังคงสำคัญอยู่

เมื่อนึกถึงยามที่แ้วยังมีลมหายใจ นึกถึงสิ่งที่แ้วต้องเผชิญในยามป่วยไข้ น้ำตาก็ไหลออกมาอีกครั้ง บั้นปลายเช่นนี้คงไม่มีใครที่อยากจะเผชิญหรอก

แต่ต้องรอถึงเมื่อใด ...จึงสามารถรับประกันได้ว่า จะไม่มีใครเผชิญกับ “บั้นปลาย” เช่นยายแ้วอีก

จะต้องรอกันอีกนานเท่าไร

3

หากไม่มีวันนั้น

จิรวัฒน์ สุขทรงวรรณ
ศูนย์สุขภาพชุมชนหนองน้ำแดง จังหวัดนครราชสีมา

หากย้อนไปเมื่อสมัยที่ฉันยังเป็นเด็ก ในยุคที่ถนนหน้าหมู่บ้านที่มีเพียงไม่กี่สิบหลังคาเรือนยังเป็นดินลูกรัง หลังหมู่บ้านยังเต็มไปด้วยต้นไม้ที่รกครึ้ม ทางเดินเปลี่ยวที่ตัดข้างดงไม้ที่รกทึบนี้เองเป็นต้นกำเนิดของเรื่องเล่าประเภตผีสางที่ทำให้ต้องอกสั่นขวัญแขวนอยู่หลายเรื่อง

ในตอนนั้น “โรงพยาบาล” ของพวกเราไม่ใช่สถานที่ที่น่าอึดอัดนัก มันเหมือนที่ที่เต็มไปด้วยความเจ็บ ความตาย และเสียงโอดครวญของผู้ป่วย ยิ่งเมื่อรวมกับการเดินทางที่ยากลำบาก แพทย์และพยาบาลที่ดูเหินห่าง ตลอดจนค่ารักษาที่แพงเกินกำลังแล้ว ก็ทำให้โรงพยาบาลที่อยู่ในตัวอำเภอนั้นถึงกับถูกชาวบ้านเรียกเล่นๆ ว่า “โรงฆ่าสัตว์ เลยทีเดียว” ฉันยังจำได้ว่า ผู้ป่วยหลายคนยอมทนกับอาการเจ็บปวดหรือผิปกผิดปกติต่างๆ ทั้งๆ ที่แสนทุกข์ทรมานดีกว่าที่จะไป “โรงพยาบาล”

ไม่น่าเชื่อว่า เมื่อเติบโตขึ้น ฉันจะได้ทำงานเกี่ยวข้องกับระบบที่ไม่เคยอยากเข้าใกล้ในสมัยเด็ก ในตำแหน่งนักวิชาการสาธารณสุข หรือ “หมอ” คนหนึ่งตามภาษาปากของชาวบ้านที่ศูนย์สุขภาพชุมชนหนองน้ำแดง จังหวัดนครราชสีมาแห่งนี้

ความที่เป็น “หมออนามัย” นี้เอง ได้ทำให้ฉันไปรู้จักกับชะตาชีวิตที่น่าหดหู่และลำเค็ญอย่างยิ่งของตายายคู่หนึ่ง

...ซึ่งทุกอย่างอาจจะเลวร้ายกว่านี้ หากไม่มีวันนั้น

วันนั้นเป็นวันฟ้าใสของเมื่อสิบปีก่อน เป็นวันที่ฉันมายืนอยู่ตรงหน้าบ้านไม้ชั้นเดียวเก่าๆ ที่สูงจากผืนดินแค่เอว มีบันไดทำจากไม้พาดระหว่างพื้นกับตัวบ้าน

...และเป็นวันแรกที่ฉันได้รู้จักกับตาแดงและยายสาย

ตอนนั้นฉันเพิ่งจะเรียนจบและเข้าทำงานที่ศูนย์สุขภาพแห่งนี้ไม่นานนัก งานที่ได้รับมอบหมายในวันนั้นคือการเข้าไปสำรวจหมู่บ้านตามโครงการสุขภาพดีถ้วนหน้า และบ้านหลังนี้เป็นหนึ่งในหลายหลังที่ยังไม่มีห้องส้วมที่ถูกสุขลักษณะใช้ ฉันจึงต้องเข้าไปช่วยแนะนำและจัดการให้

เมื่อแรกที่มาถึงบ้านหลังนี้ ฉันนึกชมศาลานั่งเล่นหลังเล็กๆ น่ารักที่ตั้งอยู่หน้าบ้าน ตัวโครงทำจากไม้ขณะที่หลังคามุงด้วยหญ้าแฝก ข้างในมีแคร่ทำจากไม้กระดานมาตอกติดกันไว้ให้พอนั่งและนอนได้ แต่หลังจากได้บันไดขึ้นไปบนตัวบ้านตามคำเชื้อเชิญของผู้เป็นเจ้าของ ฉันก็ต้องตะลึงกับสภาพภายใน ห้องขนาดไม่ใหญ่ไม่เล็กซึ่งเป็นเพียงห้องเดียวของตัวบ้านนั้นมีเพียงมุ้งเก่าๆ สีส้มวางอยู่กลางบ้าน ใกล้เคียงคือโทรทัศน์ขาวดำรุ่นเก่าหนึ่งเครื่องที่ตั้งไว้ข้างหม้อหุงข้าวซึ่งคงผ่านกาลเวลามาเกือบจะพร้อมกัน มุมบ้านมีตู้กับข้าวเล็กๆ ที่ไม้ของมันเริ่มผุพังแล้ว ตะปูซึ่งตอกไว้ด้านบนของตู้ผูกไว้ด้วยเชือกฟางที่ยังส่วตะปูบนผนังอีกฝั่งหนึ่ง บนเชือกแขวนเสื้อผ้าอยู่สีห้าชุด ส่วนพื้นก็ระเกะระกะไปด้วยอุปกรณ์ทำครัว ทุกแห่งถูกจับไปด้วยฝุ่นเหมือนไม่เคยทำความสะอาดมานานปี แม้ยายสาย หญิงชราวัยเกือบหกสิบจะเชิญให้ฉันนั่งลง แต่ฉันก็เพียงนั่งยองๆ เท่านั้นเพราะนึกถึงเรื่องในความสกปรก

ส่วนตาcongผู้เป็นสามีนั้น เมื่อได้ยินยายส่ายบอกว่ามีหมอมายเยี่ยมบ้าน ก็ใช้ดวงตาขุ่นมัวข้างเดียวที่เหลืออยู่มองมาที่ฉันอย่างยินดี แกเป็นชายชราวัยหกสิบเศษ มือและเท้าทั้งสองข้างงุดด้วยโรคเรื้อนที่คุกคามต่อเนื่อง มาสามสิบกว่าปี ตาข้างขวาถูกควักออก คงเหลือเพียงเปลือกตาเป็นหลุม ขณะที่ตาซ้ายนั้นก็ขุ่นมัวด้วยต้อหิน มองเห็นได้เพียงเงาอันรางเลือนเท่านั้น

เมื่อดูจากอาการ ฉันก็ทราบดีว่าดวงตาของแกแทบจะมองไม่เห็นแล้ว แต่ประกายความดีใจที่ทออยู่บนดวงตาอันขุ่นมัวนั้นได้ทำให้ฉันต้องนั่งลงกับพื้นอย่างไม่รู้ตัว ...และตั้งแต่นั้น ยามที่ฉันมาบ้านหลังนี้ก็ไม่เคยนั่งยองๆ หรือรังเกียจความสกปรกของที่นี่อีก

ยายส่ายเล่าว่าตอนที่ตาcongเป็นโรคเรื้อนใหม่ๆ แกเคยตระเวนพาตาไปรักษาอยู่หลายแห่ง แต่ก็ไม่หายเสียที จนเมื่อมีคนแนะนำให้ไปที่ศูนย์รักษาโรคเรื้อนที่วัดบูรณซึ่งอยู่ในจังหวัดเดียวกัน ตาจึงได้กินยาต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้

“แต่คนในหมู่บ้านหลายคนก็ยังรังเกียจตาอยู่ ไม่อยากเข้าใกล้” ยายส่ายตัดพ้ออย่างน้อยใจ

วันแรกที่พวกเราพบกันก็ผ่านไปได้ด้วยดี ทั้งสองต้องการที่จะมีห้องส้วมใช้ตามคำแนะนำของฉัน แม้ในครั้งนั้นจะเป็นเพียงห้องส้วมที่สร้างขึ้นจากการนำถุงปุ๋ยมาทำเป็นผนังและหลังคาก็ตาม ...แต่คนทั้งคู่ก็ได้ใช้มัน

ในการไปเยี่ยมครั้งต่อมา สองตายายก็ต้อนรับฉันด้วยรอยยิ้มเช่นเคย ดูเหมือนตาcongจะปลาบปลื้มเป็นพิเศษที่มี “หมออนามัย” มาเยี่ยมที่บ้านถึงสองครั้งในเวลาไม่ห่างกันนัก

ครั้งนี้ตาcongนั่งเล่าประวัติชีวิตให้ฉันฟังอยู่นาน สีหน้าของแกดูมีความสุขขณะถ่ายทอดความหลัง แกกับยายส่ายแต่งงานกันเมื่อราวสี่สิบปีก่อนตอนที่ทั้งคู่ยังอยู่ในวัยยี่สิบต้นๆ และมีลูกด้วยกันถึงสี่คนซึ่งต่างก็มี

ครอบครัวและแยกย้ายกันไปหมด ยกเว้นลูกสาวคนสุดท้ายที่ยังอยู่ในละแวกนี้โดยไปทำงานในฟาร์มหมูของหมู่บ้านข้างเคียง

“เห็นอย่างนี้ก็เถอะ เมื่อก่อนผมเคยเป็นทหารเกณฑ์ด้วยนะ” ตาcongเล่าอย่างภาคภูมิใจถึงชีวิตครั้งที่ร่างกายยังแข็งแรงดี

หากไม่นับช่วงของการเป็นทหารเกณฑ์แล้ว ชีวิตของตาcongมีแต่การทำไร่ทำสวนในที่ดินสามสิบไร่ที่พ่อยกให้ แต่ต้องขาดทุนทุกปีจนต้องกู้หนี้ยืมสินสุดท้าย หนี้เหล่านั้นได้พรากที่ดินของแกไป จนต้องมาเช่าที่ปลูกผักดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

จนช่วงที่ตาcongอายุเกือบสามสิบ ร่างกายของแกก็เริ่มมีแผลพุพองเหมือนโดนน้ำร้อนลวกลูกกลมไปทั่วแขนขา

“มันกินมือกินเท้าผมไปหมด ยังดีนะ ที่ยายเขาพาไปวัดบูรณ ไม่อย่างนั้นผมอาจจะแย่กว่านี้” แกเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับโรคร้ายให้ฟัง ส่วนต้อหินที่ดวงตานั้น แกเป็นมาได้ราวสิบปีแล้ว

ทุกวันนี้ตาcongไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ต้องอาศัยยายส่ายหญิงชราร่างเล็กที่ยังดูคล่องแคล่วผู้นี้ในการดูแลชีวิตที่ทุพพลภาพของแก

ทุกๆ เช้า ยายส่ายจะหุงหาอาหารและป้อนข้าว จากนั้นก็จะทำความสะอาดเนื้อตัวและเปลี่ยนเสื้อผ้าให้ แล้วตาcongก็จะมานั่งนอนรับลมบนศาลาหน้าบ้านตลอดวัน ส่วนยายส่ายก็จะออกไปหาเศษไม้เพื่อนำมาเผาถ่าน โดยจะต้องตัดไม้ แล้วขุดดินแข็งๆ เพื่อยกไม้ท่อนใหญ่ลงหลุม กลบดินให้พูนก่อนที่จะจุดไฟ หลังจากนั้นต้องรออีกสามถึงสี่วันจึงจะสามารถโกยถ่านออกมาขายครวละสามสี่กระสอบ ได้ราคากระสอบละหนึ่งร้อยบาท ช่วงระหว่างสามสี่วันที่ต้องรอแกก็มักจะไปรับจ้างเก็บผักตามสวนใกล้ๆ บ้าน แต่สิ่งที่แกไม่เคยลืมคือการกลับมาที่บ้านในตอนเที่ยงเพื่อป้อนข้าวให้ตา

“ฉันสงสัยเขา อยู่กันมาตั้งสี่สิบกว่าปี ก็ต้องดูแลกันไปจนกว่าจะตายไปข้างหนึ่ง เหนื่อยเหลือเกิน กลัวด้วย กลัวว่าถ้าฉันตายก่อนเขาจะอยู่ยังงัย” ยายสายเล่าความรู้สึกให้ฉันได้รับรู้

ฉันฟังเรื่องราวเหล่านี้ด้วยความทึ่ง ไม่น่าเชื่อว่าหญิงชราตัวเล็กๆ ตรงหน้าจะทำได้ทั้งหมด นี่กระมัง ที่เรียกว่า “คู่ทุกข์คู่ยาก” อย่างแท้จริง

แม้ตอนนั้นฉันจะเป็นเพียงแค่มอออนามัยที่เพิ่งจบใหม่และยังไม่มีประสบการณ์มากนัก แต่ฉันก็ทราบดีว่าผู้ที่พิการนั้นสามารถจดทะเบียนเพื่อรับสิทธิประโยชน์ต่างๆ ได้ ตาคองคงไม่เคยทราบเรื่องนี้ หรือถึงทราบก็คงไม่มีโอกาสที่จะได้ทำ แต่เมื่อเรื่องมาอยู่ในความรับรู้ของฉันแล้ว จะไม่ยอมให้จบลงแค่นี้เป็นอันขาด

ในขั้นแรก ฉันเริ่มด้วยการโทรศัพท์ไปยังโรงพยาบาลปากช่องนานา ซึ่งเป็นโรงพยาบาลชุมชนของอำเภอ เพื่อประสานงานในเรื่องนี้

“คุณต้องนำตัวคนไข้มาให้หมอตรวจก่อน ตอนนั้นหมอก็รีบผัดขอบเรื่องนี้คือแพทย์หญิงรัตนนา ให้พาคนไข้มาในตอนบ่ายนะคะ ยื่นบัตรด้านหน้าเหมือนการตรวจโรคทั่วไป อ้อ...อย่าลืมนำทะเบียนบ้านและบัตรประชาชนมาด้วย ...ถ่ายเอกสารมาด้วยนะคะ จะได้ไปยื่นเรื่องที่ประชาสงเคราะห์อำเภอในวันนั้นได้เลย” เสียงจากอีกฝ่ายตอบกลับมาอย่างสุภาพเมื่อฉันแจ้งว่าต้องการทราบรายละเอียดของการจดทะเบียนผู้ทุพพลภาพ

ฉันนัดหมายว่าจะพาคนไข้มาในวันศุกร์ รู้สึกอุ่นใจที่ได้รับความร่วมมือจากบุคลากรของโรงพยาบาลตั้งแต่ครั้งแรกที่ติดต่อ

เมื่อกลับไปบอกสองตายายเพื่อแจ้งเรื่องราว ทั้งคู่กลับมีท่าทางกังวลใจมากกว่าจะยินดี

“ไอ้ดีใจก็ดีใจอยู่ แต่พวกเราจะไปกันยังงัยนะหมอ ไอ้ผมเป็นโรค

เรื้อนแบบนี้จะขึ้นรถแดงก็ไม่ได้ จะเหมารถไปเองก็ไม่มีตังค์ ถึงมีก็คงไม่มีใครยอมให้ขึ้นรถอยู่ดี”

ฉันยิ้มรับ ...สำหรับปัญหานี้ ฉันมีคำตอบไว้ในใจตั้งแต่แรกแล้ว

“หนูจะพาไปเองจะตา ไม่ต้องห่วง หนูมีรถ”

คราวนี้สีหน้ากังวลของทั้งคู่ค่อยๆ เปลี่ยนไปเป็นความประหลาดใจแทน แต่เป็นความประหลาดใจที่เจอไปด้วยรอยยิ้ม

“หมอจะพาพวกผมไปจริงหรือ ...ไม่รังเกียจเราสองคนหรือครับ” ตาคองเพ่งมองมาที่ฉันด้วยดวงตาอันมีดมัวข้างเดียวที่เหลืออยู่

“จะตา หนูจะพาไปจริงๆ ตากับยายไม่ต้องคิดมากนะ ไม่ต้องกลัวอะไรทั้งนั้น ไว้วันศุกร์ตอนเที่ยงหนูจะมารับ อ้อ ! เดี่ยวหนูขอทะเบียนบ้านและบัตรประชาชนของตาด้วยเลยแล้วกัน จะเอาไปถ่ายเอกสารให้ก่อน”

เมื่อได้สิ่งที่ต้องการแล้ว ฉันก็ขอตัวกลับไปทำงาน ขณะที่ผู้ชราทั้งสองกล่าวขอบคุณอย่างไม่ขาดปาก

เที่ยงวันศุกร์ ผืนฟ้าสดใสเหมือนวันที่ฉันมาบ้านนี้ครั้งแรก ...สดใสเหมือนสีหน้าของผู้ชราทั้งสอง

วันนี้ตาคองและยายสายแต่งตัวด้วยชุดที่ดีที่สุดเท่าที่มี ประแป้งจนหน้าขาว นั่งรอบนแคร่ที่ศาลานั่งเล่นหลังนั้น

“ตาเขาขอให้อาบน้ำแต่งตัวตั้งแต่สิบโมง สงสัยกลัวไม่ได้ไป” ยายสายสัพยอกด้วยรอยยิ้ม ขณะที่ฉันกับแกช่วยกันประคองตาขึ้นบนส่วนท้ายของรถปิคอัพ ท่ามกลางสายตาของชาวบ้านแถวนั้นที่พากันจ้องมองด้วยความประหลาดใจ

บ้านของตาคองอยู่ไม่ไกลจากโรงพยาบาลมากนัก แต่ฉันก็พยายามขับช้าๆ เพราะเกรงว่าสองตายายจะเหมารถเนื่องจากทั้งสองคนไม่เคยนั่งรถ

มานับสิบปีแล้ว กระนั้นก็ดี การขับเอื่อยๆ ของฉันก็ไม่ได้ช่วยอะไรมากนัก เมื่อไปถึงโรงพยาบาล ตาคองก็เริ่มหน้าซีด พูดและยิ้มน้อยลง ถามคำตอบคำ แต่ก็ยังยืนยันว่าจะเดินขึ้นไปบนโรงพยาบาลเอง

เมื่อเดินขึ้นไปบนตึกผู้ป่วยนอก บรรดาคนไข้ที่รอตรวจรวมทั้งญาติต่างมองมาที่พวกเราเป็นตาเดียวกัน แทนที่จะเคอะเขิน ฉันกลับรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้ทำงานของ “หมอชาวบ้าน” อย่างเต็มที่ แต่สิ่งที่ทำให้ฉันรู้สึกดียิ่งกว่าคือการที่เจ้าหน้าที่และพยาบาลช่วยอำนวยความสะดวกให้โดยตลอด ตั้งแต่ห้องทำบัตร ห้องรอตรวจ ห้องตรวจ ไปจนถึงห้องจ่ายยาโดยไม่ต้องให้ผู้พิการนั่งรอเป็นเวลานาน

หลังตรวจร่างกายเสร็จ แพทย์ก็ออกไปรับรองให้แก่ตาคองเพื่อนำไปจดทะเบียนผู้พิการต่อไป แต่สิ่งที่สร้างความปลาบปลื้มให้ตายายคู่นี้ในการพบแพทย์กลับไม่ใช่ใบรับรองใบนั้น แต่เป็นคำพูดประโยคสั้นๆ จากเธอว่า

“โรคเรื้อนหายแล้วนะคะ มันไม่สามารถแพร่เชื้อให้คนอื่นได้แล้ว ตาสบายใจได้”

...แกรอคอยคำพูดนี้มาสากลิบกว่าปีแล้ว

หลังเสร็จจากการตรวจร่างกายที่โรงพยาบาล พวกเราได้ไปที่ว่าการอำเภอปากช่อง เพื่อยื่นหลักฐานจดทะเบียนผู้พิการ แต่เมื่อถึงที่นั่น แสงแดดยามบ่ายที่ยังคงแผดกล้าไม่แพ้ช่วงเที่ยงวันทำให้ตาคองรู้สึกเวียนศีรษะมากและเดินไม่ไหว ฉันจึงอาสาถือหลักฐานขึ้นไปติดต่อเอง เมื่อเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ทราบเรื่องก็ช่วยอำนวยความสะดวกให้เป็นอย่างดี ทำให้ทัศนะของฉันที่มีต่อหน่วยงานราชการเป็นไปในทางบวกยิ่งขึ้น

“อีกสองเดือนให้มารับสมุดผู้พิการที่นี้แหละ” เจ้าหน้าที่คนเดิมนัดหมายก่อนที่เราสามคนจะจากมา

บัตรผู้พิการของตาคองได้มีส่วนช่วยให้สุขภาพและความเป็นอยู่ของ

แกดีขึ้นหลายประการ เช่นได้ทำบัตรสุขภาพผู้พิการซึ่งสามารถเข้ารักษาที่โรงพยาบาลได้โดยไม่เสียเงิน และยังได้รับเบี้ยยังชีพรายเดือนจากองค์การบริหารส่วนตำบล แม้จะเป็นเงินเพียงแค่นี้ก็ร้อยบาทก็มีค่าสำหรับชีวิตที่ขัดสนของตายายคู่นี้

แต่ที่เหนือสิ่งอื่นใด การที่ฉันพาตาคองขึ้นรถส่วนตัวมายังโรงพยาบาลในวันนั้นได้มีส่วนช่วยให้ชาวบ้านหลายคนเริ่มรู้สึกว่าโรคที่แกเป็นไม่ใช่สิ่งที่น่ารังเกียจอีกต่อไป ยิ่งเมื่อฉันเล่าถึงคำพูดของแพทย์ที่โรงพยาบาลว่าโรคของแกจะไม่ติดต่ออีกแล้ว ชาวบ้านรอบข้างก็เริ่มยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือสองตายายในเรื่องข้าวปลาอาหาร และยอมจ้างยายสายทำงานอื่นนอกจากเก็บผัก ขณะที่เด็กๆ แกวนั้นก็กล้ามาพูดคุยกับสองตายายมากขึ้นด้วย ยามที่ตาคองนั่งนอนเล่นที่ศาลาหน้าบ้านก็จะมีเพื่อนบ้านแวะมานั่งคุยอยู่บ้าง ทำให้แกไม่ต้องผ่านวันเวลาด้วยความเจิบเหงาอีกต่อไป ทั้งสองไม่ใช่ “คนนอก” ในหมู่บ้านของตนอีกต่อไปแล้ว

ฉันเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้ย่อมมีผลต่อการเยียวยาทางใจยิ่งกว่าการรักษาใดๆ ทั้งสิ้นเสียอีก

ประสบการณ์ช่วยเหลือผู้พิการครั้งแรกของฉันดูเหมือนจะราบรื่นจนคาดไม่ถึงหลายคนบอกว่าเป็นเพราะบุคลิกที่ยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอของฉัน แต่ฉันคิดว่าเป็นเพราะความอาทรของเจ้าหน้าที่จำนวนหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ด้วย

ฉันเพิ่งตระหนักถึงความ “โชคดี” ในความสะดวกสบายของเหตุการณ์ในวันนั้นได้ก็ในอีกหลายปีต่อมา เมื่อพี่เพ็ญพร เพื่อนพยาบาลรุ่นพี่ซึ่งขอย้ายตัวเองออกไปปฏิบัติงานที่ศูนย์สุขภาพชุมชนหนองสาหร่ายซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์ฯ ของฉันประมาณ 15 กิโลเมตร ได้มาปรับทุกข์ด้วยความคับข้องใจ

เธอก็คิดช่วยเหลือทำบัตรให้กับผู้พิการในเขตที่รับผิดชอบของตนเช่นกัน แต่กลับไม่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาลสักเท่าไร

แม้แต่จากพยาบาลรุ่นน้องของเธอเอง

“น้องลองคิดดู ขนาดพี่ไปรับรองด้วยตัวเองว่าคนไข้พิการขาทั้งสองข้าง เดินไม่ได้ พวกเพื่อนบ้านก็อุตส่าห์ถ่ายรูปมาให้ดูกันชัดๆ เขายังไม่เชื่อพี่เลย” เธอเล่าด้วยความหงุดหงิด “เขามักบอกว่าไม่รู้มัย บอกว่า การนำรูปถ่ายมาประกอบยังไม่น่าเชื่อถือ ต้องนำผู้พิการมาเท่านั้น โห ! ตอนนั้นพี่หน้าชาไปเลยนะ แต่ก็ไม่อยากรู้คำตอบอะไรรุนแรง ก็เลยเดินออกมาเฉยๆ”

ฉันรับฟังด้วยความรู้สึกท้อแท้ เหตุใดเจ้าหน้าที่จึงไม่เชื่อใจเจ้าหน้าที่ด้วยกัน ถ้าหากไม่แน่ใจจริงๆ ก็สามารถส่งเจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบก็ได้ แต่นี้กลับไม่คิดทำอะไรเพิ่มเติมนอกจากสร้างความยุ่งยากให้คนไข้ที่มีข้อจำกัดทางร่างกายต้องลำบากเดินทางมาแสดงความพิการของตนที่โรงพยาบาล

นี่หรือคือ “ระบบ” ที่อ้างว่าจะอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมและสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ?

หลังจากเหตุการณ์นั้น พี่เพ็ญพรได้ไปปรึกษาแพทย์ประจำศูนย์สุขภาพชุมชนเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ปรากฏว่า หลังจากรับทราบถึงข้อติดขัด แพทย์ผู้นั้นได้ช่วยเหลือหาทางออกให้ โดยมอบความไว้วางใจแก่พยาบาลประจำศูนย์สุขภาพให้มีโอกาสคัดกรองผู้พิการเพื่อเสนอให้แพทย์รับรองได้ อันเป็นการลดขั้นตอนเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ป่วย พร้อมสร้างกำลังใจให้แก่ “หมออนามัย” อย่างพวกเรามากขึ้น

ส่วนตัวของฉันท่อนั้น หลังจากครั้งที่พาตาcongไปโรงพยาบาล ต่อมาก็สามารถประสานงานจดทะเบียนให้กับผู้พิการในพื้นที่ได้อย่างสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น เพียงถ่ายรูปผู้พิการมาให้แพทย์ดู จากนั้นก็ช่วยกรอกข้อมูลลงในใบคัดกรองความพิการ แล้วนำไปให้แพทย์ที่โรงพยาบาลลงชื่อรับรอง เพื่อนำส่งประชาสัมพันธ์อำเภอต่อไป ก็เป็นอันเสร็จสิ้น

นอกจากนี้ ฉันยังสามารถติดต่อกับแพทย์ได้ตลอดเวลาเสมือนเป็น

เครือข่ายเดียวกัน และเมื่อมีที่ปรึกษาที่ช่วยให้ทำงานได้ราบรื่นขึ้น มันใจมากขึ้น และมีความสุขกับการช่วยเหลือผู้พิการในพื้นที่ด้วย

กาลเวลาผ่านไปจากวันเป็นเดือนและปี ตอนนี้ฉันไม่ใช่หมออนามัยที่เพิ่งจบใหม่อย่างครั้งนั้นอีก ฉันเริ่มมีหน้าที่การงานมากขึ้น ต้องประชุมและร่วมงานสัมมนาอยู่ตลอด ขั้วลัดนิ้วมือเดียวก็ทำงานที่นี้ครบสิบปี ฉันไม่ได้ไปเยี่ยมตาcongและยายสายนานแล้ว ได้แต่เพียงถามไถ่จากเพื่อนบ้านของแกที่มานามัย หรือไม่กี่ฝากของกลับไปให้เท่านั้น

แม้ใจจะบอกว่า ...วันหลังจะไปเยี่ยม... แต่หน้าที่การงานและภาระต่อคนไข้คนอื่นจำนวนมากทำให้ “วันหลัง” นั้นมาไม่ถึงสักที

จนกระทั่งฉันได้ทราบข่าวจากพี่ณี อสม. ของหมู่บ้านว่า ตอนนี้ตาcongเป็นไข้ ส่วนยายสายก็เป็นโรคความดันโลหิตสูง จึงตัดสินใจว่าวันหยุดนี้จะไปเยี่ยมแกให้ได้

และนั่นทำให้ฉันมายืนอยู่ที่หน้าบ้านหลังนี้อีกครั้ง สภาพบ้านดูทรุดโทรมลงบ้าง ฝานั่งบางแห่งเริ่มแตกเป็นรู แต่หลังคาที่มุงแฝกของศาลาหน้าบ้านดูเหมือนเพิ่งเปลี่ยนได้ไม่นานนัก

“ตาcong ยายสาย อยู่มัยจ๊ะ”

“อยู่จ้า” “อยู่ครับ” เสียงของผู้หญิงและผู้ชายตอบกลับมาแทบจะพร้อมกัน ฉันเดินตรงไปยังบันไดไม้ที่ทอดขึ้นสู่ตัวเรือน สองตายายนั่งอยู่ด้วยกันบนบ้านที่แม้ไม่ถึงกับสะอาดสะอ้าน แต่ก็มีได้รกรุงรังเหมือนกาลก่อน

“จำหนูได้หรือเปล่าจ๊ะ” ฉันถามขณะที่หยุดอยู่ที่ประตูเข้าตัวบ้าน

“จำได้สิครับ หมอปุ๊กใจมัย เสียงนี้ผมไม่มีทางลืมหรอก” ตาcongตอบอย่างชัดถ้อยชัดคำ สีหน้าซีดเซียวด้วยพิษไข้เริ่มปรากฏเลือดฝาดขึ้น ฉันประทับใจจนแทบพูดไม่ออกในสิ่งที่แกเพิ่งกล่าวไป แม้ว่าฉันจะไม่ได้มาที่นี่

นานแล้ว แต่แกก็ยังจำเสียงของฉันได้ ส่วนยายสายก็ยิ้มกว้างพร้อมเชื้อเชิญให้ฉันนั่งพร้อมกล่าวประโยคที่สร้างความปลาบปลื้มแก่ดวงใจของฉันไม่แพ้กัน

“ไม่ได้มาชะนานเลยนะหมอ คิดถึง”

หลังจากถามไถ่ข่าวคราวกัน ฉันจึงรู้ว่าหลายวันก่อนยายสายเพิ่งไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาล เพราะรู้สึกปวดศีรษะ วิงเวียน นอนไม่ค่อยหลับ และกินข้าวไม่ได้ แพทย์บอกว่าเป็นโรคความดันโลหิตสูง และจ่ายยาให้มากิน

“ตอนนี้ก็ดีขึ้นมากแล้วหมอ”

ขณะที่ตาคองก็มักปวดเมื่อยเนื้อตัวเหมือนจะเป็นไข้ บางครั้งก็เจ็บตา ซึ่งฉันได้แนะนำยายสายว่า ถ้าตาคองมีปัญหาอะไรก็สามารถไปหาที่ศูนย์สุขภาพได้ตลอดเวลา โดยไม่จำเป็นต้องพาเจ้าตัวไปด้วยก็ได้

“เอ่อ... หนอครับ” ตาคองเรียกขึ้นด้วยสีหน้ากังวล “คือบัตรผู้พิการที่หมอเคยพาผมไปทำเมื่อคราวโน้นจะหมดอายุอีกเดือนสองเดือนนี้แล้ว ผมจะทำยังไงดีครับ”

“อ้อ ! ไม่ต้องห่วง เดี่ยวหนูจัดการให้เองจ๊ะ” ฉันให้ความมั่นใจ

หลังจากคุยกับสองตายายได้นานพอสมควร ฉันจึงขอตัวลากลับเพื่อให้ทั้งสองได้พักผ่อน โดยไม่ลืมกำขยับยายสายให้ไปรับยาที่โรงพยาบาลตามนัด เพราะโรคของยายต้องกินยาอย่างต่อเนื่องและปฏิบัติตามที่หมอสั่ง จะได้ไม่เกิดโรคแทรกซ้อนตามมา

“ถ้ายายไปเองไม่ได้ก็ฝากพี่ณีไปบอกหนูก็ได้นะ” ฉันบอกแก

ขณะที่ฉันกำลังจะเดินออกจากประตูเรือน ยายสายก็เรียกขึ้นว่า

“รอก่อนหมอ นั่งก่อน รอแป็บนึง” พุดพลางเดินลงไปข้างตัวบ้าน แยกหายไปสักพัก จึงกลับมาอีกครั้งพร้อมห่อใบตองขนาดย่อม

“ให้คุนหม่อไว้ทำกับข้าวละ” มือที่เหี่ยวย่นของแกจับมือฉันให้รับ

ห่อใบตองนั้นไว้พร้อมส่งยิ้มให้

ฉันมองของที่อยู่ในห่อใบตองนั้น มันคือผักกาดสีเขียวอ่อนสามสี่หัว กลิ่นของความสดลอยมาเตะจมูก แม้ไม่มีใครบอก ฉันก็ทราบได้ว่าผักเหล่านี้ยายสายต้องเป็นคนปลูกและรดน้ำพรนดินกับมือ

ฉันยกมือไหว้ขอบคุณด้วยความชื่นทรวงสัญญากับทั้งคู่ว่าถ้ามีโอกาสจะแวะกลับมาเยี่ยมอีก ขณะที่ก้าวลงบันได เสียงของตาคองยังไล่หลังมาว่า “ขอให้เจริญๆ ยิ่งขึ้นไปนะครับหมอ”

ฉันมองดูผักกาดสดในห่อใบตองนั้นอีกครั้ง ครา ของเล็กน้อยนี้เองกลับเป็นสิ่งที่มีความค่ามากที่สุดอีกชิ้นหนึ่งที่ฉันได้รับในชีวิต

ความรู้สึกอึดอัดที่ท่วมท้นดวงใจนี้จะไม่มีวันเกิดขึ้นแก่ฉันเลย ... หากไม่มีวันนั้น ... วันที่เด็กสาวผู้เริ่มทำงานใหม่ๆ มาเฝ้าอยู่ที่หน้าบ้านแห่งนี้ด้วยปัญหาเรื่องสุขอนามัย

... หากไม่มีวันนั้น

ถึงวันนี้ วันที่ถนนหน้าบ้านเกิดของฉันเป็นคอนกรีต คงไม่มีใครหลังหมู่บ้านกลายเป็นไรนาของผู้อยู่อาศัยที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แสงไฟฟ้าจากเสาข้างทางขับไล่เรื่องเล่าสยองขวัญในวัยเด็กไปจนหมดสิ้น

โรงพยาบาลของอำเภอในความคิดของชาวบ้านได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วเช่นกัน ไม่มีใครเรียกมันด้วย “ฉายา” ที่น่าหวาดกลัวเช่นเดิมอีก สถานีนอนามัยทุกแห่งก็ปรับเปลี่ยนบทบาท ทำงานเชื่อมโยงกับโรงพยาบาลจนกลายเป็นสถานบริการที่ใกล้บ้านและใกล้ใจตามนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เมื่อรวมกับคำขวัญ “สามสิบบาทรักษาทุกคน” แล้ว ก็ทำให้คนเจ็บหลายคนกล้าเดินทางไปพบแพทย์ในยามเจ็บป่วยมากขึ้น

ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้ฉันนึกถึงคำพูดของตาคอง เมื่อยามที่แก่ได้รับสมุดผู้พิการจากกรมประชาสงเคราะห์พร้อมทั้งบัตรสิทธิการรักษา

หากไม่มีวันนี้

ของผู้พิการ เป็นคำพูดที่ยังคงดังก้องอยู่ในหัวของฉันอยู่ตลอดเวลา

“ถ้ามีบัตรรักษาฟรีเร็วกว่านี้ ตาทั้งสองข้างของผมนก็คงไม่บอด”

เส้นทางชีวิต

สุพร ทรัพย์

คลินิกเวชปฏิบัติครอบครัว โรงพยาบาลระโนด จังหวัดสงขลา

ฉันไม่ค่อยๆ เลื่อนกล่องกระดาษใบใหญ่นั้นอย่างระมัดระวัง ภายในเต็มไปด้วยหนังสือเก่าๆ ที่แม้จะไม่ถูกหยิบมาอ่านนานนับปีแล้ว แต่ครั้งหนึ่ง พวกมันเคยเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญให้กับหมออนามัยเล็กๆ อย่างฉัน

สองมือของฉันยกหนังสือเหล่านั้นออกมาวางตั้ง มีตั้งแต่หนังสือที่เพิ่งตีพิมพ์เมื่อ 3-4 ปีก่อน จนถึงหนังสือที่ออกวางตลาดตั้งแต่ราว 20 ปีที่แล้ว

ฉันพยายามคัดเลือกบางเล่มที่ยังไม่ค่อยล้าสมัยนักออกมาเพื่อจะนำไปให้นักเรียนพยาบาลคนหนึ่งที่อยู่จัก ขณะนั้นเอง สายตาของฉันก็เลื้อยไปเห็นสมุดบันทึกเล่มนั้น

มันเป็นสมุดปกแข็งสีดำที่ฉันเคยซื้อไว้เมื่อนานมาแล้ว ตอนนั้นตั้งใจว่าจะให้มันเป็นสมุดที่จะบันทึกความทรงจำในการทำงานทั้งหมดเอาไว้

แม้กาลเวลาจะผ่านมายาวนาน แต่เนื่องจากมันถูกพับไว้ด้วยหนังสือเล่มต่างๆ ในกล่อง ทำให้ยังคงรักษาความใหม่เอาไว้ได้ ฉันเปิดหน้าแรก สายตาไล่มายังวันเดือนปีที่หัวกระดาษ ... 15 ปีแล้วหรือนี่ หากจะมี

ทหารลี้ภัยคนถือกำเนิดขึ้นในวันที่ฉันเริ่มทำงานวันแรก ป่านนี้เขาคงเริ่มเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้วสินะ ชีวิตฉันก็คงจะเหมือนกับวัยของพวกเขาเหล่านั้น บางครั้งก็เต็มไปด้วยความสุขสมหวัง แต่บางครั้งก็รู้สึกสับสนในสิ่งที่ตัวเองเป็นอยู่

ฉันพลิกดูข้างใน มีบันทึกระจำวันที่เขียนด้วยลายมือของฉันอยู่ราว 7 แผ่น นอกจากนั้นเป็นเพียงแผ่นกระดาษว่างๆ ...พอเอาเข้าจริงแล้วงานอันรัดตัวทำให้ฉันไม่สามารถปลีกเวลามาเขียนมันทุกคืนได้อีก เริ่มแรกอาจเว้นไปเพียงคืนหรือสองคืน พอหนักเข้าก็ไม่มีเวลาเขียนอีกเลย ตัวฉันเองก็ไม่ใช่ว่าคนที่ถนัดในการขีดๆ เขียนๆ ลึกเท่าไรอยู่แล้วด้วย

สายตาของฉันค่อยๆ โล่งมาที่ตัวอักษร 15 ปีมาแล้วลายมือของฉันเปลี่ยนไปเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ภาพความทรงจำของวันแรก ...และแม้แต่วันอื่นๆ ที่ไม่ได้ถูกบันทึกไว้ก็เริ่มหวนกลับมา

สิบห้าปีแล้ว...

แต่วันแรกในการทำงาน ฉันก็ต้องพบกับความประหลาดใจแล้ว...

เมื่อฉันมาถึงสถานีนามัยในราวเจ็ดโมงครึ่ง ก็พบว่าตัวเองเป็นคนเดียวที่อยู่ที่นี่ ไม่พบใครอีกเลย หากมิใช่เพราะสภาพตึกที่ค่อนข้างสะอาด อ้านฉันคงเข้าใจว่าหลงเข้ามาในสถานีนามัยร้างที่เลิกใช้ไปแล้ว เพราะตัวอาคารเองก็ตั้งอยู่ในที่เปลี่ยวที่ห่างไกลจากบ้านคน ฉันเคยได้ยินมาว่าละแวกนี้มีวัยรุ่นที่ติดยาเสพติดเยอะเสียด้วย ทำให้ฉันนึกห่วงความปลอดภัยของตัวเองเช่นกัน

ฉันนั่งรออยู่ที่เก้าอี้ด้านหน้าจนเกือบเก้าโมงเช้า เจ้าหน้าที่คนแรกจึงค่อยมาจนถึงที่ทำงาน หลังจากนั้นจึงค่อยๆ หายอดกันมา ...ไม่ใช่เพราะมาสายด้วยความไม่ใส่ใจหรอก แต่เข้าวันนั้นพวกเขามีธุระต้องไปติดต่อกานที่สาธารณะสุขอำเภอจึงทำให้มาช้ากว่าปกติ

“ขอโทษที รอนานมัย พวกพี่ก็ไม่คิดว่ามันจะนานขนาดนี้” พี่

เจ้าหน้าที่หนุ่มคนหนึ่งยิ้มให้ฉันอย่างใจดีพร้อมแนะนำทุกคนให้รู้จัก และทั้งท้ายไว้ว่า

“ตามสบายนะ ไม่ต้องเกรงใจ ที่นี่ก็พี่น้องกันทั้งนั้น”

เจ้าหน้าที่เกือบทุกคนของที่นี่เป็นผู้ชายจะยกเว้นก็เพียงหัวหน้าสถานีอนามัยเท่านั้นที่เป็นหญิง ฉันได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นตั้งแต่วันแรก พี่ๆ ช่วยแนะนำและสอนงานให้ทุกอย่าง แม้กระทั่งการสอนให้ฉันขับรถจักรยานยนต์จนสามารถเดินทางเข้าชุมชนได้เองอย่างสะดวกในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ดี นอกจากคำสอนของพวกพี่ๆ แล้ว ฉันก็ยังพยายามขวนขวายเรียนรู้ด้วยตัวเองอีกด้วย โดยเฉพาะงานเกี่ยวกับการให้บริการด้านอนามัยแม่และเด็กตลอดจนการวางแผนครอบครัว เพื่อให้บริการชุมชนได้อย่างดีที่สุด

ชีวิตการทำงานในช่วงห้าปีแรกของฉันอยู่ในสถานีนามัยในฐานะของ “หมออนามัย” ที่ต้องทำงานเป็นแทบทุกอย่าง ตั้งแต่หน้าที่การโรงไปจนถึงการรักษาโรคให้ชาวบ้าน

ฉันยังจำฉากชีวิตและความรู้สึกในช่วงนั้นได้

เมื่อเข็มสั้นของนาฬิกาชี้ใกล้ถึงเลขหก ฉันก็ต้องตื่นนอนเพื่อรีบไปเปิดสถานีนามัย นอกจากนี้ยังต้องกวาดขยะ ถูพื้น ขัดห้องน้ำ รดน้ำต้นไม้ จากนั้นจึงค่อยกลับมาจัดการกับธุระส่วนตัวเพื่อเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการทำงาน

หลังจากนั้น ...ตลอดทั้งวันที่เหลือของฉันคือ “งาน”

หากใครเคยอาศัยอยู่ที่บ้านพักของอนามัยนั้น คงเข้าใจคำว่า “ตลอดทั้งวัน” ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากชาวบ้านสามารถมาเรียกใช้บริการได้ตลอดเวลาไม่ต่างจากการอยู่เวร 24 ชั่วโมงแต่อย่างใด บางครั้งฉันถึงกับสะดุ้งตื่น

ขึ้นมากลางดึกเพราะหิวแล้วไปว่ามีญาติคนไข้มาเรียก บางคืนก็ต้องไปทำคลอดให้ชาวบ้านจนไม่ได้นอนทั้งคืน เมื่อกลับมาถึงตอนเช้าก็ต้องไปทำงานตามปกติโดยไม่ได้ค่าล่วงเวลาเหมือนเจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาลที่จัดระบบการทำงานเป็นเวรและมีค่าตอบแทนชัดเจน

ฉันยอมรับว่าตอนนั้นก็อดรู้ลึกลึกน้อยใจและคิดมากไม่ได้ เพราะทั้งๆ ที่ทำงานอย่างตั้งใจมานานโดยตลอด แต่ความดีความชอบไม่เคยปรากฏเนื่องเพราะไม่มีใครมา “มองเห็น” เวลาพวกเราทำงานนั่นเอง ดังนั้น นโยบายจากส่วนกลางที่สั่งการลงมาแต่ละครั้งจึงได้รับการตอบสนองจากฉันและเพื่อนร่วมงานอยู่เสมอว่า

“ทำไมพวกเราทำงานมากทุกวันเลย?”

“ทำไมคนทำงานด้านนี้ถึงมีน้อยนักนะ?”

“งานเยี่ยมบ้านก็ต้องทำ งานเอกสารอย่างรายงานก็ต้องส่ง แทบจะไม่ไหวอยู่แล้ว”

“ประชุมก็บ่อย คนๆ เดียวโดนเรียกประชุมพร้อมกันหลายหน่วยงาน แล้วจะแบ่งภาคกันยังงัย?”

ฯลฯ

ฉันเริ่มรู้สึกว่าการงานจากทุกกรมกองของกระทรวงเหมือนจะมีปลายทางอยู่ที่ศูนย์สุขภาพชุมชนหรือสถานอนามัยเกือบทั้งหมดทั้งๆ ที่คนทำงานด้านนี้ก็น้อยแสนที่จะน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรที่ต้องรับผิดชอบ ทำให้ชีวิตการทำงานของฉันดูยุ่งยากและสับสนมากขึ้นทุกที

ถึงเวลาแล้วหรือยังที่เราจะคิดทบทวนถึงบทบาทหลักที่แท้จริงของงานศูนย์สุขภาพชุมชนว่าคืออะไร? อะไรคือบทบาทหลัก? อะไรคือบทบาทรอง? หากเราไม่จัดลำดับความสำคัญให้ชัดเจน ก็เหมือนกับการเดินอยู่ในงูเขมือบคนเดียวโดยไม่มีเข็มทิศ ...เราจะก้าวไปสู่จุดหมายได้อย่างไร? และ

หากผู้บังคับบัญชาระดับสูงยังทวงแต่รายงาน และยังคงมีการนัดประชุมอยู่บ่อยๆ ทั้งภายในหน่วยงานและภายในจังหวัด พวกเราจะมีเวลาลงทำงานในชุมชนอย่างจริงจังได้อย่างไร?

กำลังใจของฉันยิ่งถดถอยลงไปอีกเมื่อล่วงเข้าสู่การทำงานปีที่ห้า เพราะสภาวะในเรื่องสุขภาพของชาวบ้านนั้นนอกจากจะไม่ดีขึ้นแล้ว ยังกลับมีแนวโน้มของการเกิดโรคเรื้อรังมากขึ้นทุกปี ทั้งจากสาเหตุที่ไม่ดูแลหรือปรับพฤติกรรมสุขภาพของตัวเองให้เหมาะสม และการใช้ชีวิตที่เต็มไปด้วยความเสี่ยง ทั้งๆ ที่เจ้าหน้าที่ในระบบบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิอย่างพวกเราพยายามคัดเตือนและรณรงค์กันทุกวิถีทาง

ส่วนหนึ่งของปัญหาอาจมาจากชีวิตความเป็นอยู่และสภาพทางเศรษฐกิจของพวกเขาที่ไม่ได้ดีขึ้นจากวันที่ฉันเริ่มทำงานที่นี่เลย ส่วนใหญ่มักจะไม่มีการทำหรือเปลี่ยนงานบ่อย ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมก็มีปัญหามากมาย ทั้งเรื่องดินเสื่อมจากการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง ดันทุนการผลิตที่สูงขึ้น ขณะที่ราคาของผลผลิตยังคงเท่าเดิม

สภาพชีวิตเช่นนี้จะเอื้อให้สุขภาพของพวกเขาดีขึ้นได้หรือไม่?

สิ่งที่พวกเราทุ่มเททำมาทั้งหมดจะเรียกว่าล้มเหลวได้หรือเปล่า?

ยิ่งตั้งคำถามก็ยิ่งหมดกำลังใจ ฉันเหมือนปลาที่ติดอยู่ในร่างแห ยิ่งดิ้นก็ยิ่งถูกรัดมากขึ้น จึงตัดสินใจหยุดพักตัวเองชั่วคราว และลาศึกษาต่อเป็นเวลา 2 ปีในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต โดยตั้งใจไว้ว่าหากจบเมื่อไรจะลงไปค้นหาคำตอบที่โรงพยาบาล แต่เมื่อถึงเวลานั้นจริงๆ ฉันก็ต้องกลับไปประจำอยู่ที่สถานอนามัยเดิมจนเกือบหนึ่งปี ทางสาธารณสุขอำเภอจึงยอม “ปล่อย” ออกมา

ปลายปี 2539 ...ปีที่เจ็ดของการเดินบนเส้นทางสายนี้ ชีวิตการทำงานของฉันก็ได้เริ่มต้นใหม่อีกครั้งในโรงพยาบาล

ด้วยภูมิหลังของฉันที่เป็นเพียงเด็กบ้านนอกที่มีพ่อแม่เป็นชาวนาจนๆ ซึ่งไม่มีที่ทำกิน ต้องลำบากลำบากตั้งแต่เด็ก ได้เห็นภาพความป่วยไข้ของพ่อแม่และคนในหมู่บ้าน ทำให้ฉันเลือกที่จะเรียนทางสายสาธารณสุขเพื่อจะได้ช่วยเหลือผู้อื่นในยามเจ็บไข้ได้ป่วย เพราะฉะนั้น สำหรับฉันแล้ว การทำงานชุมชนจึงเป็นเสมือนส่วนหนึ่งที่สร้างความสุขให้แก่ชีวิตแม้ว่าจะต้องเหนื่อยกายล้าเพียงใดก็ตาม

อย่างไรก็ดี เมื่อเริ่มทำงานในสถานอนามัยจริงๆ ฉันซึ่งเป็นมนุษยธรรมคนหนึ่งก็อยากพบกับความก้าวหน้าในหน้าที่การงานบ้างขณะเดียวกันก็ไม่อยากทิ้งงานที่ถนัดและสร้างความอึดเอิบให้กับหัวใจอย่างงานชุมชนไป ดังนั้น หลังจากฉันได้ปรับตำแหน่งเป็นพยาบาลวิชาชีพพร้อมทั้งได้รับข้อเสนอจากผู้อำนวยการของโรงพยาบาลให้ไปช่วยงานด้านชุมชน โดยท่านรับประกันว่าแม้ไม่ตรงกับตำแหน่งแต่จะไม่มีผลต่อเรื่องพิจารณาความก้าวหน้า ฉันจึงรับปากอย่างไม่ลังเล

“ไม่ว่าจะทำงานตรงไหนเป้าหมายสุดท้ายของพวกเราคือประโยชน์ของประชาชนผู้รับบริการนะ” ประโยคที่ผู้อำนวยการทิ้งท้ายไว้ในโอกาสสนทนาครั้งนั้นยังติดอยู่ในใจฉันบัดนี้ และทำให้ฉันรู้สึกใจชื้นขึ้นเมื่อพบว่าผู้บริหารของโรงพยาบาลเห็นความสำคัญในเรื่องของการทำงานเชิงรุกที่เน้นการส่งเสริมการป้องกันและมีเป้าหมายที่อยากจะเห็นประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและได้รับการบริการอย่างเท่าเทียมกัน

ทรงสนะด้านบวกของผู้บริหารนี่เองที่จะนำไปสู่การปฏิรูปการทำงานครั้งสำคัญ

การปรับเปลี่ยนแนวทางการทำงานในครั้งนั้นเกิดจากการที่ผู้อำนวยการมองเห็นปัญหาของการให้บริการ โดยเฉพาะงานชุมชนที่ไม่มี “ผู้รับผิดชอบ” หรือ “เจ้าภาพ” ที่ชัดเจน ประกอบกับตัวเขาได้เริ่มศึกษา “โครงการปฏิรูประบบบริการ” ซึ่งเริ่มมีขึ้นในช่วงนั้น จึงทำให้เกิดแนวคิดที่

จะปรับเปลี่ยนระบบบริหารจัดการ ระบบบริการ และระบบการคลัง เพื่อให้เกิดการทำงานที่มีคุณภาพ นั่นคือ มีความเป็นองค์รวม ต่อเนื่อง และผสมผสาน โดยเรียกหัวหน้าฝ่ายที่เกี่ยวข้อง คือ หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมสุขภาพ หัวหน้าฝ่ายสุขภาพและป้องกันโรค และหัวหน้าฝ่ายพยาบาลมาปรึกษาเรื่องการทำงานร่วมกันของทั้ง 3 แผนก โดยเปิดโอกาสให้เสนอความคิดเห็นและใช้เวลาแต่ละฝ่ายไปหารือและตัดสินใจเป็นเวลา 3 เดือน

เมื่อฝ่ายของเราได้รับทราบนโยบายนั้น ก็เริ่มศึกษากันถึงประเด็นต่างๆ ของการปรับเปลี่ยนนี้ เช่น จะทำได้จริงมากน้อยแค่ไหน? ผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดคืออะไร? จะเกิดปัญหาหรือผลกระทบอื่นหรือไม่? เมื่อผลสรุปออกมาว่าการปฏิรูปครั้งนี้ น่าจะส่งผลดีต่อสุขภาพของประชาชนก็รู้สึกมีกำลังใจขึ้น แม้จะยังมีความหวั่นใจอยู่บ้างเพราะต้องมีการปรับโครงสร้างและระบบการทำงานใหม่ แต่ฉันก็ให้กำลังใจตัวเองว่าเป็นความท้าทายที่น่าจะลองดูเพราะถ้าทำได้ก็จะเกิดผลดีไม่น้อย ขณะที่เพื่อนร่วมงานนั้น บางคนก็ไม่ค่อยพอใจนักเพราะกลัวว่างานของตัวเองจะมีปัญหาเมื่อให้คนอื่นมาร่วมทำด้วย แต่เสียงส่วนใหญ่ก็เห็นว่าน่าจะลองเหมือนกัน

ฉันยังจำได้ว่า ตอนนั้นผู้อำนวยการได้นำหนังสือเกี่ยวกับ “เวชปฏิบัติครอบครัว” มาให้อ่านทั่วกันทุกคนเพื่อเป็นการจุดประกายความคิดก่อนที่จะตัดสินใจ และทำให้เกิดความท้าทายในการปรับเปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับการทำงาน

ทีมงานของเราได้นำศาสตร์ของการดูแลแบบ “เวชปฏิบัติครอบครัว” มาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บริการระดับปฐมภูมิเกิดความเข้มแข็ง โดยเริ่มปรับแนวคิดเข้าสู่การทำงานอย่างจริงจังในปลายปี 2539 ด้วยการเตรียมการหลายด้าน ทั้งด้านชุมชน ด้านเครื่องมืออุปกรณ์ และด้านพื้นที่ที่ต้องแบ่งความรับผิดชอบให้ชัดเจน

หลังจากนั้น พวกเราก็เริ่มนัดประชุมกับผู้นำชุมชนและ อสม. เพื่อ

ขอความคิดเห็น รวมถึงแจ้งให้พวกเขาทราบถึงการลงศึกษาชุมชน พร้อมทั้งเริ่มทำแผนที่และสำรวจบ้านด้วยตัวเองทุกหลังคาเรือน ซึ่งนอกจากเพื่อการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างเรากับชุมชนแล้ว ยังเป็นการสำรวจข้อมูลเพื่อให้ทราบถึงปัญหาของชุมชนด้วย

เมื่อทำงานไปได้สักพัก พวกเราก็เริ่มเห็นข้อจำกัดบางอย่างของการทำงาน จึงเกิดความคิดที่จะยุบฝ่ายส่งเสริมสุขภาพ ฝ่ายสุขภาพ และฝ่ายการพยาบาลเดิมรวมกันเป็น “กลุ่มงานเวชปฏิบัติครอบครัว” เนื่องจากเห็นว่าฝ่ายสุขภาพและป้องกันโรคมีเจ้าหน้าที่ 3 คน ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพมี 4 คน ขณะที่ฝ่ายการพยาบาลมีเจ้าหน้าที่ที่ทำงานเกี่ยวกับชุมชน 3 คน โดยแต่ละหน่วยก็มีงานคลินิกบริการอยู่ด้วย ถ้าต่างฝ่ายต่างทำงาน เมื่อคนใดติดประชุมก็จะขาดกำลังคน แต่เมื่อเราปรับการทำงานด้วยการรวมฝ่ายเข้าด้วยกันก็ทำให้มีการใช้ทรัพยากรร่วมกันและช่วยเหลือในการทำงานกันมากขึ้น ดังนั้น ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2540 กลุ่มงานเวชปฏิบัติครอบครัวจึงมีเจ้าหน้าที่รวมกัน 10 คน

เมื่อระบบและข้อมูลต่าง ๆ พร้อมแล้ว เราจึงเดินทางต่อไปด้วยการเปิดคลินิกชุมชนขึ้นจำนวน 11 แห่ง ทั้งในหมู่บ้าน วัด และศูนย์สาธารณสุขมูลฐานของชุมชน (ศสม.ช.) ของ อสม. โดยให้ประชาชนในพื้นที่เป็นผู้เลือกสถานที่ว่าควรจะต้องอยู่ ณ จุดใด

สำหรับการให้บริการนั้น ในช่วงเช้า เจ้าหน้าที่ทุกคนจะทำงานในหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบหรือมีเข็นนั้นก็จะทำงานในคลินิกบริการของฝ่ายส่งเสริมสุขภาพและฝ่ายสุขภาพเดิม ขณะที่ในช่วงบ่ายก็จะลงไปให้บริการในคลินิกชุมชนของตนเอง โดยในระยะแรกนั้น “คลินิกชุมชน” ของพวกเราเป็นเพียงมุมหนึ่งของบ้าน อสม. หรือวัด ที่มีแค่โต๊ะ เก้าอี้ และตู้ยาอย่างละหนึ่งชุด บริการที่มีให้ก็ค่อนข้างจำกัด คือการตรวจโรคทั่วไปเบื้องต้นหรือบริการวางแผนครอบครัว เมื่อหมดคนไข้ เจ้าหน้าที่ก็จะลงไปเดินเยี่ยมบ้าน

การที่คลินิกบางแห่งตั้งอยู่ที่บ้านของ อสม. นั้น นอกจากเพราะความสนิทสนมกันเป็นส่วนตัวแล้ว ทั้งสองฝ่ายยังได้รับประโยชน์จากการนี้ด้วย กล่าวคือ อสม. ส่วนใหญ่จะรู้สึกอุ่นใจที่มีหมออนามัยมาบริการที่บ้านโดยไม่คิดค่าบริการ ขณะเดียวกัน ฝ่ายพวกเราเองก็ได้ประโยชน์ เพราะบ้านของ อสม. ก็เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านรู้จัก เชื่อถือ และยอมรับ

ณ ตอนนั้น ฉันได้ทั้งการทำงานเป็นบุคลากรของโรงพยาบาล และได้ทั้งการทำงานชุมชนตามที่ตัวเองชอบ ทำให้รู้สึกภาคภูมิใจและมีความสุขมากขึ้น ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในทีมที่มีโอกาสได้เริ่มบุกเบิกการทำงานบริการในระดับปฐมภูมิ แม้ทำงานชุมชนจะเป็นงานที่ทำยากเห็นผลสำเร็จล่าช้าและเหมือนจะไม่มีความสิ้นสุด ต่างจากงานด้านบริการที่เห็นผลลัพธ์อย่างรวดเร็วและจบลงในตัวเองก็ตาม

ในช่วง 3 ปีแรกหลังการปรับโครงสร้างการทำงานใหม่ ดูเหมือนว่าประสบความสำเร็จพอสมควร แต่พวกเราก็ยังมองเห็นจุดด้อยของการทำงาน เพราะนอกจากผลลัพธ์ที่ทำให้เจ้าหน้าที่ได้รู้จักชุมชนมากขึ้นแล้ว พวกเรายังไม่ได้บรรลุถึงเป้าหมายสำคัญคือการส่งเสริมและป้องกันภัยด้านสุขภาพให้แก่ประชาชนเลย โดยมีสาเหตุสำคัญคือข้อจำกัดของคลินิกที่มีวัสดุอุปกรณ์น้อย มีเจ้าหน้าที่เพียงคนเดียว และเจ้าหน้าที่เพียงคนเดียวนี้ก็ไม่สามารถอยู่ให้บริการได้ตลอดเวลาด้วย เนื่องจากต้องมีการประชุมอยู่บ่อยครั้ง ทั้งการประชุมภายในและภายนอกโรงพยาบาล ประกอบกับในช่วงนั้นทางโรงพยาบาลเริ่มพัฒนาระบบคุณภาพโดยนาระบบ ISO มาใช้ ทำให้พวกเรามีภาระงานด้านอื่นมาเบียดบังเวลาในการทำงานคลินิกไปไม่น้อย

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาสำคัญอีกประการที่บั่นทอนกำลังใจของทีมงานในช่วง 3 ปีแรกของการปรับเปลี่ยน คือเรื่องของระบบงานที่ไม่สามารถจะเลี้ยงคนให้อยู่กับเราได้โดยตลอด มีการปรับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่บ่อย ที่อยู่กับเราก็มักจะไม่ใช่คนที่สมัครใจมาทำงานในชุมชน เพราะกลุ่มเวชปฏิบัติ

ครอบครัวของพวกเราเป็นการรวมเจ้าหน้าที่ทั้ง 3 ฝ่ายมาทำงานรวมกัน ไม่ใช่มาด้วยความต้องการของตน บางคนบ่นว่าไม่ชอบหรือไม่ถนัด ขณะที่บางคนก็เริ่มกลัวว่าการทำงานที่ไม่ตรงกับตำแหน่งจะไม่มีความก้าวหน้าเมื่อต้องทำวิชาการเปลี่ยนระดับ โดยเฉพาะพยาบาลวิชาชีพที่จะทำ 7ว. ซึ่งถ้าอยู่ไม่ตรงตำแหน่ง ก็จะได้เงินค่าวิชาชีพ ไม่เพียงแต่เจ้าหน้าที่ที่ไม่เต็มใจเท่านั้น แม้กระทั่งเจ้าหน้าที่บางคนที่ร่วมทีมด้วยความสมัครใจก็ยังมีปัญหาเรื่องความไม่เข้าใจงานชุมชนเช่นกัน

พวกเราพยายามช่วยกันหาทางแก้ไขปัญหาเหล่านี้ โดยมีการประชุมเพื่อพูดคุยปรึกษาจนได้แนวทางว่า ควรจะแยกงานบริการของโรงพยาบาลออกจากงานบริการปฐมภูมิให้ชัดเจน และควรเลือกเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่สมัครใจมาทำงานเท่านั้น นอกจากนี้ ควรมีสถานที่ให้บริการแห่งเดียว แต่มีเจ้าหน้าที่ที่หลายคนทดแทนกัน ดีกว่าจะมีสถานบริการหลายแห่งที่มีเจ้าหน้าที่เพียงคนเดียวและอยู่บ้างไม่อยู่บ้าง

สิ่งหนึ่งที่กระตุ้นให้พวกเราหาทางแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน คือผลการประเมินความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่และผู้รับบริการที่ออกมาว่า ไม่พอใจ โชคดีที่ผู้อำนวยการเข้าใจการทำงานของเรา และให้โอกาสแก้ไขต่อไป

ตอนนั้นพวกเราเริ่มต้นวางแผนการปรับปรุงงานใหม่ โดยเริ่มต้นที่การลงไปสอบถามชาวบ้านโดยใช้แบบสอบถามว่า เห็นด้วยหรือไม่กับแนวคิดใหม่ของเราในการยุบรวมคลินิกชุมชนเหลือเพียงแห่งเดียว และถ้าเห็นด้วยนั้น คลินิกแห่งใหม่ควรตั้งที่ไหน รูปแบบการบริการควรเป็นอย่างไร ซึ่งจากผลของแบบสอบถามและการประชุมของพวกเรา ทำให้ได้ข้อสรุปออกมาว่า จะยุบคลินิกชุมชนทั้ง 11 แห่งมารวมกันเป็นคลินิกเวชปฏิบัติครอบครัวซึ่งเปรียบเสมือนศูนย์สุขภาพชุมชนเพียงแห่งเดียว โดยมีการประสานงานกับเทศบาลให้ติดต่ออาคารขององค์การบริหารส่วนจังหวัดที่ว่างอยู่มาใช้ทำการ และกำหนดคุณสมบัติของเจ้าหน้าที่ที่มาปฏิบัติงานด้วยว่า

ต้องมาด้วยความสมัครใจ เป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี และสามารถขับรถจักรยานยนต์ได้

สำหรับปัญหาด้านบุคลากรที่มีการปรับเปลี่ยนตัวเจ้าหน้าที่บ่อยจนงานไม่ต่อเนื่องนั้น ทางออกหนึ่งคือการจ้างเจ้าหน้าที่เพิ่มเป็นพยาบาลวิชาชีพในตำแหน่งลูกจ้างชั่วคราวรวม 4 คน โดยคนแรกอยู่ได้ประมาณ 2 ปีก็ลาออกไปเนื่องจากความไม่มั่นคงในหน้าที่การงานและเงินเดือนที่ยังคงเท่าเดิมอีกคนทำงานได้ประมาณ 3 ปีก็ลาออกไปทำงานใหม่ที่มีเงินเดือนมากกว่า จนฉันเคยรู้สึกน้อยใจว่า หน่วยงานของเราเป็นเหมือนทางผ่านให้เด็กรุ่นใหม่มาฝึกประสบการณ์จนชำนาญก่อนที่จะไปทำงานอีกที่หนึ่ง แต่อีกด้านหนึ่งก็รู้สึกเห็นใจน้องๆ เหล่านั้น เพราะสภาพการเป็นลูกจ้างชั่วคราวนั้นไม่ให้ทั้งความมั่นคงและความก้าวหน้า แม้ว่าทางเราจะพยายามชดเชยด้วยการให้ค่าตอบแทนในการทำงานล่วงเวลา แต่ก็ยังแตกต่างกันกับเจ้าหน้าที่ประจำเหลือเกิน

ปัญหาที่สำคัญอีกประการคือเรื่องพื้นที่ซึ่งอยู่ในเขตของเทศบาลมากกว่าครึ่ง เป็นที่ทราบกันดีว่า การทำงานในเขตเทศบาลหรือในเมืองนั้นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก ชาวบ้านไม่ค่อยให้ความร่วมมือ เนื่องจากเวลาในการให้บริการของพวกเราไม่สอดคล้องกับเวลาในชีวิตประจำวันของพวกเขา ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นพ่อค้าแม่ขายในตลาด อีกส่วนหนึ่งเป็นแรงงานรับจ้างที่ย้ายเข้าออกกันบ่อยๆ ทำให้การทำงานของเราลำบากมาก เมื่อลงสำรวจข้อมูลก็มักจะเป็นช่วงที่เขาต้องทำมาหากิน เมื่อชาวบ้านมารับบริการที่เราก็จะขอรับยาไปโดยไม่ตรวจเพราะไม่อยากเสียเวลา ยังไม่นับปัญหาเรื่อง “ผู้มีอิทธิพล” ที่ถือว่าตนมีอิทธิพลหรือมีบุญคุณต่อโรงพยาบาลซึ่งมักจะขบถขัดเคืองโดยไม่คำนึงถึงลำดับก่อนหลัง

พวกเราแก้ปัญหานี้ด้วยการปรับเวลาให้บริการ โดยในวันธรรมดาได้เพิ่มช่วงเวลาดังแต่สี่โมงเย็นจนถึงสองทุ่ม ส่วนวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ได้ขยาย

เวลาให้บริการจากเดิมแปดโมงเช้าถึงเที่ยง เป็นแปดโมงเช้าถึงสี่โมงเย็น และมีการเปิดช่องทางให้คำปรึกษาผ่านโทรศัพท์มือถือของเจ้าหน้าที่ที่สามารถโทรมาปรึกษาปัญหาสุขภาพได้ตลอด 24 ชั่วโมง หากบ้านไหนมีปัญหาหนัก เช่นผู้ป่วยไม่สามารถเดินทางมาได้ เราก็ส่งเจ้าหน้าที่ไปให้บริการถึงบ้าน จนในที่สุดก็ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านมากขึ้นเรื่อย ๆ

สิ่งที่ช่วยหล่อเลี้ยงกำลังใจให้กับพวกเรานั้น นอกจากคำขอบคุณจากคนไข้และญาติแล้ว ยังมีการพูดคุยให้กำลังใจระหว่างผู้ร่วมงานด้วยกันอีกด้วย ถ้าหากเราสามัคคีกัน ช่วยเหลือกัน ถึงแม้งานจะหนักบ้าง ต้องเหนื่อยบ้าง เรายังสบายใจ นับว่าฉันโชคดีที่เพื่อนร่วมงานมีความปรองดองกันอย่างมาก และต่างก็มีประสบการณ์และความสามารถที่แตกต่างทว่าสามารถเกื้อหนุนกันได้ บางคนถนัดเรื่องการพูดให้กำลังใจคนไข้และเป็นวิทยากรในการประชุมต่างๆ ขณะที่บางคนก็เก่งเรื่องเอกสารข้อมูล บางคนถนัดเรื่องการประสานงานกับหน่วยงานอื่นและจัดกิจกรรมต่างๆ บางครั้งพวกเราอาจจะมีปัญหากระทบกระทั่งกันบ้างแต่ก็สามารถพูดคุยกันจนเข้าใจได้

ฉันปิดสมุดบันทึกเล่มนั้นลง ไม่น่าเชื่อว่าเพียงอ่านข้อความที่บันทึกไว้ใน 7 หน้าแรกจะทำให้ฉันคิดต่อยืดยาวถึงเวลาการทำงานนับสิบปีเช่นนี้ ฉันหยิบมันใส่ไว้ในลิ้นชักโต๊ะที่หัวเตียง ก็จะเก็บไว้อย่างดีเพื่ออ่านอีกครั้งในวันข้างหน้า ขณะที่กำลังจัดการกับกองหนังสือต่อนั่นเอง สายตาก็เลื้อยไปเห็นสมุดนัดหมายเก่าๆ อีกเล่ม วันที่ภายในระบุว่าเป็นเวลาของเมื่อหลายปีก่อน ช่วงที่คลินิกเวชปฏิบัติครอบครัวเป็นรูปเป็นร่างแล้ว งานของเราเริ่มลงตัว

ในนั้นมีทั้งกิจกรรมการประชุมและการนัดหมายคนไข้ที่ฉันเขียนไว้เตือนตัวเอง ฉันไล่ตามรายชื่อเหล่านั้น หลายชื่อยังคงติดต่อกับฉันอยู่เสมอแม้ในกาลปัจจุบัน ฉันเกือบจะปิดสมุดเล่มนั้นแล้ว หากมิใช่เพราะสายตาไปปะกับประโยคหนึ่ง

“นัดคุยกับเจ้าหน้าที่เรื่องบัตรประชาชนของสินวล”

สินวล ...ชื่อนี้ทำให้นึกถึงหญิงสาวผมหยิก ผิวคล้ำ และร่างหนักกว่าหนึ่งร้อยกิโลกรัม ความทรงจำต่างๆ เริ่มแล่นเข้าสู่สมองประจักษ์ว่ามันเพิ่งเกิดขึ้นเมื่อวานนี้

สินวลเป็นชาวบ้านในชุมชนหนึ่งของเขตรับผิดชอบของฉัน ความพิการด้านสติปัญญามาตั้งแต่กำเนิดของเธอทำให้พ่อและแม่ไม่สนใจที่จะไปแจ้งเกิด จึงทำให้เธอไม่มีบัตรประชาชนและอยู่ในฐานะคนเถื่อนทั้งๆ ที่เป็นคนไทยแท้ๆ

นอกจากมีปัญหาความบกพร่องด้านสมองแล้ว เธอยังเป็นคนโมโหร้าย ไม่ค่อยเชื่อฟังใคร และมักจะด่าว่าทุกคนแม้กระทั่งญาติ ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่รวมถึงญาติพี่น้องไม่ค่อยอยากยุ่งกับเธอ แม้แต่พ่อแท้ๆ ก็ไม่ค่อยชอบเธอนัก ขณะที่แม่เสียชีวิตไปแล้วด้วยโรคเส้นเลือดในสมองแตก

เราพบกับเธอครั้งแรกใน พ.ศ. 2540 เพื่อทำบัตรผู้พิการให้ ตอนนั้นขั้นตอนการทำบัตรไม่ยุ่งยากอะไรมากนัก เพราะออกโดยเจ้าหน้าที่ของพื้นที่เอง และช่วงนั้นหน่วยของเราก็ยังไม่ได้มาเปิดให้บริการ จนกระทั่ง พ.ศ. 2543 เมื่อหน่วยงานของเราเปิดให้บริการในพื้นที่นี้และพบว่าสินวลเป็นโรคความดันโลหิตสูงด้วย จึงส่งเธอไปรับการวินิจฉัยและรักษาโรคความดันโลหิตสูงจากแพทย์ที่โรงพยาบาล หลังจากนั้น เธอก็อยู่ในความดูแลของเราตลอดมา จนกระทั่ง พ.ศ. 2544 โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าเกิดขึ้น ก็เกิดปัญหากับเราทันที เพราะต้องทำบัตรทองให้กับประชาชนทุกคนในเขตที่รับผิดชอบยกเว้นผู้ใช้สิทธิประกันสังคมและข้าราชการ ซึ่งขั้นตอนนี้หมายเลข 13 หลักของบัตรประจำตัวประชาชนได้กลายเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะเราต้องส่งข้อมูลไปขึ้นทะเบียนที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด

...ซึ่งสินวลไม่มี...

การที่ไม่มีบัตรทองทำให้ชีวิตที่ลำบากอยู่แล้วต้องทุกข์เพิ่มมากขึ้นไปอีก อย่างเช่นครั้งหนึ่งเธอโดนสุนัขกัด ทำให้ต้องไปฉีควัคซีนป้องกันที่โรงพยาบาล และทำให้เธอต้องค้างค่ารักษาประมาณพันกว่าบาท ต่อมาทางโรงพยาบาลก็ส่งใบทางค่ารักษาฝากไปกับเจ้าหน้าที่ประจำครอบครัว ซึ่งพวกเราต้องตามไปขออนุเคราะห์ค่ารักษา โดยใช้วิธีอธิบายความเป็นอยู่และฐานะของครอบครัวเธอให้เจ้าหน้าที่งานสวัสดิการสังคมได้ทราบ

พวกเรามาคิดกันว่า ...ถ้าสินวลป่วยเป็นอะไรขึ้นมาอีก และต้องส่งตัวไปรักษาที่โรงพยาบาลอื่น คงต้องประสบกับปัญหายุ่งยากเป็นแน่ ...ดังนั้น... พวกเราจะต้องจัดการช่วยเหลือทำบัตรประชาชนให้ได้ เพื่อการใช้สิทธิให้สมกับเป็นคนไทยคนหนึ่ง

ฉันเริ่มต้นด้วยการไปปรึกษากับเจ้าหน้าที่งานทะเบียนราษฎรของอำเภอ ซึ่งเป็นคนที่ฉันคุ้นเคยเนื่องจากเขาเคยมารับบริการที่หน่วยงานของเราอยู่เสมอ เมื่อได้ทราบปัญหา เขาก็ให้สินวลนำรูปถ่ายขนาด 2 นิ้ว จำนวน 4 รูป และให้หาเจ้าหน้าที่ที่เป็นข้าราชการในท้องถิ่นและตัวแทนการเมือง (สท.) ที่เป็นคนในพื้นที่อย่างน้อย 2 คน มายืนยันสถานะ

ตอนแรกฉันคิดว่าไม่ใช่เรื่องยากเย็นอะไรนัก แต่พอลงมือปฏิบัติเข้าจริง ปรากฏว่าไม่มีข้าราชการและ สท. ในพื้นที่ที่รับรองให้สินวลเลย เราจึงพยายามอธิบายเหตุผลจน สท. เข้าใจและยอมไปลงชื่อรับรอง ส่วนข้าราชการในพื้นที่นั้น ฉันกับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานจะเป็นผู้ลงชื่อให้เอง

แม้ว่าการหาคนลงชื่อรับรองจะผ่านไปด้วยความเรียบร้อย แต่ปัญหายังคงเกิดขึ้นอีก เนื่องจากทางบ้านของสินวลไม่ยอมพาเธอไปถ่ายรูป เพราะเห็นว่าเป็นคนไม่สมประกอบ แม้ฉันจะพยายามเจรจาสักเท่าไรพวกเขาก็ยังมีท่าทีเฉยเมยจนตนเองก็รู้สึกท้อแท้บ้างเหมือนกัน

ฉันจึงเปลี่ยนช่องทางโดยเข้าทางหลานสาวและหลานชายของสินวล ซึ่งค่อนข้างสนิทสนมกับพวกเรามากกว่า หลังจากอธิบายให้พวกเขาเข้าใจแล้ว

ทั้งคู่อินดีให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือนำของตนด้วยการให้เงินและพาสินวลไปถ่ายรูปที่ร้านรวมถึงพาไปถ่ายรูปทำบัตรประชาชนที่อำเภอ จากนั้นฉัน เพื่อนร่วมงาน และ สท. อีกคนจึงไปลงชื่อรับรองจนเรียบร้อย และได้บัตรทองประเภทผู้พิการมา

...แม้จะเหนื่อย แต่ฉันก็มีความสุขที่ได้ช่วยเหลือหญิงผู้พิการทางสติปัญญานี้

ถึงได้บัตรทองมา แต่ปัญหาของสินวลก็ยังไม่จบสิ้น นอกจากอุปสรรคจากความเป็นผู้พิการทางสมองที่ทำให้สื่อสารกันได้ลำบากแล้ว พฤติกรรมการกินของเธอยังมีส่วนให้โรคที่เป็นอยู่ต้องหนักหนาขึ้นด้วย เนื่องจากเธอเป็นคนที่กินอาหารแบบตามใจตัวเอง จึงทำให้น้ำหนักเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนถึงขั้นที่เรียกว่าอ้วนมาก ในตอนนั้นหนักถึง 104 กิโลกรัม และนอกจากเรื่องความดันโลหิตแล้ว เธอยังมีปัญหาร่องข้อเข่าและโรคผิวหนังอีกด้วย

พวกเราใช้ความพยายามอย่างมากในการให้เธอลดน้ำหนักและควบคุมอาหาร จากต้นปี 2543 ที่เธอทำน้ำหนักสูงสุดไว้ 104 กิโลกรัม ลดเหลือ 95 กิโลกรัมในช่วงกลางปี 2546 และความดันโลหิตก็กลับมาเป็นปกติตลอดปีนั้น แต่ต่อมาในปี 2547 น้ำหนักและความดันโลหิตของเธอก็พุ่งขึ้นอีกครั้งเพราะไม่ยอมปฏิบัติตามที่พวกเราแนะนำ

ฉันเริ่มรู้สึกท้อกับความพยายามครั้งนี้ แต่อีกใจก็ยังเป็นห่วง กลัวว่าอาการของเธอยะหนักขึ้นจนถึงขั้นเส้นเลือดในสมองตีบหรือแตก ยิ่งเมื่อนึกถึงการดำเนินชีวิตของเธอ ก็ยิ่งสงสารขึ้นไปอีก เพราะสินวลมีรายได้จากพี่สาวเพียงเดือนละ 300 บาทและส่วนหนึ่งจากการรับจ้างซื้อของให้แรงงานต่างด้าวที่ทำงานโรงสี โดยได้เงินทอนเป็นค่าตอบแทนเท่านั้น

...ฉันทิ้งเธอไม่ลงแน่

พวกเราจึงใช้ความพยายามต่อไป โดยดูแลอย่างใกล้ชิด คราวนี้ น้ำหนักของเธอเริ่มลดลงเรื่อยๆ จนกระทั่งต้นปี 2548 ที่ผ่านมานี้เอง น้ำหนักเหลือเพียง 84 กิโลกรัมขณะที่ความดันโลหิตก็อยู่ในภาวะที่ปกติ

“หมอเก่งนะ ที่พูดให้มันเชื่อได้” ชาวบ้านคนหนึ่งบอกกับฉัน

ฉันปิดสมุดนัดเล่มนั้น แต่ความนึกคิดเกี่ยวกับสินวลยังคงไม่จางออกไปจากจิตใจ กว่าเธอจะมีวันนี้ได้ พวกเราในฐานะคนทำงานก็ได้ผ่านวันเวลาแห่งความยุ่งยากและลำบากใจอยู่พอสมควร บางคราก็รู้สึกท้อแท้เสียจนคิดว่าจะปล่อยเรื่องของเธอไว้เฉยๆ ...แต่เราก็ทำไม่ได้... แม้จะสื่อสารกับเธอจะยากลำบากเพียงใดพวกเราก็ต้องอดทนและพร้อมที่จะทำ ...เขาก็เป็นมนุษย์เหมือนกับพวกเรา มีทุกข์ มีสุข มีความเจ็บปวดเหมือนๆ กัน แล้วเราจะทิ้งเขาเพียงเพราะความรำคาญจากความพิการที่เขาไม่ได้เป็นผู้เลือกกระนั้นหรือ?

และผลของมันคือวันนี้ วันที่ความเปลี่ยนแปลงของสินวลเกิดขึ้นในหลายด้าน ล่าสุด ฉันทราบมาว่าพ่อที่ไม่ค่อยถูกกับเธอนั้น ตอนนี้เป็นอัมพฤกษ์ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ แต่สินวลก็พยายามใช้ผ้าลากขาพาเดินจนเขาสามารถเกาะราวช่วยตัวเองเดินได้แล้ว...

ฉันนำสมุดนัดเล่มนั้นไปเก็บไว้ที่เดียวกับสมุดบันทึก พร้อมคิดทบทวนว่า สิบห้าปีมานี้ เราทำอะไรอยู่ และได้อะไรมาบ้าง

ฉันคิดว่า พวกเราซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในระดับการบริการปฐมภูมินั้นจำเป็นที่จะต้องหันมาทบทวนบทบาทของตนเองว่าขณะนี้ตนเดินมาถูกทางแล้วหรือยัง ถ้าหากจะทำงานเชิงรุกจริง ก็ต้องรุกในการที่จะค้นหาศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่ด้วย และทำให้เขาเกิดพลังที่จะปฏิบัติด้วยตนเอง ไม่ใช่เราไปทำแทนทั้งหมด เพราะหากเป็นเช่นนั้น เมื่อไรที่พวกเราไม่ได้อยู่ดูแลกิจกรรมทั้งหมดก็จะหายไปด้วย

สำหรับศูนย์สุขภาพชุมชนนั้น ควรจะต้องมีบทบาทและหน้าที่ใน

การจัดบริการเพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นทางด้านสุขภาพของประชาชนขั้นพื้นฐาน โดยมีความเชื่อมโยงต่อเนื่องของกิจกรรมด้านสุขภาพให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการได้อย่างสะดวก มีระบบการให้คำปรึกษาและส่งต่อที่ดี เพื่อให้ประชาชนสามารถป้องกันหรือลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับพวกเขาอย่างมีส่วนร่วม ดังนั้น สิ่งสำคัญจึงไม่ใช่การนั่งรอรับผู้ป่วยอยู่ในสำนักงาน แต่เป็นการลงพื้นที่ด้วยตัวเองเพื่อรู้จักชุมชนอย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การประเมินสุขภาพของพวกเขาได้ดียิ่งขึ้น รวมถึงเห็นสภาพความเป็นอยู่ของของชาวบ้านและผู้ป่วยแต่ละคนอีกด้วย

โดยเฉพาะในปัจจุบัน ปัญหาของการเจ็บไข้ได้ป่วยเริ่มมีแนวโน้มของโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งทั้งสองโรคเกิดจากพฤติกรรมการกินอาหารที่ไม่ถูกต้องและขาดการออกกำลังกาย ...ดังเช่นกรณีของสินวล... นอกจากนี้ โรคทั้งสองยังสร้างความเสี่ยงที่จะเกิดโรคแทรกทั้งทางระบบประสาท ไต หลอดเลือด และหัวใจ ซึ่งหากพวกเราสามารถกระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญในการดูแลสุขภาพของตนได้ ความทุกข์ยากที่มาจากโรคทั้งสองนี้ก็จะบรรเทาลง

มันอาจไม่มีคำตอบที่แน่ชัดว่า 15 ปีนี้ เราเดินทางจากจุดเริ่มต้นแค่ไหน แต่อย่างน้อยก็มีความมั่นใจว่า พวกเรากำลังเดินไปข้างหน้าเรื่อยๆ

...อาจจะมีหยุดเพื่อคิดและทบทวนการเดินบ้าง แต่จะไม่ยอมถอยหลังเป็นอันขาด

5

บทเรียงจาก “งานเนตร”

ชื่นชม พูลสวัสดิ์*

สถานีนอนมาฆะตำบลเตาเล่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒๒ สงแดดยามสายที่ทาบทาผิวน้ำก่อเกิดเป็นเงาอันระยับดวงอาทิตย์ค่อยๆ ลอยสูงขึ้นทุกทีขณะที่เข็มบนนาฬิกาข้อมือชี้บอกเวลาเก้าโมงตรง ...ความจริงเวลานี้ฉันควรจะอยู่ที่สถานีนอนมาฆะเพื่อทำงานของตนแล้วสินะ ทว่า ...ตอนนี้ฉันยังคงอยู่ที่ประตูระบายน้ำของหมู่บ้าน และพูดคุยอยู่กับชาวบ้านกลุ่มที่ฉันมักจะเรียกพวกเขาว่า “ชมรมชาวปากท่อ” เหตุที่เรียกเช่นนี้เป็นเพราะพวกเขามักจะมาจับปลาที่บริเวณปากท่อประตุน้ำอยู่เป็นประจำ

การแวะพูดคุยทักทายกับชาวบ้านในพื้นที่นั้นแทบจะเป็นกิจวัตรประจำวันของฉันไปแล้ว ความใกล้ชิดสนิทสนมระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้านในลักษณะนี้อาจเป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่ของรัฐหลายคนไม่คุ้นเคยและมองไม่เห็นความสำคัญ ...เช่นเดียวกับตัวฉันเมื่อครั้งที่เพิ่งเริ่มต้นทำงาน

ชีวิตการทำงานของฉันจะเป็นอย่างไรหนอ ถ้ามิได้พบและรู้จักกับหญิงชราผู้หนึ่ง

* ปัจจุบันย้ายไปปฏิบัติงานที่สำนักงานสาธารณสุขอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

...ยายเนตร...

ก่อนหน้าที่จะมาทำงาน ณ สถานีนอนมาฆะแห่งนี้ ฉันเคยเป็นพยาบาลอยู่ในโรงพยาบาลชุมชนเล็กๆ แห่งหนึ่ง ชีวิตของฉันดำเนินอยู่ที่นั่นโดยแทบไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง จนกระทั่งฉันสามารถสอบเปลี่ยนตำแหน่งได้สำเร็จพร้อมเงินเดือนที่ว่าจะต้องไปทำงานที่ “สถานีนอนมาฆะ” อย่างน้อย 1 ปี จึงจะย้ายกลับที่เดิมได้

ที่จริงแล้ว การทำงานที่สถานีนอนมาฆะนั้นไม่เคยอยู่ในความคิดของฉันมาก่อน แต่เมื่อเป็นข้อผูกมัดที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าในหน้าที่การงานฉันก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้น หลังทราบผลสอบไม่นาน ฉันก็ต้องย้ายมาประจำยังสถานีนอนมาฆะแห่งนี้ ซึ่งเพียงแค่การเดินทางไปกลับนั้น ก็แทบจะทำให้ฉันท้อใจแล้ว เพราะต้องทั้งขึ้นรถและลงเรือ จึงจะไปถึงที่ทำงานของตนได้ ยังไม่นับเรื่องการทำงานในหมู่บ้าน ที่เต็มไปด้วยความร้อนที่อึดอัดและไอแดดที่เผาจนสลับใบหน้า สุนัขของแต่ละบ้านก็ช่างดุเหลือเกิน

...ไคร้ครบ 1 ปีเมื่อไรฉันย้ายกลับไปทำงานที่โรงพยาบาลแน่

จากการทำงานในส่วนนี้ ฉันพบว่าแม้งานในโรงพยาบาลกับงานที่สถานีนอนมาฆะจะเป็นงานในสายสาธารณสุขเหมือนกัน แต่มีความแตกต่างกันในหลายอย่างสิ้นเชิง เพราะที่สถานีนอนมาฆะนั้น การให้บริการเป็นลักษณะของคนที่รู้จักมักคุ้น เพราะหมอนอนมาฆะไม่ได้รู้จักเพียงคนไข้ แต่รู้จักไปถึงครอบครัวและสังคมที่เขาอยู่อาศัย จึงเป็นการบริการที่ไม่ได้ให้เพียงการรักษา แต่ยังพยายามเข้าใจวิถีชีวิตของเขาด้วย อีกทั้งยังต้องมีความยืดหยุ่นไม่ได้ยึดถือกฎระเบียบตายตัว เช่น หากคนไข้ไม่ได้เอาบัตรทองมา ฉันก็จะไม่ต่อว่าอะไร เพราะทราบอยู่แก่ใจดีว่าคนไข้ผู้นี้มีบัตรทอง หรือส่วนใหญ่จะเอาบัตรทองมาใช้ที่สถานีนอนมาฆะเพียงครั้งแรกครั้งเดียว หลังจากนั้นไม่จำเป็นต้องนำมาใช้อีกเพราะจำกันได้แล้ว

หรือบางครั้ง การมาสถานีนามัยของชาวบ้านอาจไม่ใช่แค่เรื่องของ การเจ็บป่วยทางกายเท่านั้น แต่อาจมีการมาขอคำปรึกษาในเรื่องอื่น ๆ ทั่วไป ด้วย ซึ่งต่างจากโรงพยาบาลที่ให้บริการตามขอบเขตหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ และให้บริการแบบคนที่ไม่รู้จักกัน จึงทำให้เข้าใจกันน้อยเพราะคนไข้จะไม่กล้า พุดและไม่กล้าบอกปัญหาส่วนตัวออกไป

ดังเช่นที่เคยมีชาวบ้านคนหนึ่งประสบอุบัติเหตุรถจักรยานยนต์ล้ม จนทำให้มีบาดแผลที่ศีรษะ ได้มีคนไปพบแล้วพาขึ้นรถไปส่งโรงพยาบาลที่ ใกล้กับที่เกิดเหตุ แต่ชาวบ้านผู้นั้นกลับไม่ยอมรับการรักษเพราะไม่รู้จักกับ แพทย์และพยาบาลที่นั่น และขอให้พาไปส่งยังสถานีนามัยเพราะเป็นหมอ ที่รู้จักคุ้นเคยกัน

เมื่อทำงานไปได้ระยะหนึ่ง ฉันก็เริ่มรู้จักพื้นที่และชุมชนมากขึ้น รวมทั้งเริ่มคุ้นเคยกับชาวบ้านหลาย ๆ คน และหนึ่งในจำนวนนั้นก็คือ “ยายเนตร”

ฉันได้รู้จักกับยายเนตรตั้งแต่เมื่อครั้งที่เพิ่งเข้ามาทำงานใหม่ ๆ วัน นั้น แกพายเรือมาที่สถานีนามัยเพื่อมาปรึกษาเรื่องโรคของคนชราที่เป็นอยู่ ยายเนตรเป็นหญิงชราอายุราว 85 ร่างสมส่วน ผิวขาว ไม่สูงมากนัก ใบหน้า มีริ้วรอยของวัยที่ล่วงเลยแต่ก็ยังเห็นเค้าความงามในวัยสาว ด้วยความเป็น คนอารมณ์ดีอยู่เสมอ ทำให้แกเล่าอาการป่วยพลางยิ้มไปตลอดจนฉันก็นิยมนมชมชมอยู่ในใจ

จนเมื่อแกกลับไปแล้ว ฉันก็ได้พยายามถามไถ่เรื่องราวชีวิตของ หญิงชราผู้นี้จากคนที่รู้จัก จึงได้ทราบว่าแกอาศัยอยู่คนเดียวในหมู่บ้าน สามี เสียชีวิตไปแล้ว ส่วนลูกสาวคนเดียวก็หนีหายไปจากชีวิตของแกได้หลายขวบปี จนไม่ทราบว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร แม้แกมีญาติพี่น้องอยู่ในหมู่บ้านบ้าง แต่ ก็เป็นญาติที่ห่างกันเสียจนแทบไม่ได้ใส่ใจหรือไปมาหาสู่กันนัก ชีวิตของแก จึงดำรงอยู่ได้ด้วยอาหารจากคนบ้านใกล้เรือนเคียงและเงินสงเคราะห์ คนชราเป็นรายเดือนที่ผู้ใหญ่บ้านทำเรื่องขอให้จากทางอำเภอเดือนละ 300 บาท

นอกจากผู้คนเหล่านี้แล้ว แกยังมีหลานชายห่าง ๆ ที่ทำงานอยู่กรุงเทพฯ อีก คนที่คอยส่งเงินมาให้ใช้บ้างเป็นครั้งคราว

อาจกล่าวรวม ๆ ได้ว่า ชีวิตของแกค่อนข้างขัดสน จนแม้กระทั่ง ปลาทุเค็มหนึ่งตัวแกยังต้องเก็บไว้ให้กินได้หลายวัน

อย่างไรก็ดี แม้แกจะเป็นหญิงชราที่ยากจนและโดดเดี่ยว แต่ก็ยังเป็น ที่เคารพและรักใคร่ของชุมชนอยู่เสมอ หากในหมู่บ้านมีงานหรือเทศกาลที่ เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น งานวันสงกรานต์ แกก็จะเป็นคนหนึ่งที่สมาชิกใน ชุมชนไปรดน้ำและให้ของขวัญ หรือหากในหมู่บ้านมีการแจกถุงยังชีพจาก กรมประชาสัมพันธ์ จะต้องไปถึงมือแกทุกครั้ง ชาวบ้านคนหนึ่งเล่าให้ฟัง ว่าเมื่อครั้งที่แกยังสุขภาพแข็งแรงอยู่ หากบ้านใดมีงาน แกก็จะไปช่วยเป็น ประจำไม่ขาด อีกทั้งยังเป็นคนที่อัธยาศัยดี ไม่เคยบาดหมางกับใคร ทำให้ สมาชิกในชุมชนคอยช่วยเหลือแกอยู่เสมอในยามนี้

ครั้งหนึ่ง ยายเนตรเวียนหัวมากจนพายเรือมาที่สถานีนามัยไม่ไหว กลัวว่าจะเป็นลมไปเสียก่อน ต้องให้ยายเอบที่อยู่ในละแวกเดียวกันช่วยพาย เรือมาให้ เมื่อทราบอาการ ฉันก็ฉีดยาและให้นอนพัก ใจก็นึกสงสารแก ...มี สามีคู่ทุกข์คู่ยากก็มาด่วนจากไป มีลูกเพื่อหวังจะได้พึ่งพา ก็รู้ว่าหนีหายไป ไหน จนต้องแกเฒ่าลงอย่างโดดเดี่ยว หูตาเริ่มฝ้าฟาง บางครั้งเวลาจะเดิน แกยังต้องใช้มือคลำก่อนเพื่อความแน่ใจ

...นี่ถ้าแกเป็นอะไรไปในตอนกลางคืนจะทำอย่างไรกันดี

วันนั้น ก่อนที่ยายเนตรจะกลับฉันได้ควักเงินตัวเองให้แกไว้ใช้จ่าย หนึ่งร้อยบาท ซึ่งแม้จะไม่ใช่เงินจำนวนมากมายนัก แต่ก็คงใช้ประทังชีวิต ของแกได้อีกหลายวัน พร้อมบอกกับยายเอบไว้ว่า ถ้ายายเนตรยังไม่ดีขึ้น ก็ ให้พามาที่นี่อีก

“ถ้าจะมีอะไรให้หมอช่วย ก็ให้บอกนะ”

ยายเนตรยกมือไหว้ฉันอย่างซาบซึ้ง พร้อมจับมือและให้ศีลให้พรฉันอย่างมากมาย

“ยายไม่ต้องไหว้หนูหรอก”

ฉันห้ามแกไว้ พลังคิดในใจว่าตัวเองไม่ค่อยได้ไปทำบุญที่วัดบ่อยนัก ดังนั้น หากมีโอกาสช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากได้ ฉันก็จะทำ

หลังจากวันนั้น ฉันก็ไม่ได้พบกับยายเนตรอีก แต่ก็ได้ข่าวที่ทำให้ไม่ค่อยสบายใจนักว่ายายเนตรเริ่มจำความไม่ได้และพูดคุยไม่รู้เรื่อง มีหน้าข้าบางครั้งแกยังชอบเดินเหม่อลอยออกไปกลางทุ่งหรือกลางถนนอย่างไม่รู้เนื้อรู้ตัว ชาวบ้านต้องช่วยกันดูแลหรือเดินตามเพราะกลัวว่าแกจะตกน้ำถูกรถชน หรือเดินหลงไปที่อื่น แม้กระทั่งยามกลางคืนแกก็จะเดินออกไปข้างนอกตลอดเวลา จนผู้ใหญ่นบ้านต้องเอาเชือกมาผูกล้อมบ้านของแกไว้ทุกคืนเพราะกลัวว่าแกจะเดินออกไปโดยไม่มีใครเห็น พฤติกรรมของแกก็แปลกขึ้น เช่น เทข้าวสารในบ้านและน้ำในโถทิ้งหมดโดยบอกว่ามีคนใส่ยาพิษเอาไว้ แม้กระทั่งอาหารที่ชาวบ้านแกล้งนำมาให้แกก็ไม่ยอมกินเพราะกลัวถูกวางยา

เมื่อผู้ใหญ่นบ้านนำเรื่องเหล่านี้มาปรึกษา ฉันก็เกิดความสงสัยขึ้น เพราะครั้งสุดท้ายที่ฉันพบแกก็ยังดูดี ๆ อยู่ จะว่าเป็นเพราะอาการหลงตามประสาคนชรามันก็ไม่น่าเกิดขึ้นอย่างกะทันหันเช่นนี้

วันรุ่งขึ้นฉันจึงเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อพูดคุยและสอบถามสาเหตุจากคนในหมู่บ้าน หลายคนสันนิษฐานว่าต้นเหตุของเรื่องนี้น่าจะเริ่มขึ้นในวันที่ยายเอิบพายเรือพายยายเนตรไปหาฉันที่สถานีอนามัย ซึ่งเมื่อกลับมาแล้วอาการก็ยังไม่ดีขึ้น ยายเนตรจึงให้คนที่ร้านค้าในหมู่บ้านช่วยโทรศัพท์ไปหาหลานชายที่กรุงเทพฯ ให้มารับแกไปอยู่ด้วย เพราะคิดว่าตัวแกเองนั้นคงอยู่คนเดียวไม่ไหวแล้ว ซึ่งหลานชายก็รับปากเป็นมั่นเหมาะว่าจะมารับในวัน

เสาร์ถัดมา สร้างความดีใจให้กับยายเนตรเป็นอย่างมาก จนแทบจะบอกกับใครหลายคนในหมู่บ้านว่าหลานจะมารับไปอยู่กรุงเทพฯ แกจะไม่อยู่ที่นี้แล้ว

ที่จริงแล้วก่อนหน้านี้หลานชายแกเคยจะมารับไปอยู่ด้วย แต่แกไม่ยอมไปเพราะไม่ชอบกรุงเทพฯ และกลัวว่าจะเป็นภาระกับหลาน เนื่องจากหลานชายเองก็ไม่ค่อยมีเงินสักเท่าไรนัก ขณะที่หากแกอยู่ที่นี้ก็ยังคงพอช่วยเหลือตัวเองได้ แต่ครั้งนี้แกถึงกับเฝ้านับวันคืนรอให้หลานชายมารับเตรียมปกหมอมกระเทียมและทำพริกแกงไว้เพื่อทำกับข้าวให้หลานกิน รอคอยอย่างมีความสุข

...แต่เมื่อถึงวันที่กำหนดนัดไว้จริง ๆ หลานชายของแกกลับไม่มา และตั้งแต่นั้น แกก็เริ่มมีอาการหลง ๆ อย่างเป็นอยู่

เมื่อทราบเรื่องราวทั้งหมด ฉันจึงเสนอกับผู้ใหญ่นบ้านว่าจะพยายายเนตรไปตรวจที่โรงพยาบาลประจำอำเภอเพื่อดูว่าแกมีความผิดปกติอย่างอื่นอีกหรือไม่ เพราะอาการแบบนี้ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป มิได้เกิดขึ้นชั่วข้ามคืนเช่นนี้

ผลการตรวจของโรงพยาบาลประจำอำเภอบ่งบอกว่าร่างกายของแกมิได้มีสิ่งผิดปกติอย่างใด ทำให้แกต้องกลับมาอยู่ที่บ้านเหมือนเดิม แต่ผู้ใหญ่นบ้านก็ยังวิตกว่าตนและชาวบ้านจะดูแลแกไม่ไหว โดยเฉพาะในตอนกลางคืนที่ยายเนตรมักจะเดินออกไปข้างนอกตลอดเวลา ฉันจึงแนะนำด้วยความหวังดีว่าน่าจะพาแกไปอยู่ที่บ้านพักคนชราวาระสนะเวศน์ ซึ่งอยู่อีกอำเภอหนึ่ง เพราะที่นั่นมีเจ้าหน้าที่ มีพี่เลี้ยงคอยดูแล และมีหมอ พยาบาลรักษาอย่างใกล้ชิดเมื่อยามเจ็บไข้ได้ป่วย

“ผู้ใหญ่นลองไปคิดและไปปรึกษากับคนอื่นดูนะจะได้ความยังไงก็มาบอกแล้วกัน ถ้าตอบตกลงหมอก็จะติดต่อให้”

หลังจากนั้นไม่กี่วัน ผู้ใหญ่นบ้านก็เดินทางมาหาฉันที่สถานีอนามัย

พร้อมคำตอบว่า

“คุย ๆ กันแล้ว ก็ว่าดีเหมือนกันนะหมอ จะได้ไม่ต้องคอยห่วงแกอีก ไว้แกหายแล้วค่อยกลับบ้าน”

ฉันผงกศีรษะ ยายเนตรไม่ได้เป็นโรคทางกายแต่ประการใด แต่อาจเป็นโรคทางใจที่เกิดจากความผิดหวังอย่างรุนแรงหรือมีเช่นนั้นก็เป็นไปตามวัย ลองส่งไปรักษาตัวดูก่อน เชื่อว่าอีกไม่นานก็คงหายดีและกลับบ้านได้

...ตอนนั้นฉันเข้าใจว่าเป็นทางที่ดีและถูกต้องที่สุดแล้ว

เมื่อผู้ใหญ่บ้านเห็นพ้อง ฉันจึงติดต่อกับแพทย์ที่รู้จักเพื่อให้วานให้เขาเดินเรื่องให้ เพราะกระทั้งบ้านพักคนชรา นั้น ก็ไม่ใช่ว่าจะได้เข้าไปอยู่ง่ายๆ แต่ต้องมีเส้นมีสายและมีคิวเช่นกัน

เมื่อการติดต่อประสบผลสำเร็จ ฉันจึงได้นัดวันกับผู้ใหญ่บ้านเพื่อจะไปรับตัวยายเนตรส่งบ้านพักคนชรา โดยฉันคิดว่าไม่จำเป็นต้องถามความคิดเห็นจากตัวแก เพราะถึงถามไปก็คงไม่ได้รับคำตอบอยู่ดี

วันนั้น ฉันจึงเดินทางมายังบ้านยายเนตรพร้อมกับรถตู้พยาบาล สีขาวของโรงพยาบาลประจำอำเภอ เมื่อขับมาถึงจุดหมาย ฉันและคนขับรถจึงขึ้นไปข้างบน ยายเนตรนอนอยู่บนฟูกเก่า ๆ ตัวเดิมของแก ข้าง ๆ กายนั้นมียายรีน หญิงชราวัย 60 ที่อาศัยอยู่บ้านติดกันคอยดูแลอยู่ แกบอกกับฉันว่ามาที่บ้านยายเนตรตั้งแต่เช้าแล้ว โดยมาช่วยเก็บข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นพร้อมเก็บบ้านให้ยายเนตรด้วย เพราะต่อไปนี่คงต้องปิดบ้านนี้ทิ้งไว้ นอกจากนี้แกยังใช้คนให้โทรศัพท์ไปบอกหลานชายยายเนตรที่กรุงเทพฯ ว่า จะพยายายเนตรไปอยู่ที่บ้านพักคนชราแล้ว ถ้าจะมาเยี่ยมก็ให้ไปที่บ้านพักคนชราเลย

หลังจากคุยกับยายรีนสักพัก ฉันก็ย่อดวลลงที่ข้างกายยายเนตร พลองกระซิบข้าง ๆ หูของแกว่า

“ฉันเอารถมารับยายเนตรไปอยู่บ้านใหม่ละ จะพยายายไปหาหมอ ไว้ถ้าหายแล้วค่อยกลับมาอยู่บ้านนะจ๊ะ”

ยายเนตรนอนลืมตาโผลงเหมือนไม่รับรู้ใดๆ อีก ฉันจึงให้คนขับช่วยอุ้มแกขึ้นรถ แต่ขณะที่มือของเขาเพิ่งจะสัมผัสผ้ารองของหญิงชรา แกก็เริ่มดิ้นรนเพื่อจะหลุดพ้นจากแขนของเขา ปากก็พึมพำว่า “จะพาไปไหน ภูไม่ไป” พร้อมกับเอามือจิกหัวคนขับรถ แต่พวกเราช่วยกันพาร่างของแกขึ้นไปบนรถจนได้ แม้ว่าอะไรๆ จะยุ่งยากไปสักหน่อยก็ตาม

เมื่อพยายายเนตรขึ้นรถสำเร็จ ยายรีนก็สะกิดที่แขนฉันพร้อมกับกล่าวขึ้นว่า

“หมอ ฉันขอตามไปส่งยายเนตรด้วยนะ ฉันอยากไปเห็นว่าบ้านพักคนชรา นั้นมันเป็นยังไง แล้วเมื่อวันหลังใครจะไปเยี่ยมยายแกจะได้ไปกันถูก”

“ได้สิยาย” ฉันตอบ “ดีเสียอีก หนูจะได้มีเพื่อนไปด้วยกัน”

เมื่อรถแล่นห่างจากบ้านยายเนตรมาได้สักครึ่งกิโลเมตร ยังไม่ทันพ้นเขตหมู่บ้านดี ฉันก็พบกับหัวหน้าสถานีอนามัยที่ริมทาง เมื่อได้ทราบเรื่องทั้งหมด เขาจึงเอ่ยถามขึ้นว่า

“ทำไมถึงไม่ให้ชุมชนดูแลกันเอง”

ฉันฟังแล้วก็เฉยๆ ไม่รู้สึกอะไร จึงอธิบายเหตุผลพร้อมบอกให้คนขับรถออกเดินทางต่อ ยายเนตรยังคงนอนหลับตาอยู่บนเตียงพยาบาล ยายรีนนั่งมองอยู่ใกล้ๆ ถัดออกไปเป็นตะกร้าหวายเก่าๆ วางอยู่ ภายในมีนมกล่อง ทะเบียนบ้าน และเสื้อผ้าที่มีเพียงไม่กี่ตัวอัดรวมกันอยู่อย่างไม่เป็นระเบียบ

รถสะเทือนเล็กน้อยเมื่อล้อของมันต้องประสบกับสภาพถนนลูกรังที่เป็นหลุมเป็นบ่อ ฉันนั่งนิ่งมองร่างของยายเนตรที่ยังคงหลับตาอย่างสงบอยู่บนเตียง แม้ว่าฉันและยายรีนจะช่วยกันเรียกชื่อของแกเพื่อให้ลุกขึ้นมา

นมกลองเพราะตั้งแต่เข้ายังไม่มื่ออะไรถึงท้องแก่เลย แต่แกก็เหมือนจะไม่รับรู้ถึงเสียงเรียกนั้น

จิตใจของฉันเริ่มรู้สึกหดหู่ขอบกล

หลังจากเข้าสู่ถนนใหญ่ได้สักพัก ...รถตู้พยาบาลก็แล่นมาถึงบ้านพักคนชราอันเป็นจุดหมาย ฉันค่อย ๆ ก้มหน้าไปกระซิบที่ข้างหูของยายเนตรว่า “ถึงแล้วนะยาย”

แต่แกก็ยังนอนนิ่งเหมือนเดิม

เมื่อรถแล่นไปจอดเทียบที่หน้าตึก ฉันก็เข้าไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่พร้อมทั้งกรอกประวัติต่าง ๆ ของยายเนตร แล้วเจ้าหน้าที่จึงพาฉันเข้าไปดูยังบริเวณบ้านพักที่ดูร่มรื่นด้วยร่มเงาของไม้ใหญ่หลายต้น มีผู้ชราหลายคนนั่ง ๆ นอน ๆ อยู่ก่อนแล้วในบริเวณนั้น เห็นภาพเหล่านี้แล้วฉันก็นึกสะท้อนใจ ...ถ้าฉันแก่ตัวลง ลูกหลานจะพามาถึงไฉนที่แบบนี้หรือเปล่านั้น...มันคงจะเหงาและว่าเหว่น่าดูที่ต้องนั่งนับวันรอให้ลูกหลานมาเยี่ยมเยียน

ระหว่างนี้ฉันจึงได้เล่าอาการของยายเนตรให้เจ้าหน้าที่ฟังโดยละเอียด พร้อมทั้งให้ที่อยู่และเบอร์โทรศัพท์ของสถานอนามัยตลอดจนหลักฐานต่าง ๆ เช่น ทะเบียนบ้านและบัตรประชาชน ส่วนของมีค่าก็มีเพียงเงินเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่มีทรัพย์สินที่ฝากไว้เพื่อมีความจำเป็นต้องใช้

“ถ้ามีอะไรก็ติดต่อที่อนามัยได้เลยนะคะ” ฉันย้ำกับเจ้าหน้าที่อีกทีหนึ่ง จากนั้นจึงช่วยกันพยายายเนตรไปส่งที่ห้องพัก ซึ่งเป็นห้องนอนเล็ก ๆ กว้างประมาณ 2-3 เมตร มีตาข่ายล้อมไว้ทุกด้าน มีเตียงนอนอยู่ตรงกลางและโต๊ะเล็ก ๆ ข้างเตียงอีกหนึ่งตัว ฉันและยายเร็นช่วยกันหิ้วตะกร้าเสื้อผ้าของยายเนตรเดินตามไปส่งที่ห้อง พร้อมทั้งบอกกับแก้วว่า

“ยายอยู่ที่นี่ก่อนนะ แล้วจะแวะมาเยี่ยม ไว้ถ้าหายดีแล้วจะได้กลับบ้านกัน”

แต่หญิงชรายังคงนอนหลับตาอย่างไม่รับรู้อะไรทั้งสิ้น

หลังจากนั้นไม่นาน บ้านพักคนชราก็ส่งข่าวมาให้ฉันทราบว่ายายเนตรเจ็บปวด ๆ แอด ๆ ต้องเข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลอยู่เป็นประจำ คนในหมู่บ้านที่ชวนกันเหมารถไปเยี่ยมแกก็เล่าให้ฟังเช่นกัน ว่าอาการต่างๆ ของแกดูไม่ค่อยดีนัก นอกจากนี้ แพทย์ที่โรงพยาบาลยังแจ้งว่าหญิงชราจะร้องเอะอะโวยวายทุกครั้งเมื่อต้องนอนที่โรงพยาบาลด้วยกลัวคนจะมาทำร้ายและทำให้คนไข้คนอื่นพลอยไม่ได้หลับไม่ได้นอนไปด้วย

ฉันจึงคิดว่าจะไปเยี่ยมยายแกสักครั้งหนึ่ง

แต่ยังไม่ทันได้ทำตามแผนการที่วางไว้ ทางบ้านพักคนชราโทรศัพท์มาแจ้งว่า ยายเนตรเสียชีวิตแล้ว พร้อมคำถามว่าจะให้ทางบ้านพักจัดการศพให้เลยหรือไม่

หัวใจฉันแทบจะลงไปอยู่ที่ตาตุ่ม นึกไม่ถึงเลยว่าวันที่ฉันและยายเร็นพาแกไปส่งที่บ้านพักคนชรานั้น จะเป็นการพบกันครั้งสุดท้าย

ชาวบ้านทุกคนก็รู้สึกเสียใจไม่แพ้กัน ส่วนปัญหาเรื่องการจัดการศพนั้น ผู้ใหญ่บ้านปรึกษากับคนในหมู่บ้านอยู่สักพักหนึ่ง จึงลงความเห็นว่า จะเหมารถไปรับศพยายเนตรมาทำพิธีทางศาสนาที่วัดในหมู่บ้าน จะได้เป็นการพาแกกลับบ้านครั้งสุดท้าย แต่ฉันยังไม่ว่ยกำชับคนที่ไปรับว่า

“ดูให้แน่ใจด้วยนะ ว่าใช่ยายเนตรจริงหรือเปล่า”

...ตอนนั้นในใจฉันภาวนาให้เป็นการเข้าใจผิดของบ้านพักคนชรา...ผู้ที่เสียชีวิตไม่ใช่ยายเนตร

ทว่า คำภาวนาของฉันไม่เป็นผล ยายเนตรเสียชีวิตแล้วจริงๆ

ชาวบ้านต่างเรียกรอเงินเพื่อนำมาใช้จ่ายในงานศพของแก มีคนไปร่วมงานจำนวนมากในแต่ละคืน และทุกคนให้ความร่วมมือร่วมใจช่วยงานกันอย่างเต็มที่

ไฟจากเปลวเทียนค่อยๆ ลามมายังรูปที่จ่ออยู่กับมัน ฉันสะบัดมือเล็กน้อยเพื่อให้เปลวไฟที่ติดอยู่บนปลายรูปดับกลายเป็นควันเบาบาง สายตามองนิ่งไปที่โลงศพของยายเนตร พลังกระพุ่มมือไหว้เพื่อขอโทษกรรมจากแก ...ขอโทษกรรมในการพาแกไปยังบ้านพักคนชรา ซึ่งแม้จะเป็นสิ่งที่ฉันทำไปด้วยความปรารถนาดี แต่กลับกลายเป็นการแยกแกออกจากชุมชน และต้องจบชีวิตอย่างโดดเดี่ยวท่ามกลางคนแปลกหน้า

...ไม่มีเพื่อนฝูงหรือญาติพี่น้องแม้สักคนมาดูใจเป็นครั้งสุดท้าย

เป็นเพราะความอ่อนประสบการณ์และขาดความรอบคอบของฉันแท้ๆ ที่คิดเพียงอยากให้แกไปอยู่ในที่ที่มีคนคอยดูแลเอาใจใส่ ...โดยไม่ได้คิดถึงมิติทางความรู้สึกของแกแม้แต่เล็กน้อย และไม่คิดจะดึงชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้ป่วย

หากแกยังอยู่ในชุมชน แม้จะต้องถึงคราวสิ้นอายุขัย แต่อย่างน้อยหญิงชราผู้น่าสงสารคนนี้ยังจะได้สิ้นลมอยู่ท่ามกลางญาติและมิตรที่คุ้นเคยในท้องถิ่นที่ตนเติบโตมา มิใช่สิ้นชีวิตอย่างโดดเดี่ยวท่ามกลางคนแปลกหน้าในบ้านพักคนชรา

เหตุการณ์นี้จะตราตรึงในจิตใจของฉันไปตลอดชีวิต และจะอยู่ในความทรงจำของฉันตลอดไป

เป็นบทเรียนราคาแพงที่เราไม่อาจย้อนกลับไปแก้ไขอะไรได้

จากนั้นมา คำกล่าวของหัวหน้าสถานีนอนาถาในวันที่ฉันพยายายเนตรไปส่งที่ว่า “ทำไมไม่ให้ชุมชนเขาดูแลกันเอง” ได้กลายเป็นสิ่งเตือนใจในการทำงานของฉัน ฉันเริ่มใส่ใจกับ “ชุมชน” มากขึ้น พยายามศึกษาข้อมูลความ

เป็นไปอย่างละเอียด และสร้างความสนิทสนมใกล้ชิดกับชาวบ้านให้มากที่สุด

และทำให้ตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างสถานีนอนาถากับโรงพยาบาล

จนเมื่อครบ 1 ปีตามกำหนด ฉันก็ยังคงทำงานอยู่ที่สถานีนอนาถาแห่งนี้เหมือนเดิม โดยไม่ได้ขอย้ายกลับเข้าโรงพยาบาลอย่างที่เคยตั้งใจไว้ในการทำงานเดือนแรก อาจเป็นเพราะชีวิตของฉันเริ่มคุ้นชินกับหมู่บ้านต่างๆ ในเขตรับผิดชอบมากขึ้นเรื่อยๆ ร่างกายเริ่มชินกับความร้อนและฝุ่นที่ฟุ้งกระจายอยู่ตลอด เทียงตรงไหนก็ทำก้วยเตี้ยวกินแฉนั้น ขณะที่กิน ปากและหูก็ไม่วายต้องทำงานอย่างคล่องแคล่วไปด้วยเพราะทุกสิ่งที่ได้ยินได้ฟังนั้นคือแหล่งข้อมูลชั้นดีที่ทำให้เข้าใจชีวิตของพวกเขาได้มากขึ้น ส่วนเรื่องสุนัขนั้น น้องที่สถานีนอนาถาคนหนึ่งได้เคยพูดติดตลกว่า หมอนอนาถาอย่างพวกเรา จะรู้จักแค่คนในหมู่บ้านนั้นยังไม่พอ แต่ต้องรู้จักสุนัขของแต่ละบ้านด้วยว่ามันชื่ออะไร เวลามันเห่า จะได้เรียกชื่อมันถูก มันจะได้หยุดเห่า เพราะคิดว่าถ้ารู้จักชื่อมันก็ต้องเป็นคนที่รู้จักกัน

เพื่อนๆ ของฉันหลายคนต่างก็สงสัยในการตัดสินใจครั้งนี้ แต่ฉันก็ได้แต่ตอบตามความจริงไปว่า “ยังรู้สึกสนุกกับงานในชุมชนอยู่ ...ยังมีสิ่งที่ยังฉันไม่ได้เรียนรู้อีกมาก”

เพื่อนฉันหลายคนทำหน้าที่ประหลาดใจเมื่อได้ยินคำตอบ ขณะที่ฉันได้แต่ยิ้มพลางนึกถึงช่วงขบปีที่ผ่านมา

...หากอยู่โรงพยาบาลจะได้เห็นภาพเช่นนี้หรือ

เช่นขณะที่ฉันกำลังตรวจคนไข้แต่ละคนอยู่ คนไข้อื่นๆ ที่กำลังรอคิวอยู่ก็จะเข้ามาช่วยทำนั่นทำนี่ เมื่อฉันบอกให้นั่งรออยู่ข้างนอกก่อน ก็ไม่ยอมนั่งรออยู่เฉยๆ เขาคงอยากเข้ามาร่วมพูดคุยและเข้ามาร่วมรับรู้คนไข้ซึ่งเป็นคนในชุมชนเดียวกันด้วย ซึ่งเหตุการณ์แบบนี้จะไม่มีทางได้เห็นในโรง

พยาบาลเป็นอันดับ

บางคนก็ไม่ได้มาที่สถานีนอนมัยด้วยอาการเจ็บป่วยเพียงอย่างเดียว แต่ยังมารบายนความทุกข์ในชีวิตให้ฟังด้วย บางคนจนถึงกับต้องยกเว้นค่ายาและควักเงินส่วนตัวให้เขาใช้ดำรงชีวิตต่อไปเสียด้วยซ้ำ แม้จะไม่ใช่งินที่มากมายนัก แต่ก็มีความพอที่จะช่วยบรรเทาความทุกข์ร้อนของเขาได้บ้าง

อย่างครั้งหนึ่งก็มีคนไข้มาถามฉันว่า ...หมอมิ้มั้ม มั้มที่บ้านผมมันขาด นอนไม่ได้ ยุ้งมันกัด ...ฉันก็เลยไปซื้อมั้มมาให้เขา โดยคิดเสียว่า ถ้ายุ้งกัดมาก คนก็จะเป็นไข้เลือดออก สุขภาพโดยรวมของคนในชุมชนก็จะแยลง

ความเป็นกันเองเหล่านี้เอง ที่ทำให้หมอนอนมัยอย่างฉันคุ้นเคยกับชาวบ้านมากขึ้น

ทุกวันนี้ พอถึงหน้าน้ำลงที่ไร ชาวบ้านก็จะเริ่มวิดบ่อ ...ช่วงนี้ละ ที่ฉันจะมีปลากินตลอดอย่างไม่มีวันอดซื้อกันบ้างให้กันบ้างตามประสาชาวบ้าน บางครั้งคนไข้ก็เก็บผักบุ้ง ผักกระเฉดที่ปลูกไว้ริมน้ำหน้าบ้านมาฝากพวกฉันเป็นประจำ

...เรียกได้ว่า ถ้ายังอยู่ในชุมชน ก็ไม่มีวันอดตาย

เก้าโมงสิบนาทิลแล้ว ...วันนี้ฉันก็ลงไปทำงานสายอีกตามเคย เพราะยังคงยืนคุยอยู่กับชมรมชาวปากท่อ เพื่อถามสารทุกข์สุกดิบและดูว่าเขาทอดแหได้ปลาอะไรกันบ้าง

ปลาส่วนใหญ่ที่ได้จากการทอดแหจะเป็นปลาดุกตัวเล็ก ๆ เช่น ปลาหมอ ปลาสร้อย ปลาช่อน โดยมากชาวบ้านจะเอาไปใส่เกลือแล้วทอดกรอบกินได้ทั้งตัว หากวันไหนฉันอยากกินปลา ก็จะแวะซื้อปลาของชาวบ้านที่นั่นกิน แต่ส่วนใหญ่แล้วเขาจะไม่เอาเงินจุนฉันเองก็รู้สึกเกรงใจเหมือนกัน หรือบางวันเขาก็จะทอดกรอบ ทำน้ำจิ้ม แล้วเอาไปฝากฉันที่สถานีนอนมัยเลย

...นี่แหละคือน้ำใจของคนในชุมชนเดียวกัน

พูดคุยกันอีกไม่นานนักฉันก็ขอตัวไปทำงาน ระหว่างทางจะผ่านบ้านไม้เก่าๆ หลังหนึ่ง ประตูหน้าต่างปิดสนิท ต้นไม้รอบบ้านขึ้นครึ้ม ใบไม้ร่วงหล่นกลาดเกลื่อนลานหน้าบ้าน ฝ้ายบ้านบางส่วนก็เริ่มปรากฏไม่เลื้อยเข้ากระหวัดเกี่ยวกับรอยแตกของมัน

ฉันจะเหลียวมองบ้านหลังนี้ทุกครั้งที่ผ่าน เพราะบ้านที่ทรุดโทรมจะยังมีพลังเหลือหลังนี้แหละ ที่เป็นเสมือนสัญลักษณ์เตือนใจในการทำงานของฉันตลอดมา

...บ้านของยายเนตร

แม้ตัวของแจะจากไปนานแล้ว แต่ภาพเหตุการณ์ต่างๆ ยังมีจิตจางไปตามกาลเวลา

ยายจำ ...ฉันขอโทษ! แต่ฉันเชื่อว่ายายคงเข้าใจในความหวังดีของฉัน และขอขอบคุณที่ยายได้มอบบทเรียนล้ำค่าในเรื่องการทำงานเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชนให้กับฉัน.....

ขอบคุณ

โครงการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อพัฒนาแนวคิดบริการสุขภาพปฐมภูมิ ภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ (สวสส.) ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ดีด้วยความร่วมมือจากเครือข่ายวิทยุชุมชน ที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และแบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ก่อเกิดจิตสำนึกทั้งองกวมและสร้างความเข้าใจในการร่วมกันดูแลเพื่อนมนุษย์ให้ครอบคลุมทุกมิติ ทั้งมิติทางกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ อีกทั้งช่วยกันเสริมสร้างให้งานบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิมีความเข้มแข็งขึ้นด้วยจึงขอขอบคุณบุคคลที่เป็นเครือข่ายเขียนเรื่องเล่าประสบการณ์จากการทำงานบริการระดับปฐมภูมิดังต่อไปนี้ไว้เป็นอย่างสูง

1. อาจารย์วราพร วันไชยธนวงศ์	วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนียะเยียงใหม่ จ.เยียงใหม่
2. น.ส.อจจรา บุญสุข	สถานีนอนำมัยบ้านสะลงนอก อ.แมริม จ.เยียงใหม่
3. นางอุบล หาญฤทธิ์	สถานีนอนำมัยบ้านสะลงนอก อ.แมริม จ.เยียงใหม่
4. น.ส.มนสา สมพันธ์	สถานีนอนำมัยยังเมิน อ.สะเมิง จ.เยียงใหม่
5. อาจารย์พัฒนา นาคทอง	วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครลำปาง จ.ลำปาง
6. นางประยูรศรี เลือดสงคราม	โรงพยาบาลลำปาง จ.ลำปาง
7. นางวรากุล ทิพาภรณ์	โรงพยาบาลลำปาง จ.ลำปาง
8. นางนริรัตน์ วิทยาคุน	โรงพยาบาลลำปาง จ.ลำปาง
9. นายมานิต จักรเครือ	สถานีนอนำมัยบ้านเสด็จ อ.เมือง จ.ลำปาง
10. นายธีรยุทธ โพธิ์สุข	สถานีนอนำมัยบ้านเสด็จ อ.เมือง จ.ลำปาง
11. นางวันเพ็ญ กันทาเครือ	สถานีนอนำมัยทรายทอง อ.เมือง จ.ลำปาง
12. นางจันทร์สม เดชะอุ่น	สถานีนอนำมัยหัววัง อ.เมือง จ.ลำปาง
13. นายสมเกียรติ เย็นสำราญ	สถานีนอนำมัยนิคมเขต 16 อ.เมือง จ.ลำปาง
14. นางสนธยา ดีปะละวงศ์	สถานีนอนำมัยจำคำ อ.เมือง จ.ลำปาง
15. นางศิริพร เหลืองอุดม	โรงพยาบาลน้ำพอง จ.ขอนแก่น
16. นางสุดาตวง เสงพูลธนา	โรงพยาบาลน้ำพอง จ.ขอนแก่น
17. นางพรรณิกา ไชยรัตน์	โรงพยาบาลน้ำพอง จ.ขอนแก่น
18. นางนิสา แผงฤทธิ์	โรงพยาบาลน้ำพอง จ.ขอนแก่น
19. นางเพ็ญประภา ขามธาตุ	โรงพยาบาลน้ำพอง จ.ขอนแก่น
20. นางจันทร์โท พรหมอารักษ์	โรงพยาบาลน้ำพอง จ.ขอนแก่น
21. นางประภัสสร นิลผาย	โรงพยาบาลน้ำพอง จ.ขอนแก่น

22. นางประภัสสร เลิศภักดี	
23. นางสุมาลี ทราย	
24. นางละมุล เกษสาคร	
25. นางเลิศบุญพร โพธิ์ราช	
26. นางรัฐจวน โนนลำดวน	
27. นางสมจิตร์ สมหวัง	
28. นางรุ่งทิพย์ คงทรัพย์	
29. นางพัทธนันท์ จำสิงห์	
30. พ.ญ. รัตนา ยอดอานนท์	
31. นางวิลาวัลย์ ศรีโพธิ์	
32. น.ส.จุไรวัลย์ สุนทรวรรณ	
33. น.ส.สมจิตต์ ลาภกิจ	
34. น.ส.สุภาพรรณ วรณแก้ว	
35. นางอำไพ แก้วกระจำ	
36. นางสุมาลย์ วรณกิจไพศาล	
37. นายศักดิ์กฤษณ์ ทองคำ	
38. นางรักใจ บุญระดม	
39. นางประภา วัฒนชีพ	
40. นางนิตยา เจริญนันท์	
41. นางสมหวัง ศรีสังข์	
42. นางอรวิวรรณ เปสน	
43. น.ส.ปิติมา อิมผ่อง	
44. นายพรหมมาตร ปฏิสังข์	
45. นางพิริยา สกุลนิยมพร	
46. นางนิตยา ขนสิทธิ์	
47. น.ส.นิจกาส ศรีมงคล	
48. นางจรรีรัตน์ เจริญจิตต์	
49. นางนงนุช ป่อหลิ	
50. นางอารีย์ สอนธรรม	
51. น.ส.เกสร อุทัยรัศมี	
52. นางวรรณา สร้อยแก้ว	
53. นางวีรวรรณ บุญประสพ	
54. นพ. เสกสรรค์ ขวนะดีเลิศ	

โรงพยาบาลน้ำพอง จ.ขอนแก่น	
โรงพยาบาลน้ำพอง จ.ขอนแก่น	
โรงพยาบาลน้ำพอง จ.ขอนแก่น	
ศูนย์สุขภาพชุมชนวังชัย อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น	
ศูนย์สุขภาพชุมชนวังชัย อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น	
ศูนย์สุขภาพชุมชนบ้านขาม อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น	
ศูนย์สุขภาพชุมชนคำแก่นคูณ อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น	
ศูนย์สุขภาพชุมชนตำบลบัวเงิน อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น	
โรงพยาบาลปากช่องนานา อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา	
ศูนย์สุขภาพชุมชนมะค่า อ.เมือง จ.นครราชสีมา	
ศูนย์สุขภาพชุมชนหนองน้ำแดง อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา	
ศูนย์สุขภาพชุมชนหนองน้ำแดง อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา	
ศูนย์สุขภาพชุมชนหนองน้ำแดง อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา	
ศูนย์แพทย์ชุมชน 11 อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.นครราชสีมา	
ศูนย์สุขภาพชุมชนหนองสาหร่าย อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา	
ศูนย์สุขภาพชุมชนหนองสาหร่าย อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา	
สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจันทบุรี	
สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจันทบุรี	
สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจันทบุรี	
ศูนย์สุขภาพชุมชนพลั อ. แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี	
ศูนย์สุขภาพชุมชนเขาคิชฌกูฏ กิ่ง อ. เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี	
ศูนย์สุขภาพชุมชนเฉลิมพระเกียรติ	
กิ่ง อ. เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี	
โรงพยาบาลแก่งหางแมว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี	
ศูนย์สุขภาพชุมชนท่าใหม่ อ. ท่าใหม่ จ.จันทบุรี	
โรงพยาบาลสองพี่น้อง อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี	
ศูนย์สุขภาพชุมชนจันทน์มิต อ.เมือง จ.จันทบุรี	
โรงพยาบาลขลุง อ.ขลุง จ.จันทบุรี	
ศูนย์สุขภาพชุมชนวังสรรพรส อ.ขลุง จ.จันทบุรี	
ศูนย์สุขภาพชุมชนวังสรรพรส อ.ขลุง จ.จันทบุรี	
ศูนย์สุขภาพชุมชนวังแสม อ.มะขาม จ.จันทบุรี	
ศูนย์สุขภาพชุมชนสอยดาว อ.สอยดาว จ.จันทบุรี	
สถานีนอนำมัยโป่งน้ำร้อน อ.โป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี	
ผู้อำนวยการโรงพยาบาลบางช้าง จ.พระนครศรีอยุธยา	

55. น.ส.เฉลิมศรี สมะโน	โรงพยาบาลบางชัย จ.พระนครศรีอยุธยา
56. นางเพ็ญลักษณ์ ขำเลิศ	โรงพยาบาลภาษี จ.พระนครศรีอยุธยา
57. นางชื่นกมล พูลสวัสดิ์	สถานีนอนามัยตำบลเตาเล่า จ.พระนครศรีอยุธยา
58. น.ส.นิตยา การปลื้มจิตต์	สถานีนอนามัยตำบลเตาเล่า อ.บางชัย จ.พระนครศรีอยุธยา
59. นางรัตนภรณ์ จอมสง่า	สถานีนอนามัยไผ่ล้อม อ.ภาษี จ.พระนครศรีอยุธยา
60. นางประภาพร ประศรี	สถานีนอนามัยบางชัย อ.บางชัย จ.พระนครศรีอยุธยา
61. น.ส.พัชรี บุญชุ่มแย้ม	สถานีนอนามัยหลักชัย อ.ลาดบัวหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา
62. นางสมบุญณ์ เมืองอยู่	สถานีนอนามัยคูสลอด อ.ลาดบัวหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา
63. น.ส.สมจิตร สุขมะ	สถานีนอนามัยกุฎี อ.ผักไห่ จ.พระนครศรีอยุธยา
64. น.ส.สาวิตรี สินธุ	สถานีนอนามัยลำตาเสา อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา
65. นพ.เฉลิมพงศ์ วิเศษศรีพงษ์	ผู้อำนวยการโรงพยาบาลบางแพ จ.ราชบุรี
66. น.ส.อรชร ไททวี	โรงพยาบาลบางแพ จ.ราชบุรี
67. น.ส.อรดา วงษ์ไสว	โรงพยาบาลบางแพ จ.ราชบุรี
68. นางนงเยาว์ เรียนชอบ	โรงพยาบาลบางแพ จ.ราชบุรี
69. นางวารินทร์ หมอยาดี	โรงพยาบาลบางแพ จ.ราชบุรี
70. น.ส.อรุณ อบเชย	โรงพยาบาลบางแพ จ.ราชบุรี
71. น.ส.วิภาดา ศิริจันทร์โท	โรงพยาบาลบางแพ จ.ราชบุรี
72. นางทรงศรี ตันท์เจริญรัตน์	สถานีนอนามัยตำบลวังเย็น อ.บางแพ จ.ราชบุรี
73. นางวราพร ทรัพย์ทอง	สถานีนอนามัยตำบลวังเย็น อ.บางแพ จ.ราชบุรี
74. น.ส.ประกายมาศ รุ่งสว่าง	สถานีนอนามัยตำบลหัวโพ อ.บางแพ จ.ราชบุรี
75. นายเจตนา คันทาทิพย์	สถานีนอนามัยตำบลหัวโพ อ.บางแพ จ.ราชบุรี
76. นายกิตติศักดิ์ ทรงพัฒนา	สถานีนอนามัยตำบลหัวโพ อ.บางแพ จ.ราชบุรี
77. น.ส.อมรรัตน์ โคตรมุงคุณ	สถานีนอนามัยตำบลวัดแก้ว อ.บางแพ จ.ราชบุรี
78. น.ส.สมศรี จังโสพานิช	สถานีนอนามัยบ้านดอนใหญ่ อ.บางแพ จ.ราชบุรี
79. นางสุพร ยूरพันธ์	คลินิกเวชปฏิบัติครอบครัวโรงพยาบาลระโนด จ.สงขลา
80. นางสุภาณี สุวรรณ	คลินิกเวชปฏิบัติครอบครัวโรงพยาบาลระโนด จ.สงขลา
81. นางสาว ศรอินทร์	คลินิกเวชปฏิบัติครอบครัวโรงพยาบาลระโนด จ.สงขลา
82. น.ส.รสสุคนธ์ ขมภูทอง	คลินิกเวชปฏิบัติครอบครัวโรงพยาบาลระโนด จ.สงขลา
83. นางสาวพร ลอยลิบ	โรงพยาบาลระโนด จ.สงขลา
84. นายนครินทร์ ฝ่องสุวรรณ	โรงพยาบาลระโนด จ.สงขลา
85. นางสาวรรณา นิลรัตน์	สถานีนอนามัยตำบลพังยาง อ. ระโนด จ.สงขลา